

Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Gürcüstan bölməsi
აზერბაიჯანის მწერალთა კავშირის საქართველოს განყოფილება

Tiflisdəki «Varlıq» Mədəniyyət Mərkəzi
კულტურული ცენტრი „ვარლიგ“ თბილისში

EYVAZ ZEYNALOV
ეივaz ზეინალოვი

UŞAQ HEKAYƏLƏRİ VƏ NAĞILLAR

**საბავშვო მოთხრობები
და ზღაპრები**

«Universal» nəşriyyatı
Tbilisi - 2010

“Uşaq hekayələri və nağıllar”, Tiflis: Universal, 152 s.
„საბავშვო მოთხრობები და ზღაპრები“, თბილისი: უნივერსალი, 152 გვ.

Layihənin rəhbəri və redaktor: **Rafiq Hümmət**,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyi Gürcüstan bölməsinin sədri
პროექტის ხელმძღვანელი და რედაქტორი: **რაფიგ გუმბათი**,
აზერბაიჯანის მწერალთა კავშირის საქართველოს
განყოფილების თავმჯდომარე

Gürcü dilinə tərcümə edən: **Cambul Məmmədli**,
Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin üzvü
ქართულ ენაზე მთარგმნელი: **ჯამბულ მამედლი**,
აზერბაიჯანის მწერალთა კავშირის წევრი

Kitabda istedadlı Azərbaycan yazıçısı Eyvaz Zeynalovun uşaqlar üçün qələmə aldığı hekayə, əfsanə və nağıllar toplanıb. Əsərlər oxucuya Azərbaycan və gürcü dillərində təqdim olunub.

ნიგნში შეკრებილია ნიჭიერი აზერბაიჯანელი მწერლის ეივაზ ზეინალოვის საბავშვო მოთხრობები, ლეგენდა და ზღაპრები. ნაწარმოები მკითხველისათვის გადმოცემულია აზერბაიჯანულ და ქართულ ენებზე.

- © **Azərbaycan Yazıçılar Birliyinin Gürcüstan bölməsi**
- © აზერბაიჯანის მწერალთა კავშირის საქართველოს განყოფილება
- © **Tiflisdəki «Varlıq» Mədəniyyət Mərkəzi**
- © კულტურული ცენტრი „ვარლიგ“ თბილისში

«Universal» nəşriyyatı, 2010
Tbilisi, 0179, I.Çavçavadze pr.19, tel.:223609, 8(99)172230;
E-mail: universal@internet.ge

გამომცემლობა **„უნივერსალი“**, 2010
თბილისი, 0179, ი. ჩაუვაძის გამზ. 19, ☎: 22 36 09. 8(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge

ISBN 978-99941-17-112-3

Azərbaycan əlifbası

აზერბაიჯანული ანბანი

Aa	a	ა	Qq	qə	გ
Bb	be	ბ	Ll	el	ლ
Cc	ce	ჯ	Mm	em	მ
Çç	çe	ჩ	Nn	en	ნ
Dd	de	დ	Oo	o	ო
Ee	e	ე	Öö	ö	ო* (რბილი, ნაზი)
Əə	ə	ა* (რბილი, ნაზი)	Pp	pe	ფ
Ff	fe	ფ* (რბილი, ნაზი)	Rr	re	რ
Gg	ge	გ* (რბილი, ნაზი)	Ss	se	ს
Ğğ	ğe	ღ	Şş	şe	შ
Hh	he	ჰ	Tt	te	თ
Xx	xe	ხ	Uu	u	უ
İi	ı	ი* (უხეში)	Üü	ü	უ* (რბილი, ნაზი)
İi	i	ი	Vv	ve	ვ
Jj	je	ქ	Yy	ye	იე* (არასრული)
Kk	ke, ka	ქ* (ყრუ ქ)	Zz	ze	ზ

შენიშვნა: * ა, ფ, გ, ი, კ, ო, უ, ყ ენისათვის დამახასიათებელი სპეციფიკური ბგერებია

ქართული ანბანი Gürcü əlifbası

ა (ან)	Aa	ბ (ბან)	Mm	ღ (ღან)	Ğğ
ბ (ბან)	Bb	ნ (ნარ)	Nn	ყ (ყარ)	Ğğ* (sərt)
გ (გან)	Qq	ო (ონ)	Oo	შ (შინ)	Şş
დ (დონ)	Dd	პ (პარ)	Pp*	ჩ (ჩინ)	Çç
			(yumşaq)		
ე (ენ)	Ee	ქ (ქან)	Jj	ც (ცან)	Ts
ვ (ვინ)	Vv	რ (რაე)	Rr	ძ (ძილ)	Dz*
ზ (ზენ)	Zz	ს (სარ)	Ss	წ (წილ)	Dz* (sərt)
თ (თან)	Tt	ტ (ტარ)	Tt*	ჭ (ჭარ)	Cc* (sərt)
			(yumşaq)		
ი (ინ)	Ii	უ (უნ)	Uu	ხ (ხან)	Xx
კ (კან)	Qq*	ფ (ფარ)	Pp	ჯ (ჯან)	Cc
	(sərt)				
ლ (ლას)	Ll	ქ (ქან)	Kk	ჰ (ჰაე)	Hh

Qeyd: * კ, პ, ტ, ყ, ნ, დ, ქ gürcü dilinə xas olan səslərdir

HEKAYƏLƏR

მოთხრობები

BAHALI ŞOKOLAD QUTUSU

Hə, əzizlərim, sizə bahalı bir şokolad qutusunun başına gələn qəribə əhvalatı danışacağam. O bayram münasibəti ilə şirniyyat fabrikində doldurulmuş ən gözəl, ən bahalı şokolad qutularından biriydi. Balaca, qəşəng bir qızın ad gününə alıb gətirmişdilər...

Qonaqlar hələ dağılışmamışdılar. Ad günü keçirilən balaca, qəşəng qız gözdən oğurlanıb hədiyyələr olan otağa keçdi. Cürbəcür şokolad, konfet qutularının arasında bahalı şokolad qutusu nəzərini daha artıq cəlb etdi. Tez qapağını açdı. İçindəki şokoladlardan birini götürüb yedi. Çox dadlı, ləzzətliydi...

Qız elə bildi ki, şokolad qutusunu görəndə kimi atasının da ağzının suyu axacaq. Amma valideynləri qızın hərəkətini bəyənmədilər. Onlar tamam başqa fikirdəydilər. Anası bahalı şokolad qutusunu tərifləyə-tərifləyə dedi:

- Bir məclisin yaraşığıdı. Dost-tanışa pay aparırıq,

üzümüzü ağardar...

Atası qutunu o tərəf-bu tərəfinə çevirdi, altına baxdı. Saxlama müddəti yazılmış yazı yaxşı oxunmurdu.

- Bəlkə köhnədi, - dedi, - çox saxlamaq olmaz?..

- Filankəslər bizə köhnə şokolad gətirməzlər, - anası dedi.

Sonra qutunun içindəkilər tərənib səs-küy salmasın deyə nisbətən ucuz şokoladlardan bir dənəsini qızın yediyi bahalı şokoladın yerinə qoydular. Ağzını əvvəlki kimi səliqə ilə yapışdırdılar. Açıldığı qətiyyən bilinmirdi...

Günlərin bir günü bahalı şokolad qutusunu təzə mənzilə koçmuş dostlarının evgörməsinə apardılar... Bax, elə həmin gündən də bahalı, qəşəng şokolad qutusunun qara günləri başladı. Ev-ev gəzir, əldən-ələ keçirdi. Hər dəfə də gözləyirdi ki, ucuz konfet qutuları kimi onun da ağzını açacaq, içindəki dadlı şokoladları ləzzətlə yeyəcəklər. Lakin bahalı olduğuna görə heç kəsin buna əli gəlmirdi. Ötür-ötürə salmışdılar. Təkcə ona bükülən qəzet və kağızlar, torbalar dəyişirdi...

Artıq soyuducuların da köməyi dəymirdi. Şokoladlar yavaş-yavaş keyfiyyətini itirib qurtlamağa başlamışdı. Bahalı şokolad qutusu indi onu evdən-evə ötürən, hər şeydən xəbərsiz adamların əvəzinə xəcalət çəkirdi. Onların üzünü ağarda-ağarda özü üzükara olmuşdu...

İş elə gətirdi ki, bahalı şokolad qutusu tamam başqa

bir rayona, başqa bir şəhərə səyahətə çıxdı. Amma onu oralarda da dinc dayanmağa qoymadılar... Bahalı şokolad qutusu hərlənib-fırlanıb günlərin bir günü təzədən geri qayıtdı. Əvvəlki rayona. Hətta əvvəlki evə...

O vaxtdan düz bir il keçmişdi. Balaca, qəşəng qız bir yaş böyümüşdü. Bahalı şokolad qutusu saysız-hesabsız evlər, müxtəlif markalı soyuducular gəzmiş, yenidən həmin qəşəng qızın ad gününə gəlmişdi...

Qız bahalı şokolad qutusunu görəndə kimi tanıdı. Qaçıb anasına dedi:

- Ana, xəbərin var, bizim şokolad qutusu qayıdıb!..

Valideynləri bu işə mat qaldılar. Nəhayət, qutunu açdılar. Təəccüblü idi, qurtlar bahalı şokoladların hamısını gəmirib yemiş, bircə sonradan qoyulmuş ucuz şokolada dəyməmişdilər. Demə, onlar da ağızlarının dadını bilirmiş...

ძვირადღირებული შოკოლადის კოლოფი

დიახ, ძვირფასებო, ერთი ძვირადღირებული შოკოლადის კოლოფის თავსგადამხდარ უცნაურ ამბავს მოგიყვებით. ის სადღესასწაულო დღეებისთვის ტკბილეულის ფაბრიკაში დამზადებულიყო და ყველაზე ხარისხიანი, ძვირადღირებული შოკოლადის კოლოფებიდან იყო. ეს შოკოლადის კოლოფი პატარა, ლამაზი გოგონას დაბადების დღეზე მიეტანათ.

სტუმრები ჯერ არ დაშლილიყვნენ. პატარა ლამაზი გოგონა, რომელსაც დაბადების დღეს უბდიდნენ, გაიპარა და იმ ოთახში შევიდა, სადაც საჩუქრები იყო. ნაირ-ნაირი შოკოლადებისა და კონფეტების კოლოფებს შორის მისი ყურადღება ყველაზე მეტად ერთმა ძვირადღირებულმა შოკოლადის კოლოფმა მიიპყრო. სწრაფად გახსნა, ერთი ცალი აიღო და შეჭამა. ძალიან გემრიელი და არომატული იყო.

გოგონას ეგონა, რომ შოკოლადის კოლოფის დანახვაზე მშობლებსაც მადა აღეძვრებოდათ. მაგრამ მშობლებმა შვილს საქციელი დაუნუნეს. ისინი სრულიად განსხვავებულ აზრზე იყვნენ. დედამ ძვირადღირებული შოკოლადის კოლოფი შეაქო და თქვა: – მთელი სუფრის მშვენიებაა. ნაცნობ-მეგობრებთან სტუმრობისას წავიდეთ, გამოგვაჩენს...

მამამ კოლოფი აქეთ-იქით შეატრიალ-შემო-ატრიალა, ქვეშ დახედა. ვარგისიანობის ვადა კარ-გად არ იკითხებოდა. – შეიძლება ვადაგასული იყოს, – თქვა, – დიდხანს შენახვა არ შეიძლება?

– ეგენი ჩვენ ძველ შოკოლადს არ მოგვიტან-დნენ, – თქვა დედამ.

შემდეგ, შედარებით იაფფასიანი შოკოლადე-ბიდან ერთი ცალი ამოიღო და ცარიელი ადგილი შეავსო. კოლოფს ისევ აკურატულად დააფარა, ისე რომ, გახსნილი თუ იყო არც კი ეტყობოდა.

ერთ მშვენიერ დღეს ეს ძვირფასი შოკოლა-დის კოლოფი ახალ საცხოვრებელ ბინაზე გადასუ-ლი მეგობრის ახალსახლობაზე წაიღეს. აი, ზუს-ტად იმ დღიდან ძვირადღირებული, ლამაზი შოკო-ლადის კოლოფის შავი დღეები დაიწყო. იგი სულ სახლიდან-სახლში, ხელიდან-ხელში გადადიოდა. ყოველთვის ელოდებოდა იმას, რომ სხვა, დაბალ-ფასიანი შოკოლადის კოლოფებით მასაც გახ-სნიდნენ და შიგნით მოთავსებულ შოკოლადებს გემრიელად მიირთმევდნენ. მაგრამ რადგანაც ძვი-რადღირებული იყო, არავინ არ იმეტებდა. სულ ხელიდან-ხელში გადადიოდა. რაშიც ახვევდნენ, გაზეთი, ქალაქი თუ ჩანთა, მხოლოდ და მხო-ლოდ ის იცვლებოდა.

ველარც მაცივრები შველოდნენ. შოკოლადები ნელ-ნელა ხარისხს კარგავდნენ, მატლები უჩნდე-ბოდათ. ამის არ მცოდნე ადამიანების მაგივრად, რომლებიც ამ ძვირადღირებული შოკოლადის კო-

ლოფს კარ-კარ დაატარებდნენ, ისევ თვითონ, შოკოლადის კოლოფს სცხვენოდა. იმათი სახელის დიდებისათვის, ისევ თვითონ იყო უხერხულ მდგომარეობაში ჩავარდნილი და შერცხვენილი... ისე მოხდა, რომ ეს ძვირადღირებული შოკოლადის კოლოფი სრულიად სხვა რაიონში, ქალაქში გაემგზავრა. მაგრამ ის არც იქ დაასვენეს... იარა-იარა ამ შოკოლადის კოლოფმა და ერთ დღეს ისევ იმ რაიონში დაბრუნდა, სადაც წინათ იყო, თანაც ისევ იმ სახლში... იმ დროიდან წელიწადი გასულიყო. პატარა, ლამაზი გოგონა ცოცხალი წამოზრდილიყო. ძვირადღირებულ შოკოლადის კოლოფს უამრავი სახლი, ნაირ-ნაირი მარკის მაცივრები გამოეწვლო, ისევ ამ მშვენიერი გოგონას დაბადების დღეზე წამოსულიყო... გოგონამ როგორც კი შეხედა, მაშინვე იცნო. დედასთან გაიქცა და უთხრა:

– დედი, იცი, ჩვენი შოკოლადის კოლოფი დაბრუნებულა!..

მშობლები ამ ამბავმა გააკვირვა. ბოლოს კოლოფი გახსნეს. გასაოცარი იყო, მატლებს ძვირფასი შოკოლადები მთლად შეეჭამათ, მხოლოდ ის დაბალფასიანი შოკოლადი დარჩენილა ხელუხლებელი. თურმე, მათაც სცოდნიათ პირის გემო...

BABA VƏ NƏVƏ

Baba nəvəsi ilə şəhərə gedirdi. Babanın ağılı itiydi, nəvənin gözləri. Bir də qulaqları. Yolun kənarındakı ağacın yanından ötəndə nəvə səs eşidib ayaq saxladı. Yuvasından düşmüş ətcəbala bir quş otluqda çırpınır, civ-civ civildəyirdi...

Nəvə quş balasını ehtiyatla əlinə götürüb babasına göstərdi. Baba bir quş balasına baxdı, bir ağacdakı yuvaya, başını buladı:

- Yaman yerdə axşamladıq, bala. İndi biz neyniyək?..

- Necə neyniyək, ay baba? - Nəvə heç nə başa düşmədi.

- Bu saat anası xəbər tutub vay-şivən qopardacaq. Balanı tez qaldırıb yuvasına qoymaq lazımdı. Mən də ki, qoca kişi, ora necə dırmaşım?..

Nəvə məsələni anladı.

- Bəs mən burda nəyəm, ay baba?.. - dedi.

Bir göz qırpımında pişik kimi ağaca dırmaşdı. Bala quşu yuvasına qoydu. Sürüşüb aşağı düşdü.

Baba fəxrlə nəvəsinə baxıb dərindən köksünü ötürdü və yola düzəldi. Nəvə arxadan ona çatıb soruşdu:

- Niyə köksünü ötürdün, baba?..

- Ötən günlərim, cavanlığım yadıma düşdü, bala. Bir vaxt mən də sənə kimi budaqdan-budağa atlanardım. Heyf o günlərdən!..

Bir azdan onlar kəndin kənarındakı avtobus dayanacağına çatdılar. Burda xeyli adam vardı. Onlar babanı görəndə kimi hörmətlə ayağa qalxdılar. Ehtiramla baş əydilər. Hətta neçə nəfər yaxınlaşıb qoca ilə əl tutdu, hal-əhvalını xəbər aldı.

Avtobus gəldi. Babanı irəli buraxdılar. Sürücü də onu gülərlə qarşıladı...

Şəhərə çatanda cavanlar avtobusdan düşməkdə babaya kömək etdilər...

Avtobus təzəcə uzaqlaşmışdı. Nəvə babasını həsədlə süzüb dərinəndən köksünü ötürdü. Bu, babanın nəzərindən yayınmadı.

- Niyə köksünü ötürdün, oğul balası?..

- Mən də sənə kimi qoca olmaq istərdim, baba...

Baba bığaltı qımışdı.

- Qocalıq nəməne şeydi ki, ondan yana ürəyin atlanır, bala?..

- İstəyirəm mənə də hamı hörmət etsin, baba...

- Hə, məsələ aydı. - Baba saqqalını sığalladı. - Amma sən bir şeyə yaxşı fikir verməmişən, bala. O avtobusda mənəndə də qocaları vardı. Mənə yalnız qocalığıma görə hörmət etmirlər. Xətir-hörməti insana qocalıq gətirmir. Onu illər uzununu xeyirxah əməllərlə özün qazanmalısən. Odu ki, qocalmağa tələsmə. İstəsən də, istəməsən də vaxtı çatanda o özü gəlib sənə tapacaq...

პაპა და შვილიშვილი

პაპა შვილიშვილთან ერთად ქალაქში მიდიოდა. პაპას გამჭრიახი ჭკუა-გონება, შვილიშვილს არწივივით თვალები და კიდევ კარგი სმენა ჰქონდა. გზის პირას მდგომ ხეს რომ მიუახლოვდნენ, შვილიშვილს რალაც ხმა შემოესმა და შეჩერდა. ბუდიდან გადმოვარდნილი ჯერ კიდევ ღინღლიანი ბარტყი ბალახში საცოდავად ნივნივებდა და ფართხალეებდა...

შვილიშვილმა ის ფრთხილად აიყვანა ხელში და პაპას აჩვენა. პაპამ ჯერ ბარტყს შეხედა, შემდეგ ხეზე ბუდეს და თავი გადაიქნია:

– ეხლა ჩვენ რას ვიზამთ? ცუდ დროს დაგვილამდა?..

– როგორ თუ რა ვქნათ, პაპა? – შვილიშვილმა ვერაფერი გაიგო.

– სადაცაა ბარტყის დედა შეიტყობს და ხმაურს ატეხს. სასწრაფოდ ბარტყის ბუდეში აყვანაა საჭირო, მე კიდევ მოხუცი კაცი, მანდ როგორ ავძვრე? შვილიშვილი მიხვდა რაშიც იყო საქმე.

– მაშ მე აქ რისთვის ვარ, პაპა? – თქვა და თვალის დახამხამებაში უცბად კატასავით აძვრა ხეზე. ბარტყი თავის ბუდეში ჩასვა. სრიალით ისევ ჩამოვიდა.

პაპამ სიამაყის გრძნობით შეხედა შვილიშვილს, შემდეგ ღრმად ამოიოხრა და გზას გაუდგა. შვილიშვილი დაენია პაპას და შეეკითხა:

– პაპა, რა იყო, მონყენილი ხარ? რატომ ამო-
იოხრე?..

– ახალგაზრდობის დღეები გამახსენდა, შვი-
ლო. ერთ დროს მეც შენსავით ტოტიდან ტოტზე
ვხტებოდი. აფსუს იმ დღეებს!..

ცოტა ხნის შემდეგ ისინი სოფლის გარეუბან-
ში მყოფ ავტობუსის გაჩერებაზე მოვიდნენ. აქ
ადამიანები ბლომად იყვნენ. ისინი პაპას დანახვა-
ზე ფეხზე წამოდგნენ. მას პატივისცემის ნიშნად
თავი დაუხარეს. რამოდენიმე კაცი მიუახლოვდა,
ხელის ჩამორთმევით მიესალმა და გამოჰკითხა.

ავტობუსი მოვიდა. რიგი პაპას დაუთმეს.
მძლოელიც მას ღიმილით შეხვდა.

ქალაქშიც ავტობუსიდან ჩამოსვლაში პაპას
ახალგაზრდები წამოეშველნენ.

ავტობუსი ის-ის იყო ადგილიდან დაძრული-
ყო, რომ პაპას შვილიშვილის კეთილი შურით აღ-
სავსე თვალებით გამოხედვა არ გამოეპარა.

– შვილიყო, შენ რატომ ამოიოხრე?

– მეც ვისურვებდი შენსავით დაბერებას, პა-
პა...

პაპას უღვაშებში გაეღიმა.

– სიბერე იმისთანა რა არის, რომ მაგაზე
ოცნებობ?

– პაპა, მეც მინდა, რომ ყველამ პატივი
მცეს...

– ხოო, გასაგებია. – პაპამ წვერზე გადაისვა
ხელი. – მაგრამ შენ ერთ რამეს კარგად არ დაკ-

ვირვებიხარ, შვილო. იმ ავტობუსში ჩემზე ხნიერე-
ბიც იყვნენ. მე მხოლოდ სიბერის გამო არ მცემენ
პატივს. პატივისცემა და სიყვარული ადამიანი-
სათვის სიბერეს არ მოაქვს. ის ათწლეულების
მანძილზე შენი კეთილი საქმეებით თვითონ უნდა
მოიპოვო. ამიტომ, ნუ იჩქარებ, რომ დაბერდე. შენ
გინდა არ გინდა, როცა დრო მოვა, ის თვითონ
დაგენწვა.

OVDA

Qışın axırlarıydı. Dostumla yaxınlıqdakı gölə qaban ovuna getmişdik. Gölün qırağı sıx qamışlıqdı. Donuzlar bura su içməyə, qamışların kökünü yeməyə gəlirdi...

Ayağımızda qurşağacan uzunboğaz rezin botinka vardı. Bir-birimizdən aralı dayanıb donuzların yolunu gözləyirdik. Sakitlikdi. Sahildən əsən küləyin təsiri ilə qamışlar ahəstə-ahəstə yırğalanır, dalğalanırdı. Xışiltısı, sirli-sehrli pıçıltısı ətrafa yayılırdı...

Qəfildən yaxınlıqda şələquyruq bir tülkü göründü. Ağzında nəsə tutmuşdu. Tülkü heç nəyə fikir vermədən düz gölün sahilinə yendi. Pəncəsiynən suyun isti-soyuqluğunu yoxladı. Sonra ehtiyatla gölə girdi. Bir az dərinə üzdü.

Məqsədimiz qaban ovu olmasaydı, onu asanca vurardıq. Amma ovumuzu korlamaq istəmirdik.

Tülkü əvvəl arxasını, sonra bədənini suya batırdı. Axırda ağzındakını buraxıb suyun altında görünməz oldu. Qaraltı suyun üzündə qov kimi yellənməyə başladı...

Təəccüblə dostumun üzünə baxdım. O da mənə baxıb çiyinlərini çəkdi.

Elə bu vaxt tülkü başqa bir yerdən üzə-üzə sahilə çıxdı. Suyu ətrafa sıçrada-sıçrada silkindi. Dayanıb sudakı qaraltıya tərəf boylandı. Elə bil öz-özünə gülürdü. Sonra yavaş-yavaş uzaqlaşıb gözdən itdi.

Dostum gizləndiyi yerdən çıxıb qaraltıya doğru irəllədi. Bir azdan onu gətirib gülə-gülə mənə göstərdi. İylənmiş ölü çölgöyərçini idi.

O vaxt dostumla çox fikirləşdik. Amma tülkünün bu hərəkətini bir tərəfə yoza bilmədik...

Sonralar bu əhvalatı qocaman, təcrübəli bir ovçuya danışdım. Gülə-gülə:

- Adi bir şeydi, - dedi, - tülkü o cür bit-birədən təmizlənir.

- Axı necə?.. - Doğrusu, yenə heç nə başa düşmədim.

Ovçu təzədən izah etməli oldu.

- Bir şeyi ağzına alıb suya girir. Yavaş-yavaş dərinə gedir. Bədənini su örtükcə bit-birə əvvəl tülkünün başına, ordan da ağzındakı əşyanın üsrünə yığışır. O da əşyanı buraxıb suda yox olur, vəssalam. ..

Tülkünün bu hiyləgərliyinə mat qaldım...

მონადირეობისას

ზამთრის უკანასკნელი დღეები იყო. მეგობართან ერთად ახლომდებარე ტბასთან ტახზე სანადიროდ ვიყავით წასული. ტბის შემოგარენი ლელიანით იყო გარშემორტყმული. ტახები აქ წყლის დასალევად და ლელის ფესვების საჭმელად მოდიოდნენ.

ნელამდის რეზინის ჩექმებში გამოწყობილი, ლელში ერთმანეთისგან ცოტა დაშორებით მათ მოსვლას ველოდებოდით. ირგვლივ სინყნარე კი იყო, მაგრამ სანაპიროდან წამოსული ცოტაოდენი ნიავი ლელს ნელ-ნელა არწევდა და მათი შრიალი ისმოდა.

მოულოდნელად ახლოს გრძელკუდა მელა გამოჩნდა. პირში რალაცა ეკავა. ვიფიქრეთ, ვინმეს ქათამი ან წინილა იქნებოდა, მაგრამ მოგვიანებით ცნობილი გახდა, რომ შევმცდარვართ.

მელამ ყურადღება არაფერს მიაქცია და პირდაპირ ტბის ნაპირზე ჩავიდა. ჯერ იმისთვის, რომ წყლის ტემპერატურა გაესინჯა, ერთი თათი ჩაყო წყალში, შემდეგ ფრთხილად ტბაში შევიდა და შუა ტბისკენ გაცურა. რახან სანადიროდ ტახზე ვიყავით გასული, მელას არ ვესროლეთ, თუმცა შეგვეძლო ის ძალიან იოლად მოგვეკლა. მეგობართან ერთად დავიწყეთ ლოდინი.

მელამ აქეთ-იქით გაიხედ-გამოიხედა და ჯერ ტანის უკანა ნაწილი ჩაყო წყალში. შემდეგ, ნელ-

ნელა, თანდათანობით მთელი ტანი წყალმა დაფარა. წყლის ზედაპირზე მხოლოდ მელას თავი მოუჩანდა, პირში კი შავი რალაც ეჭირა. უცბად პირში დაჭერილი რალაცა გაუშვა, თვითონ კი წყალში ჩაიძირა. უცნობი სხეული ნაფოტივით წყლის ზედაპირზე ტივტივებდა...

გაკვირვებით შევხედე მეგობარს. მანაც შემომხედა, მხრები აიჩჩია. ამ დროს მელამ სხვა ადგილიდან ამოყვინთა და ნაპირზე გაცურა. ტანი გაიბერტყა, გაჩერდა და იქ დატოვებული შავი სხეულისკენ გაიხედა, ისე მოგვეჩვენა, თითქოს ეღიმებოდა კიდეც. შემდეგ აუჩქარებლად იქაურობას გაეცალა. სანამ მოჩანდა თვალი ვადევნეთ. წყლის ზედაპირზე მოტივტივე სხეულს მივაჩერდით.

მეგობარმა ველარ მოითმინა. სამალავიდან გამოვიდა და იმ უცხო სხეულისკენ გაემართა. ცოტა ხანში უკან დაბრუნდა და სიცილით მაჩვენა.

– ეს ხომ აყროლებული გარეული მტრედია, – ვუთხარი.

– ხო, – მეგობარმა თავის ქნევით დამიტასტურა.

– უცნაურია, ნეტავი ეს რას ნიშნავს? – გაკვირვებულმა შემომხედა.

კარგა ხანს ვიჭყლიტეთ ორივემ თავი, მაგრამ ვერაფერს მივხვდით... შემდეგში ეს ამბავი ერთ უფრო გამოცდილ მონადირეს მოვუყევი. მან ღიმილით:

– ეს ჩვეულებრივი ამბავია, – თქვა მან, – ამ მეთოდით მელია ტილებისა და ტკიპებისგან თავისუფლდება.

– კი მაგრამ, რანაირად? – სიმართლე გითხრათ, ისევ ვერაფერი გავიგე.

მონადირემ უფრო გასაგებად ამიხსნა:

– მელა რაღაცა აყროლებულ სხეულს პირში იღებს და წყალში შედის, შუა ტბისკენ გაცურავს. როცა ტანს წყალი ფარავს, რაც ტილი და ტკიპა ჰყავს თავისკენ მიდის. სულ ბოლოს როცა ის თავსაც წყალში ჩაყოფს, მაშინ ისინი იმ აყროლებულ სხეულზე გროვდებიან. ამ დროს მელა მას იქ ტოვებს და სასწრაფოდ ეცლება იქაურობას, სულ ეს არის და ეს...

მელას ასეთი ეშმაკური ხრიკის გამო სახტად დავრჩი...

ƏN QIYMƏTLİ

Ermənilərin kəndə atdığı ilk mərmə Əhmədin tövləsinin bir tərəfini, onun yanındakı toyuq hinini uçurtdu. Ətrafa səpələnən qəlpələr tut ağacının altında kölgələnən ulağı yaraladı, taxtapuşda şaqqıldadı, pəncərələrin şüşələrini cilkələdi...

İkinci, üçüncü mərmə kəndin ayağında pərtlədi. Bircə anda aləm bir-birinə dəydi. Arvad-uşağın çığırtısından, mal-qaranın böyürtüsündən, itlərin hürüşündən, toyuq-cücənin qaqqıltısından qulaq tutulurdu...

Əhməd tələm-tələsik əynini geyindi. Qızının qolundan yapışdı. Qorxudan özlərini itirərək karıxıb qalmış arvadını, oğlunu tələsdirdi:

- Qaçın minin maşına!..

Qəlpələrin dəlik-deşik etdiyi uzunqulaq tut ağacının altında əzabla qıvrılırdı. Dəhşətdən gözləri hədəqəsinəndən çıxmışdı.

Maşını işə salanda qonşusu Arif çəpərin o tərəfindən harayladı:

- Nədi, Əhməd, yenə nə vurhavurdu? Yoxsa ermənilər müdafiəmizi yarıblar?..

- Hə, atan rus tanklarıdı, - Əhməd təsdiqlədi.

- Ayə, bizim uşaqları qoyub getmə!.. - Arif dedi.

- Tez tərənənin, küçədə gözləyirəm!.. - Əhməd qonşusunu arxayın saldı.

Neçə gündü kəndin yuxarı başında, çöldə erməni-rus birləşmələri ilə bizimkilər arasında qanlı döyüşlər gedirdi. Səhər xəbər gətirmişdilər ki, düşmən yeni qüvvələr hesabına daha da güclənib, bizə dov gəlməkdədi. Camaat səksəkə içindəydi...

Əhmədin arvadı bəd xəbəri eşidən kimi öz aləmində çəkiddə yüngül, qiymətdə ağır, dəyərli ev əşyalarının hamısını maşına yüklətməmişdi. Bir çöpünü də yerdə qalmaqta qoymazdı, lakin insafı yol vermirdi. Axı böyürbaşdakı qonum-qonşunun arvad-uşağı da gözünü ərinin "Qaz-53"-nə dikmişdi...

Əhməd darvazanı taybatay açıb maşını genişliyə sürdü ki, camaat gəlib minsin. Arvadların hərəsinin qoltuğunda neçə bağlaması vardı. Heç kimi qınamaq olmazdı. İllər boyu əzab-əziyyətlə qazandığını bir göz qırpımında atıb getmək asan məsələ deyildi...

Maşının banında yerini tutan, zığıldeşən uşaqlarını sakitləşdirən arvadlar başqalarını nəzərə almadan Əhmədi tələsdirirdilər.

- Nooldu, qardaş, maşını sürsənə!..

Əhməd onları yaxşı başa düşürdü. Amma bu dar ayaqda ona ümidi, pənahı kimi baxan həmkəndlilərindən kimsəni düşmənin cəngində qoyub gedə bilməzdi.

Nəhayət, hamı yerbəyer oldu. Əhməd mühərriki işə salmazdan əvvəl geri qanrılaraq qapısını belə örtmədiyi ev-əşiyinə, həyət-bacasına həsrətlə baxıb köksünü

ötürdü. Ancaq dolan gözlərini kabinada yanaşı oturmuş arvad-uşağından gizlətdi...

Maşını təzəcə yerindən dəbərtmişdi ki, nəşə xatırlayan qızı birdəncə qolundan yapışib bərk-bərk silkələdi: - Saxla, ata, saxla!..

Əhməd tez əyləci basıb soruşdu: - Nə olub, qızım?..

Qızıcığaz heç nə demədən qapını açıb özünü yerə atdı. Bir göz qırpımında qaçıb evə girdi. Hamı özünü itirmişdi.

- A kişi, niyə gözünü döyürsən?.. - Arvadı Əhmədin böyrünü dürtmələdi. - Düş aşağı, gör uşaq hara getdi də!..

Əhməd maşından düşüb uşağın dalınca götürüldü...

Hamı qorxu və həyəcanla gözləyirdi. Atışma səsi isə yaxınlaşmaqdaydı.

Bir azdan Əhməd qaça-qaça geri qayıtdı. Qızı da qucağında idi.

Maşın təzədən tərpənəndə anası ağzının odunu qızının üstünə tökdü:

- Az, bu nə oyundu çıxardırsan, ay canı yanmış?..

Yerində rahatlanan qızıcığaz özünü doğrultmaq üçün evdən götürdüyü çantasını, kitab-dəftərini göstərib:

- Axı, mən bunlarsız sabah məktəbə necə gedəcəkdim, ana?.. - dedi.

Qızının haqlı olduğunu görəndə anasının istər-istəməz dodağı qaçdı. Demə, ən qiymətli şeyi götürmək yaddan çıxıbmiş...

ყვალაზე ძვირფასი

სომხების მიერ სოფელში ნასროლმა პირველ-
მა ჭურვმა ახმედის საჯინიბოს ცალი მხარე და
მასთან ახლო მყოფი საქათმე დაანგრია. ირგვლივ
მიმოფანტულმა ჭურვის ნამსხვრევებმა თუთას
ჩრდილში მყოფი სახედარი დაჭრა, ფანჯრების მი-
ნები დაამსხვრია...

მეორე, მესამე ჭურვი სოფლის ბოლოში
აფეთქდა. უცბად ყველაფერი აირ-დაირია. ქალებ-
ისა და ბავშვების წივილ-კივილისგან, საქონლის
ბლავილისგან, ძაღლების ყეფისგან, ქათმების კრი-
ახისგან არაფერი ისმოდა...

ახმედიმ სასწრაფოდ ტანთ ჩაიცვა, ქალიშ-
ვილს წაავლო ხელი. შიშისაგან თავზარდაცემულ
მეუღლესა და ვაჟიშვილს მიმართა:

– გაიქეცით, მანქანაში ჩაჯექით!..

დაჭრილი სახედარი თუთის ხის ძირას იტან-
ჯებოდა. ტკივილისგან თვალები გაფართოებული
ჰქონდა.

როცა მანქანა დაქოქა, მეზობელმა არიფიმ
ღობის მეორე მხრიდან გამოსძახა:

– რა არის ახმედ, ეს რა სროლებია? სომხებ-
მა ჩვენი დაცვის ხაზი ხომ არ გაარღვიეს?

– ხო, რუსის ტანკები ისვრიან, – ახმედიმ და-
უდასტურა.

– ეი, ჩვენი ბავშვები აქ არ დატოვო! – არი-
ფიმ თქვა.

– ცოტა სწრაფად, ქუჩაში დაგელოდებით! – ახმედიმ მეზობელი დაამშვიდა.

რამდენიმე დღეა, რაც სოფლის თავში სომხურ-რუსულ გაერთიანებულ ჯგუფებსა და ჩვენებს შორის სისხლიანი ბრძოლები მიმდინარეობდა. დილას ამბავი მოიტანეს, რომ მტერი ახალი ძალებით უფრო გაძლიერებულა, ჩვენებს ავიწროებენ. ხალხი საშინელ პანიკაში იყო ჩავარდნილი.

ამ უბედური ამბის გაგონებისთანავე ახმედის ცოლს წონაში მსუბუქი და ღირებული სახლის ნივთები მანქანაში დაეტვირთა. იგი არც ერთ ნივთს არ დატოვებდა, მაგრამ სინდისი ამის საშუალებას არ იძლეოდა: მთელი სამეზობლოს და სანათესაოს ქალებს და ბავშვებს მისი ქმრის „გაზ-53“-ზე ჰქონდათ მზერა მიპყრობილი...

იმისათვის, რომ ხალხი მანქანაში დამსხდარიყო, ახმედიმ ჭიშკარი გააღო და მანქანა ქუჩაში გაიყვანა. ქალებს ილღიაში რამოდენიმე ბოლჩა ჰქონდათ. ვერავის გაამტყუნებდი. წლების განმავლობაში ათასგვარი ტანჯვა-წამებით დაგროვილი ერთი თვალის დახამხამებაში დატოვო და წახვიდე, იოლი არ არის...

მანქანის ძარაზე ასული ქალები თავიანთ ატირებულ ბავშვებს აწყნარებდნენ და ახმედს აჩქარებდნენ.

– რა მოხდა, ძმაო, მიდი რა!..

ახმედის მათი კარგად ესმოდა, თუმცა ამ უბედურების უამს მის იმედზე მყოფი თანასოფ-

ლელეებიდან ვერც ერთს მტრის კლანჭებში ჩასა-
ვარდნად ვერ გაიმეტებდა.

ბოლოს ყველამ თავისი ადგილი დაიკავა. ახ-
მედი სანამ მანქანას დაქოქავდა, თავისი სახლისა-
კენ გულისტკივილით გაიხედა, რომლის კარი არც
კი ჰქონდა დახურული და ღრმად ამოიოხრა.
თვალს მომდგარი ცრემლები კაბინაში მჯდომი
ცოლ-შვილისგან დამალა...

ის-ის იყო მანქანა ადგილიდან დაძრა, როცა
პატარა ქალიშვილს რალაც გაახსენდა, მკლავზე
მოკიდა მამას ხელი და დაუნყო ძლიერი ჯაჯგუნის:
-გააჩერე, მამა, გააჩერე!..

ახმედიმ მუხრუჭს დაანვა და ჰკითხა: – რა
იყო შვილო?..

პატარა გოგომ არაფერი თქვა, გაალო კარი
და სწრაფად ჩამოხტა მანქანიდან. ერთი თვალის
დახამხამებაში სახლში შევარდა. ყველა გაოგნებუ-
ლი იყო.

– კაცო, რას მიშტერებინარ? – ქალმა ქმარს
მუჯღუგუნი მაჰკრა, – ჩადი დაბლა, ნახე ერთი
ბავშვი სად წავიდა!

ახმედი მანქანიდან ჩამოვიდა და ბავშვისკენ
გაიქცა...

ყველა შიშით და აღელვებული იცდიდა. სრო-
ლების ხმა კი თანდათანობით ახლოვდებოდა.

ცოტა ხანში ახმედი ბავშვით ხელში სირბი-
ლით დაბრუნდა.

მანქანა ადგილიდან ხელმეორედ რომ დაიძრა, დედამ ბავშვი გაკიცხა:

– გოგო, ეს რა ჩაიდინე, შე სამგლე?..

გოგონამ თავის გამართლების მიზნით სახლიდან წამოღებული ნიგნებითა და რვეულებით სავსე ჩანთა აჩვენა:

– კი მაგრამ, ამათ გარეშე მე ხვალ სკოლაში როგორ წავიდოდი, დედი? – თქვა გოგონამ.

დედას უნებლიედ გაეღიმა. თურმე ყველაზე ძვირფასის წამოღება დავინწყებოდათ.

BARIŞDILAR

Onlar ana-bala dayanacaqda avtobusu gözləyirdilər. Böyür-başdakı adamların qınağından çəkinən qızcığaz səsinə içinə salaraq astadan zığıldayırdı.

- Ana, apay də, nə olay...

- Yaxşı, qurtar... - Bezmiş ana onu sakitləşdirməyə çalışırdı.

- Axı söz veymişdin... - Birdən qız anasına öz vədini xatırlatdı. Məsələ də elə bundaydı. Qızcığazi verdiyi sözün ağası olmağa öyrətmişdilər. İndi isə...

- Zəhləmi tökmə, söz vermişdim, verməmiş olum. Böyük şeymiş!.. - Hövsələsi daralmış ana başını itirmişdi. Nə dediyinin fərqudə deyildi...

Elə bu zaman avtobus gəldi. Ana avtobusa tərəf addımladı. Qız ayaqlarını yerə döyüb tərpənmədi. Getmiyəm!.. Getmiyəm!..

Ana qayıdıb onu arxasınca dartdı. Ətəyindən tutub sürünəndə əməlli-başlı tıncıxdı. Çönüb əlinin üstünə kök bir şillə çəkdi. Qız balaca yumruqlarını gözlərinə basdı. Elə bil gözlərinin yaşı ovcundaydı, sıxıb tökdü...

Boş oturacaqlardan birində əyləşdilər. Ana təzədən qızına təpindi:

- Kiri, daha bəsdil!..

İçin-için ağlayan qızcığaz heç cür ovunmaq bilmirdi. Anası "kiri" dedikcə daha artıq kövrəlirdi. Anasının öz vədini yerinə yetirməməsi, üstəlik haqqını tələb edəndə onu cəzalandırması qızcığazın qüruruna bərk toxunmuşdu...

Qabaqda əyləşmiş yaşlı, nurani bir qadın arxaya, onlara tərəf çöndü.

- Ağlama, qızım. Belə qəşəng qız da heç ağlayarmı?..

Qızcığaz başını yana döndərdi. Ayrı vaxt olsaydı anasına sığıncardı. İndi də əvvəlcə ona sarı əyildi. Sonra xatırladı ki, elə anasından küsüb.

Anasının dodaqları qaçdı. Qadın da gülümsədi. Qız daha da bərkitdi. Ana özünü o yerə qoymasa da artıq qızının könlündən keçənləri duyurdu. Bir yolla səhvini etiraf etməsə sakitləşməyəcəkdi. Buna isə cəsəreti çatmır, ehtiyatlarıydı. Qorxurdu ki, sonra qızının ayağı yer alar, yumşalmasını başqa cür qiymətləndirər.

- Niyə ağlayır?.. - Qadın bu dəfə anasından soruşdu.

- Bilirsiniz, qonşunun qızı bu ildən məktəbə gedir. Dirəndi ki, gərək məni də aparasan. Amma yaşı düşmür. Dilim dinc durmadı, başımdan eləmək üçün dedim, sonra apararam. İndi də əl çəkmir ki, söz vermişən...

Qadın qızcığazın ipək kimi yumşaq saçlarını sıgalladı.

- Yaxşı, qızım, bir de görüm neçə yaşın var, hə?..

Qızın əvəzinə anası cavab verdi:

- Hələ heç beş də tamam deyil...

- Belə dee... - Qadın mənalı-mənalı gülərək təzədən qızcığazın saçlarını tumarladı.

Qız göz yaşları içində özünü doğrultmağa çalışdı:

- Pa, Dilşadın da boyu elə mənimki kimidi də. Qollayı hələm mənimkindən də gödəkdi. - Arıq qollarını göstərdi.

- Dilşad kimdi, balası?..

- Qonşunun qızıdı. - Anası dedi.

Qadın ciddiləşdi.

- Yox, qızım, iş boyda deyil. Sən axı ağıllı qızsan, gerek belə şeyləri başa düşəsən. Uşaqları məktəbə yaşa görə götürürlər. Əgər oxumağa, doğrudan da, belə həvəsin varsa, anan "Əlifba" kitabı alıb səni evdə də öyrədə bilər...

Anası çıxış yolu tapmış kimi sevincək qadının sözünə qüvvət verdi:

- Mən buna razıyam, qızım. Bax, elə indicə evimizin altındakı kitab mağazasından sənə bir "Əlifba" kitabı alaram. Birlikdə məşğul olarıq. Yaxşımı?.. - Onu şəfqətlə özünə sıxdı. - Hə, di hansı əlinə vurmuşam gətir öpüm, barışaq... - Qızın sol əlini dodaqlarına qaldırdı. O, geri çəkib saği uzatdı. Anası onu vurmuşdu...

ჰარიზღენე

დედა-შვილი გაჩერებაზე ავტობუსს ელოდა. ირგვლივ მყოფი ადამიანები რომ არ შეენუხებინა, პატარა გოგო ცდილობდა ჩუმად, უხმოდ ეტირა.

– დედი, ნამიყვანე ლა, ლა მოხდება...

– კარგი, მორჩი... დალლილი ქალი მის დამშვიდებას ამაოდ ცდილობდა.

– შენ ხომ შემპილდი... პატარამ დედას მოცემული პირობა შეახსენა. საქმეც ამაში იყო. პატარა გოგოს სულ ასწავლიდნენ, რომ მიცემული პირობის პატრონი ყოფილიყო, ეხლა კი...

– ტვინი ნუ შემიჭამე, პირობა მქონდა მოცემული? ჩათვალე, თითქოს არ მქონდეს მოცემული. დიდი ამბავი!.. მოთმინება დაკარგულმა დედამ აღარ იცოდა რა ექნა. თვითონაც აზრზე არ იყო რას იძახდა.

და, აი, ავტობუსი მოვიდა. დედა ავტობუსისკენ გაემართა. ბავშვი ფეხებს მინას სცემდა და ადგილიდან არ იძროდა. ალ მივდივალ!.. ალ მივდივალ!..

დედა მისკენ მიბრუნდა, მოჰკიდა ხელი და ძალით წაიყვანა, თან ხელზე სილა გააწნა. პატარამ პუტკუნა მუშტები თვალზე მიიკრო, თითქოს ცრემლები ხელის მუჭაში ჰქონდაო, ცრემლების გადმოფრქვევა დაიწყო...

ისინი ავტობუსში ცარიელ ადგილზე დასხდნენ. დედამ გოგონა ახლიდან გაკიცხა:

– გაჩუმდი, უკვე გეყოფა!..

პატარა გოგონა ტიროდა და ვერაფრით მშვიდდებოდა. დედა რაც უფრო მეტად აჩუმებდა

ბავშვს, მით უფრო უმატებდა ტირილს. ერთი მხრივ დედის მოცემული პირობის შეუსრულობას, თანაც როცა ბავშვმა თავისი უფლება მოითხოვა, პასუხად კი დაისაჯა, ამათ კი, გოგონას თავმოყვარეობა შეელახათ...

ნინ მჯდომი ხნიერი, დარბაისელი ქალბატონი მათკენ მობრუნდა.

– ნუ ტირი, ჩემი გოგო, ასეთმა მშვენიერმა გოგონამ არ უნდა იტიროს...

პატარამ თავი გვერდზე მიაბრუნა. სხვა დროს იგი დედას მიეფარებოდა. ეხლაც თავიდან დედისკენ დაიხარა, მაგრამ რომ გაახსენდა დედაზე ნაწყენი იყო, თავი აარიდა.

დედასაც და ქალბატონსაც გაელიმა. გოგონამ ტირილს უფრო მოუმატა. თუმცა დედა არ იმჩნევდა, მაგრამ ხვდებოდა ბავშვს რაც უნდოდა: ერთხელ თავის შეცდომას თუ არ აღიარებდა, გოგონა არ დამშვიდდებოდა. ამას კი ვერ აკეთებდა, ფრთხილობდა. ეუბნოდა, რომ შემდეგში ბავშვს თავში არ აუვარდეს, მისი ასეთი საქციელი სხვანაირად არ შეაფასოს.

– რატომ ტირის? – ქალბატონმა ამჯერად დედას ჰკითხა.

– იცით, მეზობლის გოგონა ამ წლიდან სკოლაში მიდის. გაჯიუტდა მეც უნდა წამიყვანოო. მაგრამ ჯერ პატარაა. მეც ენა ვერ გავაჩერე და იმ მიზნით, რომ შემეშვებოდა, ვუთხარი, რომ შემდეგ წაგიყვან. ამიტომ აღარ მეშვება, პირობა მომეციო...

ქალბატონმა გოგონას თმებზე მოეფერა და უთხრა:

– კარგი, შვილი, აბა ერთი მითხარი რამდენი წლის ხარ?..

გოგონას მაგივრად დედამ უპასუხა:

– ჯერ ხუთისაც არ არის...

ქალბატონს გაელიმა და პატარას თმებზე კვლავ გადაუსვა ხელი.

თვალცრემლიანმა გოგონამ თავის მართლება სცადა:

– ვა, დიღადაც ჩემ სიმაღლეა. მკლავები ჩემსაზე უფრო მოკლე აქვს. – გამხდარი მკლავები აჩვენა.

– დიღადა ვინ არის შვილიკო?..

– მეზობლის გოგოა, – უპასუხა დედამ.

ქალმა სერიოზული სახე მიიღო.

– არა ჩემი გოგო, საქმე სიმაღლეში არ არის.

შენ ხომ ჭკვიანი გოგონა ხარ, ეს უნდა გესმოდეს. ბავშვებს სკოლაში ასაკის მიხედვით იღებენ. თუ სწავლისადმი ასეთი დიდი სურვილი გაქვს, დედა „ანბანს“ გიყიდის და სახლშიც შეუძლია გასწავლოს...

დედამ თითქოს გამოსავალი იპოვაო, ქალბატონის წინადადებას მხარი აუბა:

– მე თანახმა ვარ შვილო. აი, ახლავე ჩვენი სახლის ქვეშ წიგნების მაღაზიიდან შენთვის „ანბანის“ წიგნს ვიყიდი, ერთად ვიმეცადინოთ. კარგი?..

– თქვა და მკერდზე მიიკრა. – ხო, ეხლა მითხარი, რომელ ხელზე დაგარტყი, მაკოცნინე, შევრიგდეთ... – შვილის მარცხენა ხელი აწია. გოგონამ მარცხენა ხელი უკან გასწია და მარჯვენა მიუშვირა. დედას მარჯვენა ხელზე დაერტყა...

TƏBİƏTİN DOSTLARI

Baharın gəlişi ilə təbiət qış yuxusundan oyanmışdı. Hər yanda olduğu kimi məktəbin bağında da xüsusi canlanma vardı. Şagirdlər ağacların qurumuş budaqlarını budayır, dibini boşaldır, su gələn arxları qaydaya salırdılar.

Birdən yeddinci sinifdə oxuyan Nadir lovğalanaraq bərkdən dedi:

- Bizim sinfimiz hər sahədə birincidi!..

Sınıf yoldaşları onun sözünə qüvvət verdilər:

- Biz təbiətin əsl dostlarıyıq!..

Yaxınlıqda işləyən səkkizinci sinif şagirdləri etiraz etdilər:

- Hər halda, bizə çata bilməzsiniz!..

Bunu eşidən başqa siniflər də səslərini qaldırdılar. Hamı özünü təbiətin əsl dostu sayırdı.

Mübahisə məktəb direktoruna çatdı. O, məsələni ədalətlə həll etmək üçün müəllimlərlə məsləhətləşib xüsusi bir komissiya yaratdı. Sonra uşaqlara dedi:

- Qətiyyən narahat olmayın, dərs ilinin axırında təbiətin əsl dostlarını komissiya özü müəyyən edəcək...

Xəbər hamını hərəkətə gətirdi. Siniflər arasında canlı, işgüzar yarış başlandı...

Nəhayət, dərs ili sona çatdı. İşini yekunlaşdıran komissiya ümumi toplantıda 5-ci sinif şagirdlərini məktəb üzrə qalib elan etdi. Onların hamısı təntənəli şəkildə təzə dərs kitabları ilə mükafatlandırıldı...

Belə bir qərarı çoxları gözləmirdi. Odu ki, məktəbin direktoru məsələni aydınlaşdırmalı oldu:

- Uşaqlar, düzdü, beşincilər başqa siniflərdən az ağac əkiblər. Amma dərs kitablarını hamıdan yaxşı, səliqəli saxlayıblar. Onlardan yeni dərs ilindəki beşincilər də faydalanacaqlar. Kitablarnı qayğısına qalmaq yaşıllığın qayğısına qalmaq, təbiətin dostu olmaq deməkdir. Axı tək cə bir sinfin kitablarını çap etmək üçün nə qədər kağız lazımdı. Kağız isə ağacların, meşələrin qırılması hesabına əldə edilir...

Bax, bu, uşaqların çoxunun ağına gəlməmişdi...

ბუნების მეგობრები

გაზაფხულის დადგომისთანავე ბუნება ზამთრის ძილისაგან გამოღვიძებულიყო. როგორც ყველგან, სკოლის ეზოშიც განსაკუთრებული გამოცოცხლება იგრძნობოდა. მოსწავლეები ხეების გამხმარ ტოტებს ჭრიან, ძირს უბარავენ, სარწყავი არხები წესრიგში მოჰყავდათ.

მოულოდნელად მეშვიდე კლასელმა ნადირამ კვებნით ხმამაღლა თქვა:

– ჩვენი კლასი ყველაფერში პირველ ადგილზეა!..

თანაკლასელებმაც მას მხარი აუბეს:

– ჩვენ ბუნების ნამდვილი მეგობრები ვართ!..

ახლოს მომუშავე მერვე კლასელებმა უკმაყოფილება გამოთქვეს:

– ყოველი შემთხვევისთვის, ჩვენნაირი ვერ იქნებით!

ამის გაგონებაზე სხვა კლასელებმაც ხმას აუწიეს. ყველა თავის თავს ბუნების ნამდვილ მეგობრად მიიჩნევდა.

ეს კამათი სკოლის დირექტორის ყურამდე მივიდა. საკითხის სამართლიანი გადაწყვეტისათვის დირექტორი მასწავლებლებს შეუთანხმდა და სპეციალური კომისია შექმნეს. შემდეგ ბავშვებს უთხრა:

– ნუ ღელვათ, სასწავლო წლის დასრულებამდე კომისია გამოარკვევს ბუნების ნამდვილ მეგობრებს...

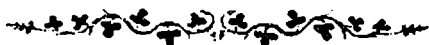
ამ ინფორმაციამ ყველა გააცოცხლა. კლასებს შორის ცოცხალი, საქმიანი შეჯიბრება დაიწყო...

აგერ, სასწავლო წელიც დასრულდა. კომისიამ საქმეები მოამთავრა და საჯარო შეკრებაზე მეხუთე კლასის მოსწავლეები სკოლაში გამარჯვებულ კლასად გამოაცხადა. ისინი საზეიმო ვითარებაში ახალი სასწავლო სახელმძღვანელოებით დასაჩუქრდნენ...

ასეთ გადწყვეტილებას ბევრი არ ელოდა. ამიტომ სკოლის დირექტორს საკითხისამი ნათელის მოფენა მოუწია:

– ბავშვებო, მართალია სხვა კლასებთან შედარებით მეხუთე კლასელებს უფრო ნაკლები ხე დაურგიათ, მაგრამ სახელმძღვანელოები ყველაზე კარგად, აკურატულად შეუნახავთ. მათი სახელმძღვანელოებით მომავალი მეხუთე კლასელებიც ისარგებლებენ. წიგნების მოვლა, მათზე ზრუნვა ბუნების დაცვას ნიშნავს. აკი ერთი კლასის წიგნების გამოსაცემად რამდენი ქალაქია საჭირო. ქალაქი კიდევ ხეების გაჩეხვით მიიღება...

აი, ეს ბავშვების უმეტესობას ჭკუაში ვერ მოსვლიათ...

DONZANQURDU VƏ ALMA QURDU

Ətrafda vurhəşir ora-bura qaçısan, uçuşan, vurnuxan iri, qara böcəklər, donzanqurdular qışa azuqə, yem ehtiyatı toplayırdı. El arasında zarafatla “hava məlumat bürosu” adlandırılan peyin qurdlarının belə fəallaşması yaxın müddət ərzində havanın xoş, günəşli keçəcəyinə ən yaxşı zəmanətdi...

Peyindən hazırladıqları yumağa oxşayan kürəciklər donzanqurduların özlərindən qat-qat ağır, iri idi. Onları saysız-hesabsız çala-çuxurdan dartıb çıxartmaq, yoxuşa qaldırmaq, təcikdən dığırLatmaq, cürbəcür çör-çöpün, daş-kəsəyin üstündən aşırmaq, nəhayət, mənzil başına, yuvalarına çatdırmaq müsibətdi. Lakin bütün bu məniələr, əzab-əziyyətlər həşaratları qətiyyən ruhdan salmırdı. Ən qorxulusu yolda yad donzanqurduların, başqa sözlə, piratların, quldurların qəfil basqıları, hücumları idi. Qəniməti əlindən alınan geri qayıdır, eyni işi təzədən görürdü. Peyin kürəcikləri donzanqurdular üçün həyati əhəmiyyətə malikdi. Ananın onların içinə qoyduğu yumurtalardan çıxan balalar ilk gündəncə qida ilə təmin olunurdu...

Birdən yaxınlıqdakı alma ağacının budağı tərpendi. Almalardan biri saplağından qopub tappıltı ilə yerə düşdü. Böyrü əzildiyinə görə ufuldaya-ufuldaya diyirlənib donzanqurduların yaxınlığında dayandı. İçindən

ağımtıl, incə-mincə bir meyvə qurdu çıxdı. Başını dolandırıb ətrafa boylananda donzanqurduları gördü.

- Ey, siz kimsiniz? - Özü kimi incə-mincə səsle soruşdu. - Orda neynirsiniz?..

Alma qurdunu yaxşı tanıyan ana donzanqurdular baş qoşmadılar. Hər şeylə maraqlanan bir bala donzanqurdu isə heyranlıqla ona yaxınlaşdı.

- Sənə qonaq gəlmək olar, balaca?.. - Cavab gözləmədən uçub onun yanına qondu.

- Ay aman! Sənin qanadların da var! - Alma qurdu heyrtləndi.

- Bəs necə! - Bala donzanqurdu lovğalandı.

- Oyy!.. Səndən nə pis qoxu gəlir, lap iylənmişən ki!.. - Alma qurdu üz-gözünü əyişdirərək burnunu tutdu.

- O təzəyin içində sən eşələnsən, bundan da pis iy verərsən!.. - Donzanqurdu balası özünə haqq qanzandırdı.

- Axı bağda bu qədər gözəl, ətirli meyvələr ola-ola niyə o iyli-qoxulu mal təzəyinin içində eşələnirsiniz?..

- Anam deyir ki, mal təzəyi bizim taleyimiz, qismətimizdi. Biz başqa cür yaşaya bilmərik...

- Anan səni aldadır, ay səfeh! - Alma qurdu güldü.

- Demək, mən də sən kimi bu almanın içində yaşaya bilərəm?..

- Əlbəttə! - Alma qurdu təsdiqlədi. - Hər şey öz istəyindən asılıdı.

Bu zaman bağı dolaşan bağban yerə düşmüş iri, qırmızıyanaq almanı görüb ayaq saxladı. Donzanqurdu balası o saat əkildi. Alma qurdu da çıxdığı deşiyə girib gizləndi. Bağban almanı götürüb silərək iyləyə-iyləyə ordan uzaqlaşdı.

Donzanqurdu balası dilxor halda anasının yanına qayıtdı.

- Hə, di bəsdə boş-bekar veyilləndin!.. - Anası ona acıqlandı.

- Ana, axı biz nə qədər bu iyli-qoxulu mal təzəyinin içində eşələnəcəyik?.. - Əli işdən soyuyan bala donzanqurdu eşitdiklərinin təsiri altında donquldandı.

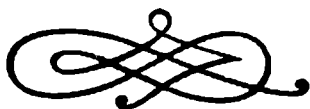
- Özgə neyniyə bilərik, mənim balam? - Anası təəccübləndi.

- Gör ətrafda nə qədər ətirli, gözəl meyvələr var. Axı bizim başqa qurdlardan nəyimiz əskikdi?..

Ana donzanqurdu başa düşdü ki, alma qurdu balasının aqlını oğurlayıb.

- Hər deyilənə fikir vermə, bala, - dedi. - Sən hələ çox şeyi bilmirsən. Cavanlıqda mənim də başımda özgə havalar dolaşırdı. Sonra hər şey yavaş-yavaş düzəldi.

Ancaq anasının dedikləri bala donzanqurdunun qulağına girmədi...

ფუნაგორია და ვაშლის მახლი

ირგვლივ აქეთ-იქით მორბენალი, მოფრინავი, მომუშავე მწერები, ფუნაგორიები ზამთრისათვის თადარიგს იჭერდნენ, საჭმლის მარაგს აგროვებდნენ. ხალხში ხუმრობით „ამინდის პროგნოზის ბიუროდ“ წოდებული ნეხვის ჭიების გააქტიურებაც ახლო დღეებში ამინდის გამოკეთებაზე მიაწინებდა.

ნეხვისაგან დამზადებული მრგვალი გორგლები თვით ფუნაგორიების წონას რამოდენიმეჯერ აღემატებოდა. ამ მძიმე ტვირთის უთვალავ უსწორმასწორო ადგილებიდან ამოთრევა, ზიდვა, უამრავი სიძნელეების გადალახვა და ბოლოს ადგილზე ჩატანა საშინლად რთული საქმე იყო. თუმცა, ყოველივე ეს სიძნელე, ტანჯვა-წამება მწერებს სულაც არ უკარგავდა შრომის ხალისს. ყველაზე სახიფათო გზაში უცხო ფუნაგორიების, ყაჩაღების მოულოდნელი შემოტევა, თავდასხმა იყო. დანაზოგ წართმეული ისევ უკან ბრუნდებოდა და იგივე საქმეს ხელახლა აკეთებდა. ნეხვის გორგლები მათთვის სასიცოხლო მნიშვნელობის იყო, რადგან დედის მიერ ნეხვში ჩადებული კვერცხებიდან გამოჩეკილი პატარები პირველივე დღეებიდან საზრდოთი მარაგდებოდნენ...

უეცრად ახლოს მდგომი ხის ტოტი დაირხა. ერთ-ერთი ვაშლი ტოტს მოსწყდა და ბრახუნით ძირს დაეცა. გვერდდაბეჭილი ვაშლი ოხვრა-ოხ-

ვრით დაგორდა და ფუნაგორიებთან გაჩერდა. ვაშლიდან მოთეთრო, მეტისმეტად ნაზი ვაშლის ჭია გამოძვრა. ირგვლივ აქეთ-იქით მიმოიხედა და ფუნაგორიები დაინახა.

– ეი, თქვენ ვინა ხართ? – თავისნაირი წვრილი, ნაზი ხმით ჰკითხა. – იქ რას აკეთებთ?

დედა ფუნაგორიებმა, რადგანაც ვაშლის მატლს კარგად იცნობდნენ, მას ყურადღება არ მიაქციეს. ერთი მალემრწმენი, გულუბრყვილო და ყოველთვის ყველაფრით დაინტერესებული პატარა ფუნაგორია მას მიუახლოვდა.

– შეიძლება შენთან სტუმრად მოვიდე, პატარავ? – პასუხს არც დაელოდა და ფრენა-ფრენით მის ახლოს დაჯდა.

– ღმერთო ჩემო! შენ ფრთებიც გაქვს?!

– ვაშლის ჭიამ გაიკვირვა.

– მაშ როგორ! დაიკვებნა პატარა ფუნაგორი-ამ.

– უი, შენგან რა ცუდი სუნი მოდის, მთლად აყროლებულხარ! – ვაშლის მატლმა სახის დაჭმუჭვნით, ცხვირზე მიიფარა ხელი.

– იმ ნივის შიგნით შენ რომ იჩალიჩო ამაზე უარესადაც აყროლდებოდი!.. პატარა ფუნაგორიამ თავი გაიმართლა.

– კი მაგრამ როდესაც ბალში ამდენი მშვენიერი სურნელოვანი, გემრიელი ხილია, იმ აყროლებულ საქონლის ნებვში რა გინდათ?

– დედა, იძახის, რომ ის საქონლის წივა ჩვენი ყისმათია, ხვედრია. ჩვენ სხვანაირად ვერ ვიცხოვრებთ...

– დედაშენი გატყუებს, სულელო! – ვაშლის ჭიამ გაიცინა.

– გამოდის, რომ შენსავით შემიძლია ამ ვაშლში ვიცხოვრო?

– რა თქმა უნდა! – ვაშლის ჭიამ დაუდასტურა. – ყველაფერი შენს სურვილზეა დამოკიდებული.

ამ დროს ბაღში შემოვლაზე გამოსული მებაღე ძირს დაგდებულ მონითალო ვაშლის დანახვაზე გაჩერდა. პატარა ფუნაგორია იმწამსვე იქაურობას გაეცალა. ვაშლის მატლიც თავის ხვრელში შეძვრა და დაიმალა. მებაღემ ვაშლი ხელში აიღო, მონმინდა და ყნოსვა-ყნოსვით იქაურობა დატოვა. პატარა ფუნაგორია უგუნებოდ დედასთან დაბრუნდა.

– ხო, ეხლა რაც იხეტიალე, გეყოფა! – გაუჯავრდა დედა.

– დედი, კი მაგრამ, ჩვენ აქ, ამ აყროლებულ ნეხეში როდემდის უნდა ვიტრიალოთ? – შრომისადმი ხალისდაკარგულმა პატარა ფუნაგორიამ გაგონილების გავლენის ქვეშ მყოფმა წაილულულა.

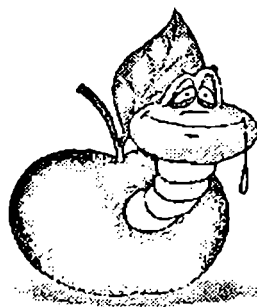
– სხვა რა შეგვიძლია, ჩემო საყვარელო? – გაიკვირვა დედამ.

– შეხედე, ირგვლივ რამდენი სურნელოვანი, ლამაზი ხილია. კი მაგრამ ჩვენ სხვა ჭიები რითი გვჯობია?

დედა ფუნაგორია მიხვდა, რომ ვაშლის ჭიას მისი პატარსთვის ჭკუა წაერთმია.

– ყოველ ნათქვამს ყურადღებას ნუ მიაქცევ, შვილო, – უთხრა. – შენ კიდევ ბევრი რამე არ იცი. ახალგაზრდობისას ტვინში მეც სხვა რაღაცები მიტრიალებდა. შემდეგ ყველაფერი ნელ-ნელა დალაგდა.

თუმცა დედის ნათქვამი პატარა ფუნაგორიას ჭკუაში არ დაუჯდა...

BOZLAR

Aşqabadda Nuryağdı adlı gənc və istedadlı türkmən rəssamının qonağıydıq. Onun emalatxanasında gördüyüm bir itin portretini hələ də unuda bilmirəm. Yağlı boya ilə işlənmiş bu böyük portret emalatxananın ən görkəmli yerində asılmışdı. Qulaqları kəsik, boz rəngli, nəhəng qıllı köpəyin qeyri-adi dərəcədə canlı yaradılmış mənalı baxışları qarıya doğru yönəlmişdi. Sanki iri, ağıllı gözləri ilə içəri girən adamın dost və ya düşmən olduğunu təyin etməyə çalışırdı... Sonra mən Nuryağdıgildə həmin itin divardan asılmış fotosəklinə rast gəldim. Marağım daha da artdı. İtlər haqqında yazılan əsərləri çox oxumuş, çəkilən filmləri çox görmüşdüm. İtlərin şərəfinə ucaldılan heykəllər haqqında da eşitmişdim. Onlar bu haqqı-sayı insana sədaqətləri ilə qazanmışdılar. Düşünürdüm, görəsən bəs şəkildəki it hansı xidmətlərinə görə bu evin sevimlisinə çevrilmişdir? Nə qədər ora-bura boylansam da it özü gözümə dəymirdi. Axırda dözməyib şəkilə işarə ilə Nuryağdıdan soruşdum:

- Sizin itinizdi?..

O, birinci dəfə görürmüş kimi şəkilə diqqətlə nəzər salıb:

- Bizim idi, - dedi. - İki ildi ölüb. Qocalıb əldən düşmüşdü... Hə, yeri gəlmişkən deyim ki, o mənim xilaskarımdı...

Bu zaman qapının ağzında qəddi azca əyilmiş arıq, qoca bir kişi görüldü. Qısa vurulmuş seyrək, ağappaq saqqalı vardı. Başında da zolaqlı bir araqçın. Türkmənlərə məxsus qıyıq gözləri gülürdü. Əllərini sinəsində cütləyərək bizi salamladı.

Nuryağdı kişini bizə təqdim etdi:

- Tanış olun, atamdı. - Sonra üzünü mənə tutdu. - Yaxşısı budu, Bozlar haqqında atam özü danışsın. Bir də, axı o, hadisənin sağ qalan yeganə şahididi...

Qoca bizə belə bir əhvalat söylədi. Bugünkü kimi yadımdadı, onda şəhərin ucqar, gözdən-könüldən iraq bir məhəlləsində yaşayırdıq. Atamdan qalma köhnə, uçuq-sökük daxmamızda şənlik idi. İlk övladımız, oğlum dünyaya gəlmişdi. Həmin bu başibəlalı Nuryağdı... Hə, qonşu-qonum dağılmış, təzəcə şər qarışmışdı ki, arvad başilovlu özünü üstümə atdı.

- Başımıza daş düşüb, a kişi, başımıza daş düşüb!.. - Dizinə vurub ağlayır, saçlarını yolurdu.

Doğrusu, onun dediklərindən heç nə anlamırdım. Axı elə bu saat qonaqları şad-xürrəm ötürüb qayıtmışdıq. Hövsələm daraldı. Arvada bərk acıqlandım.

- Ay tünbətünün qızı, bir adam balası kimi de görüm nə olub?..

Arvad əsə-əsə dedi ki, uşaq beşikdən yoxa çıxıb. Elə bil küt bir şeylə təpəmə çırpdılar.

- Nə danışırısan, arvad? Başına at təpib-nədi?..

Cavab gözləmədən evə cumdum. Doğrudan da, beşik boşdu. Ora uşaq, bura uşaq, tapılmadı ki, tapılmadı. Çayıb qalmışdım, doğrudanmı, uşağı oğurladılar? Axı bu necə ola bilərdi? Bozların qorxusundan quş quşluğu ilə bu həndəvərdən uçmazdı. Çox sərvaxt it idi. Ona özümə inandığım kimi inanır, etibar edirdim. Belə olmasaydı, qapımda saxlayar, çörəyimi-suyumu verərdimmi?.. Amma indi birdən-birə aydın olurdu ki, ona havayıdan bel bağlamışam. Bu qədər adamın yanında uşağı evdən qaçırtmışdılar, Bozlar xəbər tutmamış, cıncırını çıxartmamışdı.

Tez Bozları harayladım. Səsimi eşidən kimi quyruğunu bulaya-bulaya qaçıb gəldi. Bərk ləhləyirdi. Nədənsə həyəcanlı idi. Gözlərini məhəlləmizin qabağında tək tək çəkmirdi. Ayağımın altına yığılıb zingildəyirdi. Baxışlarından, hərəkətlərindən bir şey başa düşmək halında deyildim...

Bozları evə salıb uşağın boş beşiyini göstərdim, dönə-dönə beşikdəki uşağı, onun necə ağlamasını yamsıladım, sonra da əmr etdim:

- Axtar, Bozlar, axtar tap uşağı. Tez tərən!..

Bozlar dəbdə olan təlim görmüş, əldə bəslənən qayğısız harın ev itlərindən deyildi. Kandan içərini tanımazdı. Həyətdə bir hin qaraltmışdım, orda yatıb-dururdu. Lakin çox ağıllı it idi. Məni duyur, başa düşürdü...

Bozlar hiürək məni arxasınca apardı. Uşağı

evimizin qabağındakı tərənin başında tapdım. Sağ-salamatdı. Mışıl-mışıl yatırdı. Fikirləşdim ki, yəqin kimsə oğurlayıb aparmaq istəyirmiş, Bozlar duyuq düşüb saldırıb... Qərribə idi, onu qucağıma alıb evə gətirəndə it zingildəməyə, hürməyə başladı. Ayaqlarıma dolaşır, yeriməyə imkan vermirdi. Əvvəl bunu hədsiz sevinməsi kimi qəbul etdim. Doqqaza yüyürən arvadım şadlığından bilmirdi neyləsin. Gözlərindən yaş axa-axa balasını alıb bağına basdı, duz kimi yaladı. Bozlar indi də həmin qaydada arvadımın ayaqlarına dolaşır, yeriməyə mane olurdu...

Mən axmaq da öz-özümə elə hey fikirləşirdim ki, görəsən bu kimin işidi? Kimdi mənə sataşan?.. Gümanım heç kimə gəlmirdi. Axı bu çağacan kimsəyə bir pisliyim dəyməmişdi...

Aradan heç yarım saat keçmədi, uşaq bir də yoxa çıxdı. Hər ehtimala qarşı özümü tez küçəyə atdım. Təpəyə doğru bir qaraltı sürünürdü. Bu, Bozlar idi. Ağzında da bizim bu Nuryağdı. İtin hərəkətinə lap mat qalmışdım. Bu nə deməkdi? Axı uşaq onun nəyinə lazımды? Onu tərənin başına niyə aparırıdı? İndiyə qədər astanadan içəri rədd basmayan itdə bu cürət hardandı?..

Bozlar bu dəfə də ayaqlarımın altına yıxılır, hürür, körpəni evə aparmağa açıq-aşkar mane olurdu. Həyətdə özünə yer tapmır, ora-bura vurnuxur, havanı iyləyir, ağzını göyə tutub ulayırdı... Belə qərara gəldim ki, yazıq

qudurub. Gümanım təsdiqlənsəydi ziyanlıq törətməmiş
gərək onu öldürəydim... Nə başınızı ağrıdım, bir-iki
ağac çəkib iplə dirəyə bağladım. İt sakitləşmədi.
Torpağı kotan kimi eşib dağıdırdı. Dəhşətli ulartısı
adamın iliyinə işləyir, beynini yerindən oynadırdı. Yata
bilmir, yerimizin içində o tərəf-bu tərəfə qurcalanırdıq.
Axırda arvadım dedi:

- A kişi, dur iti öz damına sal, səhərəcən nə qonşu-
qonuma yatmağa imkan verəcək, nə də bizə.

Deyinə-deyinə qalxdım. “Quduz dəymiş, indi mən
sənə göstərrəm!..”

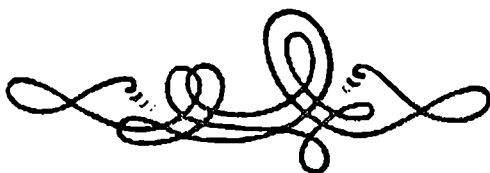
Nə qədər o yan-bu yanına keçdimsə Bozlar məni
yaxına buraxmadı. İstədim payanın birini qapıb
möhkəmcə kötəkləyim, leşini atım. İtin qudurmağına
lap inanmışdım. Amma yenə səbrimi basdım, dilsiz-
ağızsız heyvana qıymadım. Şirin dillə birtəhər tovlayıb
damına qatdım. Qarğıdan hördüyüm qapısını örtüm.
Dalına da dirək verdim ki, aça bilməsin. Bozlar mənim
xəyanətimi görüb qəzəblənsə də baş qoşmadım. Daha
doğrusu, baş qoşası halda deyildim. Qayıdıb təzədən
yerimə uzandım. İtin zingiltisi, ulartısı xeyli
kəsilmədi...

Bir zaman təpəmə dəyən tirin müdhiş ağrısına
oyandım. Əlimi başıma apardım. Al qana boyandı.
Başım əməlli-başlı yarılmışdı. Bu hayda gördüm nəsə
köynəyimi dartışdırır. Bozlar idi, qalxmaqda mənə
kömək etmək istəyirdi. Bir az aralıda, tirlərin altında

arvadım zarıyırđı. Ətrafda, qonşu-qonumda arvad-uşağın çığırtısı allahın yanına çıxmışdı. Əvvəl heç nə başa düşmədim. Yavaş-yavaş özümü toplayıb tirləri üstümdən atdım. Ayağa durdum. Ev tamam uçmuşdu. Bizi ölümün caynağından dəmir çarpayıların başları qurtarmışdı. Eşələyib arvadı da dikəltdim. Ah-ufu kəsilmirdi. Birdən körpəsini xatırlayıb öz dərdini unutdu. Şivən qopartdı. Evin altını üstünə çevirsəm də uşağı tapmadım. Bayaqdan bəri kənardan mənə göz qoyan Bozlar nəsə axtardığımızı sanki birdən başa düşdü. Zingildəyib təpəyə sarı qaçdı. Çox təmkinli idi. Axşamkı quduz itə qətiyyən oxşamırdı...

Oğlum tərənin üstündə dünyadan xəbərsiz mışıl-mışıl yatırdı. Bələyi qana bulanmışdı. Bu, itin ağzının, dişlərinin yeriydi. Bozlara tərəf çöndüm. Ağzı qan içindəydi...

Dönüb məhəlləmizə baxanda məni dəhşət bürüdü. Evlər uçmuş, hər şey yerlə yeksan olmuşdu. Məşhur Aşqabad zəlzələsi məhəlləmizi xarabalığa çevirmişdi. Demə, Bozlar bu dəhşətli fəlakəti qabaqcadan duyubmuş. Qarğı ağzını doğrasa da it damının qapısını gəmirib dağıtmış, açıq pəncərədən içəri girərək uşağı beşikdən aparmışdı...

ბოზლარა

აშხაბადში ერთ ახალგაზრდა და ნიჭიერ მხატვართან, სახელად ნურიალდი, სტუმრად ვიყავით. მის საამქროში ნანახ ძალღის პორტრეტს ეხლაც ვერ ვივინყებ. ზეთოვანი საღებავით შესრულებული ეს მოზრდილი პორტრეტი საამქროს ყველაზე გამოსაჩენ ადგილას ეკიდა. ყურებმოჭრილი, ნაცრისფერი დიდი ბენჯიანი ქოფაკის არაჩვეულებრივად ცოცხალი გამოყვანილი გამოხედვა კარებისკენ იყო მიპყრობილი. თითქოს, ჭკვიანი თვალებით შიგნით შემოსული სტუმრის მტერმოყვრობის ამოცნობას ცდილობდა...

რამდენიმე ხნის შემდეგ მე მათთან კვლავ მოვკარი თვალი კედელზე ჩამოკიდებულ იმ ძალღის ფოტოსურათს. ინტერესი უფრო მომემატა. ძალღების შესახებ ბევრი ნაწარმოები მქონდა ნაკითხული, კინოფილმები ნანახი. ისინი ადამიანების მხრიდან ამდენ ყურადღებას მათდამი ერთგულებით იმსახურებენ. ვფიქრობდი, ამ ფოტოსურათზე გამოსახული ძალღი, ნეტავი, რომელი დამსახურებისათვის ამ სახლში ასე შეიყვარეს მეთქი? რამდენიც მივიხედ-მოვიხედე, თვითონ ძალღი ვერსად ვერ შევნიშნე. ბოლოს ველარ მოვითმინე და ძალღზე მინიშნებით ნურიალდის ვკითხე:

– თქვენი ძალღია?

თითქოს პირველად ხედავდესო, სურათი ყურადღებით დაათვალიერა:

– ჩვენი იყო, – თქვა. – ორი წელია მოკ-

ვდა. ძალიან დაბერებული იყო... ხო, რახან სიტყვამ მოიტანა, გითხრათ, რომ ის ჩემი დამხსნელია...

ამ დროს კარის ზღურბლზე გადმოაბიჯა ერთმა გამხდარმა, წელში ოდნავ მოხრილმა მოხუცმა კაცმა. მოკლედ შეკრეჭილი თეთრი წვერი ჰქონდა. თავზე ზოლებიანი არაგჩინი ეფარა. თურქმენებისთვის დამახასიათებელი ვიწრო თვალები უღიმოდა. მან ხელები მკერდზე მიიღო და მოგვესალმა.

ნურიადიმ ის გაგვაცნო:

– გაეცანი, მამაჩემია. – შემდეგ მე მომიბრუნდა. – უკეთესი იქნება, ბოზლარას შესახებ მამამ თვითონ გაიმბოთ. თანაც ის ამ ამბის ერთადერთი მოწმეა.

მოხუცმა ჩვენ ერთი ასეთი ამბავი მოგვიყვა:

დღევანდელი დღესავით მახსოვს, მაშინ ქალაქის სულ განაპირა მხარეს, უკაცრიელ ადგილას ვცხოვრობდით. მამაჩემის დანატოვარ, ძველ სახლში ლხინი გვქონდა. პირმშო, ვაჟი მყავდა მოვლენილი. აი, – ეს ნურიადი... ჰოდა, ის-ის იყო, რომ მოსალამოვდა და მეზობლები, ახლო ნათესავები დაიშალნენ, ამ დროს ჩემი ქალი თავზარდაცემული მომმვარდა.

– მეხი დაგვეცა, კაცო, მეხი დაგვეცა!.. – ტირილით ხელებს თავში ირტყავდა, თმას იგლეჯდა.

სიმართლე გითხრათ, მისი ნათქვამიდან ვერაფერს ვიგებდი, აკი, ამ წუთას გავაცილე დალხენილი სტუმრები. ნერვებმა მიმტყუნა, ქალს

გავუბრაზდი:

– შე მამაძაღლო, ადამიანურად მითხარი, ერთი რა მოხდა?..

ქალმა ცახცახით მითხრა, რომ ბავშვი აკვნიდან გაუჩინარებულიყო. თითქოს თავში რაღაც ბლაგვი საგანი ჩამარტყესო.

– რას ამბობ ქალო, ხომ არ გადაირიე?

პასუხს აღარ დაველოდე, სახლისკენ გავეშურე. მართლაც აკვანი ცარიელი დამხვდა. ბავშვის ძებნა დავიწყე. იგი ვერსად ვერ აღმოვაჩინე. გონება ამღვრეული მქონდა, ბავშვი მართლა მოიპარეს? ეს როგორ შეიძლებოდა მომხდარიყო? ბოზლარის შიშით აქ ჩიტიც ვერ შემოფრინდებოდა. ძალიან ფხიზელი ძაღლი იყო. მას როგორც ჩემს თავს, ისე ვენდობოდი. ასე რომ არ ყოფილიყო, ნუთუ ჩემს პურს ვაჭმევდი და წყალს ვასმევდი? მაგრამ ეხლა ჩემთვის გასაგები გახდა, რომ თურმე ტყუილად ვენდობოდი. ამდენი ადამიანის გარემოცვაში ბავშვი სახლიდან გაუტაციათ, ამის შესახებ ბოზლარას არაფერი გაუგონია და საერთოდ ხმა არ ამოუღია.

სწრაფად ბოზლარას დავუძახე. ჩემი ხმის გაგონებისთანავე კუდის ქნევით მეახლა. რატომღაც აღელვებული ჩანდა. სულ ჩვენი უბნის წინმდებარე გორასკენ იცქირებოდა. ჩემს ფეხქვეშ გართხმული, მოუსვენრად წკმუტუნებდა. მისი ქცევებიდან, გამოხედვიდან რაიმე დასკვნის გამოტანა ვერ შევძელი...

ბოზლარა სახლში შევიყვანე და ბავშვის ცარიელი აკვანი ვაჩვენე, რამოდენიმეჯერ ბავშვს

მივბაძე და მისი მოქმედებები, ტირილი გავიმეორე, შემდეგ ბოზლარას ვუბრძანე:

- მომიძებნე ბავშვი, ბოზლარ, მომიძებნე ბავშვი, რაც შეიძლება მალე!

ბოზლარა მოდურად აღზრდილი, უდარდელი და მსუნაგი ძალლი არ იყო. კარის ზღურბლს იქით არ გადასულიყო. ეზოში მისთვის პატარა ბუნაგი მქონდა გაკეთებული. ის იყო მისი სადგომი. ძალიან ჭკვიანი ძალლი იყო. მე სულ ყოველთვის მიგებდა ხოლმე...

ბოზლარამ ყეფა-ყეფით გორასკენ მანიშნა, მეც გავყევი. ბავშვი ჩვენი სახლის წინ გორაზე ვიპოვე. იგი სალსალამათი იყო. გემრიელად ეძინა. გავიფიქრე, ვილაცას ბავშვის მოპარვა და წაყვანა ნდომებია, მაგრამ ბოზლარას უფხიზლია და დაუხსნია... გასაკვირი იყო, როცა ბავშვი ავიყვანე და სახლში მომყავდა, ძალლმა წკმუილი და ყეფა დამიწყო. ფეხებში მივარდებოდა და სიარულის საშუალებას არ მაძლევდა. თავდაპირველად მისი ასეთნაირი ქცევა მის უზომო სიხარულს მივანერე. ქალსაც სიხარულისგან არ იცოდა რა ექნა. სიხარულით ცრემლმორეუმა ბავშვი მკერდში ჩაიკრა და მოფერება დაუწყო. ახლა ბოზლარა, როგორც ცოტა ხნის წინ მე, ქალსაც ფეხებში უვარდებოდა და წასვლის საშუალებას არ აძლევდა...

მე სულელი კიდევ სულ იმის ფიქრში ვიყავი, ნეტავი ეს ყოველივე ვისი ნახელავი იყო? ეს ვინ არის მე რომ არაფრად მაგდებს?.. ვინმეზე ეჭვს ვერ ვიღებდი: აქამდის ცუდი არავისთვის გამიკეთებია...

ნახევარი საათიც არ იყო გასული, რომ ბავშვი ისევ გაქრა. ყოველი შემთხვევისთვის, ქუჩაში გამოვვარდი. გორასკენ რაღაც სილუეტი მიემართებოდა. ეს, ბოზლარა იყო. პირში ნურიადი ეკავა. ძაღლის ასეთი საქციელის გამო სახტად ვიყავი დარჩენილი. ეს რას ნიშნავდა? კი მაგრამ, მას ბავშვი რაში სჭირდებოდა? ბავშვი რისთვის მიჰყავდა გორაზე? აქამდე კარის ზღურბლს აქეთ არ გადმოსულ ძაღლს ასეთი გამბედაობა საიდან?..

ბოზლარა ამჯერადაც ფეხებქვეშ მივარდებოდა, ყეფდა და ბავშვის სახლში წაყვანაში აშკარად მიშლიდა ხელს. ეზოში თავისთვის ადგილს ვერ პოულობდა. აქეთ-იქით დარბოდა, ჰაერს სუნავდა, პირით ცისკენ ღმუოდა... ეს საცოდავი გაცოფებულა, მეთქი ვიფიქრე. ეს გუმანი თუკი დადასტურდებოდა, სანამ რაიმე ზიანს მოგვაყენებდა, უნდა მომეკლა... ბევრი ლაპარაკით, რომ თავი არ აგატკიოთ, ერთ-ორჯერ კარგად შემოვკარი და ხეზე მივაბი. ძაღლი მაინც არ წყნარდებოდა. მიწას გუთანვივით თხრიდა და აქეთ-იქით ფანტავდა...

საზარელი ღმუილი ადამიანს ტვინს უხვრეტდა. ვერაფრით ვერ დავიძინეთ, საწოლში აქეთ-იქით ვტრიალებდით. ბოლოს ქალმა მითხრა:

– კაცო, ადექი ძაღლი თავის სარაიაში ჩააგდე, თუ არა, დილაზე არც ჩვენ და არც ჩვენს მეზობლებს დაძინების საშუალებას არ მოგვცემს.

ბუტბუტით ავდექი: „ამ დასამინებელს ეხლა ვაჩვენებ მე!..“

რამდენიც ვცადე, ძალმა ახლოს არ მიმიშვა. რადგანაც უკვე დარწმუნებული ვიყავი, რომ ძალი გაცოფებულია, ცემით მოკვლა და შემდეგ მისი ლემის დამარხვა გადავწყვიტე. მაგრამ მაინც მოვითმინე, უენო ცხოველი ვერ გავიმეტე, შემეცოდა. თბილი მოპყრობით ძალს გული მოვუგე და სარაიაში შევიყვანე, წნური კარები მივხურე და რომ ველარ გაღებს მეთქი, უკან სამაგრი დავუდე. ბოზლარა ღალატის გამო უფრო გაცხარდა, მაგრამ მე ყურადღება აღარ მივაქციე. უფრო სწორედ, მაგის თავი აღარც მქონდა. წამოვედი სახლში და ისევ დავნექი. ძალის ღმუილი და წკმუტუნი დიდხანს არ წყდებოდა...

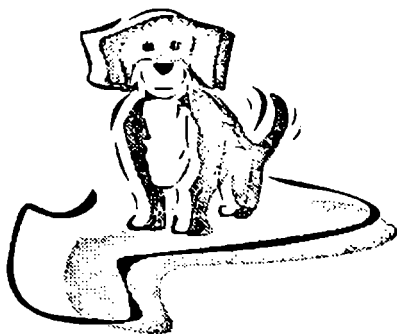
კარგა ხნის შემდეგ თავზე დაცემული ლოდისაგან საშინელი ტკივილი ვიგრძენი და გამომელვიდა. სულ სისხლში ვიყავი. თავი სერიოზულად მქონდა გატეხილი. ამ დროს ვხედავ, რალაცა პერანგზე მექაჩება. ეს ბოზლარა იყო. იგი ცდილობდა წამოდგომაში დამხმარებოდა. ოდნავ მოშორებით, ლოდების ქვეშ ქალი კვნესოდა. ირგვლივ ბავშვებისა და ქალების წივილ-კივილი ცას სწვდებოდა. ვერაფერში გავერკვიე. ნელ-ნელა გონს მოვედი და ლოდები აქეთ-იქით გადავყარ-გადმოვყარე. წამოვდექი. სახლი მთლიანად დანგრეულიყო. ჩვენ სიკვდილისგან რკინის საწოლის თავებმა გვიხსნა. დიდი წვალებით ქალიც გამოვიყვანე. ტკივილებისგან გამწარებულს უცბად პატარა გაახსენდა და თავისი ტკივილები დაავინწყდა. შემზარავი ყვირილი მორთო. სახლი მთლად ამოვატრიალე, ბავშვი კი ვერსად აღმოვაჩინე. ბოზლარა შო-

რიდან გვაკვირდებოდა. უცბად თითქოს მიხვდა ჩვენ რასაც ვეძებდით, ნკმუტუნით გორასკენ გაიქცა. იგი ძალიან თავდაჭერილი იყო. გუშინ საღამოს რომ იყო, ისეთ გაცოფებულს არ ჰგავდა...

ჩემს ვაჟს გორაზე უდარდელად, ტკბილად ეძინა. ჩვარი დასისხლიანებული ჰქონდა. ეს ძალღის პირის და კბილების ნაკვალევი იყო. ბოზლარასკენ მივტრიალდი. პირი მასაც სულ დასისხლიანებული ჰქონდა...

ჩვენი უბნისკენ რომ გავიხედე, დატრიალებული საშინელებისგან თავზარი დამეცა. სახლები სულ ერთიანად დანგრეული და განადგურებული იყო. ცნობილ აშხაბადის მიწისძვრას ჩვენი უბანი ნაცარტუტად ექცია. თურმე ბოზლარას ეს საზარელი ტრაგედია წინასწარ უგრძვნია. მიუხედავად იმისა, რომ წნურ კარებს მისთვის პირი გაუჭრია, ბავშვის გადარჩენის მიზნით, სარაიდან თავი მაინც დაულწევია, ფანჯრიდან სახლში შემოსულა და აკვნიდან ბავშვი ამოუყვანია...

PADŞAHIN QATIRI

Padşahın bir qatırı vardı. Xüsusi tövlədə saxlayır, ən yaxşı mehtərlər, qulluqçular qulluğunda dururdular. Qatırı şöhrətləndirən qaçarağıydı. Nəinki qatırları, ən bərk qaçan cıdır atlarını belə yarı yolda qoyurdu. Eşidənlər inanmır, gözüynən görənlər mat qalırdılar. Padşah elan etmişdi ki, kimin atı cıdırda onun qatırını ötsə, ilxısını ona bağışlayacaq. Məğlub olanın atı padşahın ilxısına qatılırdı. Atına güvənən, bəxtini sınamaq istəyən günü-gündən azalırdı...

Dünyagörmüş, ağıllı bir kişi padşahın qatırını ötmək fikrinə düşdü. Padşah bunu eşidib qəzəbləndi. Adlı-sanlı igidləri piyada qoyan qatırını bir çulucırığın yabısıynan cıdırə buraxmaq istəmədi. Bunu qatırı üçün əskiklik saydı. Ancaq yabı sahibi əl çəkmədi. Onda padşah təzə bir şərt kəsdi. Dedi ki, əgər qatırı qalib gəlsə, kişinin boynunu vurduracaq. Yabı sahibi yenə geri durmadı, şərtlə razılaşdı.

Padşah qatırına o qədər güvənirdi ki, çaparına qatırı yerindən kişinin yabısından bir az gec tərپətməyi, ona dədəboyu verməyi tapşırırdı.

Kişi yabısını çapıb xeyli uzaqlaşmışdı. Çönüb arxaya baxanda gördü, vallah, qatır elə gəlir, elə gəlir elə bil quşdu, uçur. Kişi belə olacağını əvvəldən bilirdi.

Tamaşaya yığışanlar, xüsusən saray əhli kişinin yabısını lağa qoyub fitə basır, padşahın qatırını alqışlayır, ruhlandırır dılar.

Kişi bir də baxanda qatırın ona çatdığını gördü. Yanından yel kimi ötmək istəyəndə əyilib qulağına nəse pıçıldadı. Qırğı kimi uçan qatırın birdəncə amanı qırıldı. İndiyə qədər bu qeyri-adi, sehrlı sözü ona deməyə kimsənin cürəti çatmamışdı...

Saray əhli nə qədər çığır-bağır salsa, hədə-qorxu gəlsə də qatır yabını ötüb keçmədi. Qulağına pıçıldanan söz onu dəli eləmişdi. Özünə gəlincə yabı sahibi yabısını dəhmərləyib məsafəni birinci başa vurdu...

Padşah yabı sahibini çağırıb soruşdu:

- Kişi, qatırımın qulağına nə dedin ki, sənın yabını keçmədi?..

Yabı sahibi dedi:

- Padşah sağ olsun, canlıların hamısının əslı-kökü, nəslı-nəcabəti var. Qatır nə qədər ad-san, şan-şöhrət qazansa da eşşəkdən törəmədi. Qulağına bircə kəlmə "toqquş!" dedim, yəni nəslını-nəcabətini yadına saldım, o da atımı keçmədi...

მეფის ჯორი

მეფეს ერთი ჯორი ჰყავდა. ამ ჯორისთვის სპეციალურად, განსაკუთრებული საჯინიბო ჰქონდა გამოყოფილი. მას ყველაზე გამოცდილი მეჯინიბეები და მოსამხურეები უვლიდნენ. ჯორისთვის დიდება კარგ მორბენალობას მოეტანა. იგი არამარტო ჯორებს, სახელგანთქმულ მოჯირითე ცხენებსაც უკან იტოვებდა. ამ ჯორის ამბის გამგონი ვერ იჯერებდა, მნახველი კი გაოცებული და აღფრთოვანებული რჩებოდა. მეფეს გამოცხადებული ჰქონდა, რომ ვისი ცხენიც ჯირითში მის ჯორს გაუსწრებდა, მთლიანად თავის რემას აჩუქებდა, ხოლო დამარცხებული ცხენი კი მეფის რემას გადაეცემოდა. თანდათანობით მცირდებოდა თავისი ცხენის იმედის მქონეებისა, თუ ბედის გამოცდის მსურველების რიცხვი...

ერთ ჭკვიან, მსოფლმჭვრეტელ კაცს მეფის ჯორზე გამარჯვება მოუხდა. მეფემ ეს რომ გაიგო, ძალიან გაბრაზდა. სახელოვანი მხედრების ჩამომტოვებელი ჯორის ვილაცის ჯაგლაგ ცხენთან გაჯიბრება არ მოისურვა. ეს თავისი ჯორისთვის დამცირებად მიაჩნდა. მაგრამ კაცი არაფრით არ მოეშვა. მაშინ მეფემ ახალი პირობა წამოაყენა. თქვა, რომ თუ მისი ჯორი გაიმარჯვებდა, იმ კაცს სიკვდილით დასჯიდა. ჯაგლაგი ცხენის პატრონმა მაინც არ დაიხია უკან და პირობას დათანხმდა.

მეფე თავისი ჯორის გამარჯვებაში იმდენად იყო დარწმუნებული, მის მხედარს ჯორის ადგილიდან ცოტა მოგვიანებით დაძვრა უბრძანა. ჯორის მხედარმა ბრძანება შეასრულა და კაცი წინ გაუშვა.

ცხენოსანი კარგა მანძილს დაშორებულიყო, როცა უკან მიტრიალდა და გაკვირვებული დარჩა: ჯორი ისე მოდიოდა, გეგონება ფრთები ჰქონდესო, დაფრინავს. კაცმა ეს თითქოს წინასწარ იცოდა.

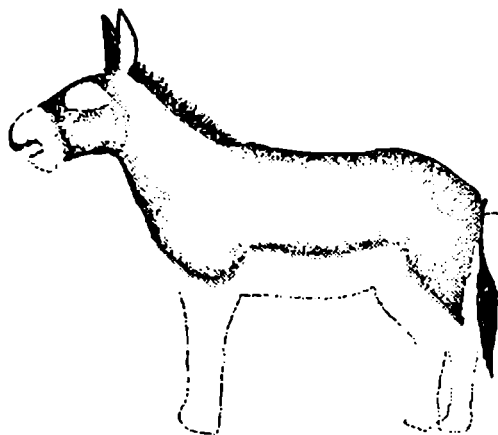
შეკრებილი მაყურებლები, განსაკუთრებით, სასახლის მესვეურები ცხენს სტვენით მასხარად იგდებდნენ, მეფის ჯორს კი ტაშს უკრავდნენ და აქეზებდნენ. კაცი ერთიც მიტრიალდა და ნახა, ჯორს მისთვის უკვე დაწეოდა. ის-ის იყო გვერდით უნდა ჩაექროლა, რომ დაიხარა და ჯორს ყურში რაღაცა ჩასჩურჩულა. ფრთებშესხმულმა ჯორმა იმწამსვე სიჩქარეს მოუკლო და შეანელა. აქამდე ასეთი არაჩვეულებრივად ჯადოსნური სიტყვის თქმა მისთვის ვერავის გაებედა...

სასახლის მესვეურებმა ხმაური ატეხეს და დაემუქრნენ, მაგრამ ჯორმა ცხენს მაინც არ გაუსწრო. ყურში წაჩურჩულებულ სიტყვას იგი მთლად გაეგოებინა. სანამ გონს მოვიდოდა კაცმა ცხენს დეზი ჰკრა და პირველმა გადალახა მანძილი...

მეფემ ჯაგლაგი ცხენის პატრონი თავისთან მოიხმო და ჰკითხა:

- კაცო, ჩემს ჯორს ყურში რა ჩასჩურჩულე, რომ შენს ცოცხალმკვდარ ცხენს არ გაუსწრო?..

- მეფემ იდღეგრძელოს, ყველა სულიერს თავისი წარსული, წინაპრები, ფესვი და ღირსება აქვს. ჯორმა რაც გინდა სახელი, დიდება მოიხვეჭოს, მაინც ვირის ნაშიერია. ყურში მხოლოდ ერთი სიტყვა „თოგგუმ!“ წაჩურჩულე. ე. ი. მას თავისი წინაპრები შევახსენე, მან კი ჩემს ცხენს არ გაუსწროო...

KİM GÜCLÜDÜ

Atanın üç oğlu vardı. Üçü də böyümüşdü. Bir-birindən boy-buxunlu, bir-birindən yaraşlıq, bir-birindən güclü idilər.

Bir gün ata oğlanlarının aqlını-kamalını yoxlamaq istədi. Əlini böyük oğlunun çiyinə qoyub soruşdu:

- Oğlum, necə bilirsən, mən güclü olaram, sən?..

Böyük oğul bir atasına baxdı, bir özünə, dedi:

- Əlbəttə, mən, ata!

Ata əlini onun çiyindən çəkib bir də soruşdu:

- Yaxşı fikirləş, oğlum, mən güclü olaram, sən?

- Mən! - Oğlu eyni cavabı verdi.

Ata ortancıl oğluna yanaşdı. Əlini çiyinə qoyub soruşdu:

- Oğlum, necə bilirsən, mən güclü olaram, sən?

Ortancıl oğlu da böyük qardaşı kimi cavab verdi:

- Əlbəttə, mən, atacan!

Ata əlini onun çiyindən çəkdi.

- Yaxşı fikirləş, oğlum, mən güclü olaram, sən?

Ortancıl oğul:

- Mən! - dedi.

Ata dinməz-söyləməz kiçik oğluna yanaşdı. Əlini çiyinə qoyub soruşdu:

- Oğlum, necə bilirsən, mən güclü olaram, sən?

Kiçik qardaş da əvvəl böyük qardaşları kimi cavab verdi:

- Mən güclü olaram, atacan!

Ata əlini onun çiyindənən çəkib bir də soruşdu:

- Yaxşı fikirləş, oğlum, mən güclü olaram, sən?

Kiçik qardaş fikirləşmədən dedi:

- Sən güclü olarsan, ata!

Atanın üzü güldü. Amma sevincini o saat büruzə vermədi. Bir daha soruşdu:

- Oğlum, niyə bayaq sən güclü idin, indi isə mən?

Oğlu dedi:

- Atacan, bayaq ona görə mən güclü idim ki, sənin əlin mənim çiyimdə idi. Sənin gücünü, qüvvətini də özümünkü bilirdim...

306 უფრო ძლიერია?

მამას სამი ვაჟი ჰყავდა. სამივე დავაჟკაცებულ-
ლიყო. ერთიმეორეზე შესახედავი და ძლიერები
იყვნენ.

ერთხელ მამამ მათი ჭკუა-გონების გამოცდა
მოინდომა. უფროს ვაჟს ხელი მხარზე დაადო და
ჰკითხა:

– შვილო, რას ფიქრობ, რომელი ძლიერი
ვიქნებით, შენ თუ მე?

უფროსმა ვაჟმა მამას შეხედა და თქვა:

– რასაკვირველია მამი, მე!

მამამ ხელი გასწია და ისევ ჰკითხა:

– კარგა დაფიქრდი შვილო, მე ძლიერი ვიქნე-
ბი, თუ შენ?

– მე! – შვილმა იგივე პასუხი გასცა.

მამა ეხლა შუათანა ვაჟს მიუახლოვდა. ხელი
მხარზე დაადო და ჰკითხა:

– შენ როგორ გგონია, რომელი ვიქნებით
უფრო ძლიერი?

შუათანა ვაჟმაც იგივე პასუხი გასცა, რაც
უფროსმა:

– რა თქმა უნდა, მე, მამიკო!

მამამ მისგან ხელი განია:

– კარგა დაფიქრდი, შვილო, შენ იქნები უფ-
რო ძლიერი, თუ მე?

შუათანამ გაუმეორა:

– მე! – თქვა.

მამა ხმის ამოუღებლად, ახლა უმცროს ვაჟთან მივიდა. მასაც ხელი მხარზე დაადო და ჰკითხა:

– შვილო, შენ როგორ ფიქრობ, ვინ იქნება უფრო ძლიერი შენ, თუ მე?

უმცროსმა ძმამაც თავდაპირველად უფროს ძმებს მიბაძა:

– მე უფრო ძლიერი ვიქნები მამიკო!

მამამ ხელი მხრიდან აიღო და ისევ ჰკითხა:

– კარგა დაფიქრდი, შვილო, მე უფრო ძლიერი ვარ, თუ შენ?

უმცროსმა ძმამ დაუფიქრებლად თქვა:

– შენ უფრო ძლიერი იქნები, მამი!

მამას კი გაელიმა, მაგრამ სიხარული არ გამოამჟღავნა. ისევ ჰკითხა:

– შვილო, პირველად შენი თავი რატომ ჩათვალე ძლიერად და ახლა მეო?

ვაჟმა უპასუხა:

– მამიკო წელან მე იმიტომ ვიყავი ძლიერი, რომ შენი ხელი მხარზე მედო. შენს ძალას, სიძლიერესაც ეგრე ვგრძნობდი, როგორც ჩემისას...

BİRLİK

Hökmdar qocalmışdı. Cavanlığında at belində çox qılinc çalmış, ordu dağıtmış, qalalar fəth etmişdi. Ucsuz-bucaqsız torpağı, böyük ordusu, hədsiz-hesabsız var-dövləti vardı. Şan-şöhrəti dünyanı tutmuşdu. Dünyadan almadığı elə bir kamı qalmamışdı. İxtiyar çağını dincliklə başa vurmaq, qalan ömrünü xoş keçirmək istəyirdi. Amma son zamanlar qonşu hökmdar haqqında sarayda gəzən söz-söhbətlər rahatlığını pozmuşdu. Düşmən cavan olsa da ağıllı, tədbirli, igid bir sərkərdə idi. Taleyin tərəqqisi də onun tərəfindəydi. Qoca hökmdar şəxsi təcrübəsindən bunun nə demək olduğunu yaxşı bilirdi...

O, xeyli vaxtdı qoşunun ixtiyarını oğluna tapşırmışdı. Oğlu da igid, qorxmaz sərkərdəydi. Ancaq bir az yüngülxasiyyətdi. Düşmənin yağlı dilinə, hiyləsinə tez aldanandı. Üstəlik yamanca şöhrətpərəstdi. Vəzir, vəkil, saray əyanları onu inandırmışdılar ki, dünyada tayı-bərabəri yoxdu. Kimsə qılincının qabağında duruş gətirə bilməz. Qonşu hökmdarın da öhdəsindən gəlsə bircə o gələcək...

Oğlan bir gün atasına dedi:

- Ata, nə qədər ki, düşmən bizə hücum etməyib, biz ona hücum etməli, aradan götürməliyik. İki qoçun başı bir qazanda qaynamaz. Onun şan-şöhrəti artdıqca, bizimki azalır, kölgədə qalır...

Hökmdar bilirdi ki, bu sözləri oğluna dedirdən, işə-başə salan saray əyanlarıdı. Sözkəsənlik etməsə dinc

durmayacaqlar. Odu ki, yarıkönül hərbi yürüşə icazə verdi...

Cəng təbilləri çalındı. Qoşun atlandı. Yeyib harınlamış atlar döyüş həvəsi ilə damarlarında qanı coşan əsgərlərin altında oynağa qalxdı. Qılınclar havada parladı. Qoşun qonşu məmləkətin torpağına yetişdi...

Qarşı tərəfin çaparları xəbəri cavan hökmdarlarına çatdırdılar. O, qan tökmək, qoşunları bir-birinə qırdırmaq fikrində olmasa da əsgərlərini səfərbər edib üstünə yürüyən qoşunla üzbəüz dayandı. Qoca hökmdarın ağı, müdrikliyi haqqında çox eşitsə də birdən-birə nədən üstünə gəldiyini anlamırdı. Hər ehtimala qarşı sülh təklifiylə elçilərini hüzuruna göndərdi, hörmət və ehtiramını bəyan etdi.

Lakin qoca hökmdarın oğlunu müharibə fikrindən daşındırmaq mümkün olmadı. Qanlı döyüş başlandı. Axşamacan vuruşdular, bir-birini qırdılar, amma heç bir tərəf qalib gəlmədi. İkinci gün, üçüncü gün də beləcə savaşıdılar. Gündən-günə ölən-itənin sayı artsa, qoşundakı əsgərlərin sıraları seyrəlsə də nəticə hasil olmadı...

Müdrik qoca vəzir-vəkilin vızına uyan tərs, dəlisov oğlunun ipini yığa bilməsə də hadisələrin gedişini əvvəldən duyurdu. Nəhayət, səbir kasası daşdı, döyüşü saxladı. Düşmən tərəfə elçi göndərüb şərt irəli sürdü. Hər iki tərəfin əsgərləri hərəsi bir torba torpaq gətirərək meydanın özünə aid hissəsində bir yerə tökməliydi. Hansı tərəfin torpağı çox olsa, həmin tərəf də qalib sayılacaqdı...

Düşmən tərəf şərti qəbul etdi. Qoca hökmdarın dəlisoğlu, vəzir-vəkil də bu şərti bəyəndi. Onlar öz qoşunlarındakı əsgərlərin sayına güvənirdilər...

Hər iki tərəfdə əmrlər eşidildi. Əsgərlər torbalarını torpaqla doldurub sərkərdələrinin göstərişi və nəzarəti altında müəyyən edilmiş yerə daşımağa başladılar. Mərasim neçə gün uzandı. Axırınıc torbalar boşaldandan sonra baxış keçirildi.

Düşmən əsgərləri torpaqdan hündür, nəhəng bir dağ ucaltmışdılar. Meydanın bu tərəfində isə həmin dağla müqayisədə on-on beş miskin təpə qaralırdı. Vəzir, vəkil, sərkərdələr yan-yana düzülmüş bu təpələrə baxıb qürrələnirdilər. Təpələr üst-üstə götürülsəydi, doğrudan da, onların torpağı çoxdu. Amma...

Hamı qoca hökmdarın qərarını gözləyirdi. Hökmdar isə bulud kimi tutulmuşdu. Elə bil deryada gəmissi batmışdı. Oğlu ərklə irəli yerişib dedi:

- Hə, ata, qərarını bildir!

Nəhayət, hökmdarın ağzından qıfıl götürüldü:

- Qoşunu geri çəkin!

Hamı bir-birinə dəydi. Qoşunu küt bir uğultu bürüdü. Oğlu soruşdu:

- Geri niyə, ata?..

Hökmdar oğlunu, sərkərdələrini, saysız-hesabsız əsgərlərini lal baxışlarla uzun-uzadı süzərək dedi:

- Biz məğlubuq, uduzmuşuq...

Heç nə başa düşmədilər. Təəccüblə qoca hökmdarın üzünə baxıb durdular. Hökmdar yan-yana düzülmüş torpaq təpələrini göstərərək dedi:

- Bizim qoşunda birlik yoxdu...

ერთობა

ხელმწიფე დაბერებულიყო. ახალგაზრდობისას ცხენზე მჯდომს ხმალიც ბევრი მოუქნევია, მეტოქეც გაუნადგურებია და აუღებელი ციხეებიც აულია. უკიდევანო მიწები, უთვალავი ჯარი, აურაცხელი სიმდიდრე გააჩნდა. მისი სახელი საქვეყნოდ ფრიად განთქმული იყო. ამქვეყნად აუსრულებელი ოცნება თუ სურვილი აღარ ჰქონდა. სიბერის ჟამს დარჩენილი სიცოცხლის დინჯად და მშვიდად გატარება უნდოდა. მაგრამ ბოლო დროს მეზობელი ხელმწიფის შესახებ სასახლეში მოარულ ხმებს მისთვის სიმშვიდე წაერთმია. მიუხედავად იმისა, რომ მტერი ჯერ კიდევ ყმანვილია, იგი ჭკვიანი, გონიერი, წინდახედული, შორსმჭვრეტელი, კარგი ვაჟკაცი და მხედართმთავარი იყო. ბედიც წყალობდა. პირადი გამოცდილებით ყველაფერი ეს რასაც ნიშნავდა, მოხუც ხელმწიფეს კარგად ესმოდა...

დიდი ხანი იყო გასული მას შემდეგ, რაც ჯარის მართვა ვაჟისთვის ჰქონდა გადაბარებული. ხელმწიფის ვაჟიც ვაჟკაცი, უშიშარი მხედართმთავარი იყო, მაგრამ ცოტათი მერყევი ხასიათი ჰქონდა. იგი მტრის ცბიერებასა და ეშმაკობას ვერ ხვდებოდა და მალე ტყუვდებოდა. თანაც მაგარი ქება-დიდების, სახელმოხვეჭის მოყვარული იყო. ვეზირებს, ვეჩილებს და სასახლის მესვეურთ იგი დაერწმუნებინათ, რომ მთელ მსოფლიოში მისი ბადალი არსად მოიძებნებოდა, რომ მის ხმლის

წინაშე ვერავინ გაძლებდა, მეზობელი ხელმწიფის დაშოშმინება მხოლოდ მას შეეძლო...

ბიჭმა ერთხელ მამას უთხრა:

– მამა, სანამ მტერი თავს დაგვესხმევა, ჩვენ უნდა შევუტიოთ და აღვგავოთ იგი. ორი ყოჩის თავი ერთ ქვაბში არ მოიხარშება. რაც მაგის სახელი და დიდება მატულობს, ჩვენი პირიქით ეცემა...

ხელმწიფე ხვდებოდა, რომ მის ვაჟს ამ სიტყვებს სასახლის მესვეურები ათქმევინებდნენ. თავის დროზე რაღაც ზომებს თუ არ მიიღებდა, არ დაწყნარდებოდნენ. უხალისოდ, მაგრამ მაინც ნება დართო სამხედრო იერიშისთვის...

საომარ დაფსა და ნალარას დაჰკრეს. ჯარი ამხედრდა. სისხლს მონყურებელი მეომრები ცხენებს აჭენებდნენ. მათმა ხმლებმა ჰაერში იელვეს. ჯარი მეზობელი ქვეყნის მიწებს მიაღგა...

მეზობელი ქვეყნის მზვერავებმა ახალგაზრდა ხელმწიფეს ამბავი მიუტანეს. მიუხედავად იმისა, რომ მას სისხლისღვრა არ სურდა, იძულებული გახდა მეომრები გამოეყვანა და მათ პირისპირ განაღგა. ახალგაზრდა მეფეს მოხუცი ხელმწიფის გონიერებისა და სიბრძნის შესახებ ბევრი სმენოდა, თუმცა ასე უეცრად მის წინააღმდეგ გალაშქრების საბაბი და მიზეზი მისთვის გაუგებარი იყო. ყოველი შემთხვევისთვის მშვიდობის ელჩები მაინც მიუგზავნა და მის წინაშე თავისი პატივისცემა გამოხატა.

მოხუცი ხელმწიფის ვაჟი ვერაფრით ვერ გადმოიბირეს. ომი გარდაუვალი გახდა. სისხლიანი

ბრძოლები დაიწყო. სალამომდის იბრძოლეს, ერთი-მეორე ამონყვიტეს, მაგრამ ვერცერთმა მხარემ ვერ გაიმარჯვა. მეორე, მესამე დღესაც იგივე გამეორდა. დღითიდღე მსხვერპლის რიცხვი მატულობდა, ჯარისკაცების მწკრივი თხელდებოდა, მაგრამ გამარჯვებული არ ჩანდა.

ბრძენი მოხუცი ვეზირებისა და ვექილების მიერ ნაქეზებული ვაჟის დაწყნარებას ვერ ახერხებდა. იგი მოვლენების განვითარებას წინასწარ გრძნობდა. ბოლოს მოთმინების ფიალა აევსო და ომი შეაჩერა. მოპირისპირე მხარეს ელჩი მიუგზავნა და პირობა წამოაყენა. ორივე მხარის ჯარისკაცებს თითოეულს თითო თორბა მინა უნდა წამოეღოთ და მოედანზე განკუთვნილ ერთ ადგილას დაეყარათ. რომელი მხარის მინაც უფრო მეტი იქნებოდა, ის გამარჯვებულად ჩაითვალებოდა...

მტრის მხარემ პირობა მიიღო. მოხუცი ხელმწიფის თავზეხელაღებულ ვაჟს, ვეზირ-ვექილსაც ეს პირობა მოეწონათ. მათ თავიანთი ჯარის მრავალრიცხოვნობის იმედი ჰქონდათ...

ორივე მხარეს ბრძანებები გაისმა. ჯარისკაცებმა მხედართმთავრების კონტროლის ქვეშ მათ მიერ მითითებულ ადგილას თავისი მინით სავსე თორბა დაყარეს. ეს ცერემონია რამოდენიმე დღეს გაგრძელდა. ბოლო თორბებიც რომ დაიცალა, დათვალიერება ჩატარდა.

მტრის ჯარისკაცებს მაღალი, უშველებელი მთა აღემაართად. მოედნის მეორე მხარეს კი ათითხუთმეტი პატარა გორა იყო ამალღებული. ვეზირი, ვექილი, მხედართმთავრები ერთი-მეორის მი-

ყოლებით ჩამწკრივებულ ამ გორებს სიამაყის გრძნობით უყურებდნენ. ეს გორები ერთიმეორეზე რომ დაედოთ, მართლაც ამათი მინა გაცილებით მეტი იქნებოდა. მაგრამ...

ყველა მოხუცი ხელმწიფის გადაწყვეტილებას ელოდა. ხელმწიფე კი მოღრუბლული ცასავით შეკრული იყო. თითქოს ზღვაში გემი ჰქონდეს ჩაძირულიო. განებივრებული ვაჟი წინ გამოვიდა და მამას მიმართა:

– დიახ, მამა, გვამცნე შენი გადაწყვეტილება! ბოლოს, როგორც იქნა მოხუცმა ხელმწიფემ ხმა ამოიღო:

– ჯარი უკან განიეთ!

ყველა გაკვირვებული დარჩა. ჯარი ყრუ გუგუნმა მოიცვა. ვაჟმა ჰკითხა:

– უკან რატომ, მამა?..

ხელმწიფემ თავისი ვაჟი, მხედართმთავრები, უთვალავი ჯარისკაცი ხმის ამოუღებლად გადაათვალიერა და თქვა:

– ჩვენ დავმარცხდით, ნაგებული ვართ...

ვერაფერი გაიგეს. გაკვირვებულებმა მოხუც ხელმწიფეს დააცქერდნენ. ხელმწიფემ ჩამწკრივებული გორებისაკენ მიანიშნა და თქვა:

– ჩვენს ჯარში ერთობა არ არის...

MEŞƏDƏN QAYIDARKƏN

Bir dəfə nəvəm çox dirəndi, yalvar-yaxar etdi ki, onu meşəyə, göbələk yığmağa aparım. Mən də apardım. Nəvəm şəhərdə böyümüşdü. Birinci dəfəydi meşəyə ayaq basırdı. Burda onunçün hər şey yeni, hər şey maraqlı idi. Addımbaşı dayanır, yarpaqların pıçılıtısına, quşların cəhcəhinə qulaq asır, ətrafı dinşəyir, elə hey nəsə soruşurdu...

Qayıdanbaş xeyli göbələk yığmışdıq. Gizlicə, altdan-altdan nəvəmə göz qoyurdum. Bərk yorulmuşdu. Ayaqlarını arxasınca güclə sürüsə də qətiyyən şikayətlənmirdi. Ancaq daha sual-zad da vermirdi. Fikirləşirdim ki, yəqin canının hayındadı. Amma meşədən çıxanda birdəncə soruşdu:

- Baba, bunlar nə ağacıdı belə? - Elə bil onları indicə görürdü.

- Şam ağaclarıdı, - dedim.

Gözlədim ki, yenə nəsə xəbər alacaq. Lakin başını aşağı salıb dinməz-söyləməz yoluna davam etdi...

Düzdə, yolumuzun üstündə bir ağac vardı. Qollubudaqlı, çox nəhəngdi. Nəfəsimizi dərmək üçün onun altında kölgələndik. Nəvəm həmin saat dilləndi:

- Baba, bəs bu nə ağacıdı?..

- Şam ağacıdı də, - dedim. - Tanımadın?..

- Doğrudan?.. - O, şübhə ilə altdan yuxarı boylandı.

- Nədi ki?.. - Soruşdum.

- Heç oxşamır...

- Niyə?..

- Meşədəki şam ağacları dümdüz, uca idi. Bu isə enə verib, qollu-budaqlıdı...

Nəvəmin müşahidə qabiliyyəti xoşuma gəldi.

- Yaxşı zənnin varmış, - dedim. - Bjlirsən, oğul balası, meşədə şam ağacları çox sıx bitib. Günəşə, günəş işığına çatmaq üçün gərək daha hündürə qalxasan, ucalasan. Bu, həyat uğrunda mübarizədi. Aşağıda, kölgədə qalan, quruyub tökülən budaqları gördünmü? Yaşamaq üçün bəzən nəyisə qurban verməlisən. Amma burada, genişlikdə hava da, günəş işığı da boldu, sərbəstlikdi...

Nəvəm fikirləşmədən dedi:

- Lap kəndlə şəhər kimidi ki!..

- Necə yəni?.. - Mən heç nə başa düşmədim.

Nəvəm izah etdi:

- Bax, baba, şəhərdə binalar çox sıxdı. Meşədəki şam ağacları kimi elə hey göyə millənir. Amma kənddə hər cəhətdən genişlikdir...

Nəvəm düz tapmışdı. Onun müşahidəsi və mühakiməsi sərrast idi...

ბყიდან ღაბრუნებისას

ერთხელ შვილიშვილმა ძალიან მთხოვა, რომ ტყეში სოკოს დასაკრეფად წამეყვანა. მეც წავიყვანე. შვილიშვილი ქალაქში იყო გაზრდილი. ტყეში პირველად იყო რომ ფეხს დგამდა. აქ მისთვის ყველაფერი ახალი და საინტერესო იყო. ყოველ ნაბიჯზე ჩერდებოდა, ფოთლების შრიალს, ჩიტების გალობას აკვირდებოდა, გამუდმებით სულ რაღაცეებს მეკითხებოდა...

წამოსვლისას ბლომად სოკო გვექონდა დაკრეფილი. ჩუმ-ჩუმად შვილიშვილს ვაკვირდებოდი. იგი ძალიან იყო დაღლილი. ფეხებს ძლივს მოათრევდა, მაგრამ მაინც არ ჩიოდა. უკვე შეკითხვებს აღარ მაძლევდა. ვიფიქრე, ალბათ, ძალიან დაღლილს, შეკითხვის თავი აღარ აქვს, მაგრამ ტყიდან გამოსვლისას უეცრად მკითხა:

– პაპა, ესენი რისი ხეებია? – თითქოს ეგ ხეები ამ წუთას შენიშნაო.

– ნაძვის ხეებია, – ვუთხარი.

ველოდი, რაღაცას კიდევ შემეკითხებოდა, მაგრამ მან თავი დახარა და გზა განაგრძო...

გზად ბარში ერთი ხე იდგა, უშველებელი, ტოტებიანი. ცოტათი სულის მოსათქმელად მის ჩრდილს მივეფარეთ. შვილიშვილმა ისევ მკითხა:

– პაპა, ეს რისი ხე არის?

– ესეც ნაძვის ხე არის, ვერ იცანი?

– მართლა?.. ეჭვით ქვემოდან ზემოთ აიხედა.

– რატომ მეკითხები? – ვკითხე.

– სულ არ ჰგავს...

– რატომ?

– ტყეში რომ ნაძვის ხეებია, სულ სწორი და მაღლებია, ეს კი სიგანეში წასულა და უფრო გაშლილია...

შვილიშვილის დაკვირვება და მსჯელობა მომეწონა.

– კარგი აზროვნება გქონია, – ვუთხარი. – იცი, შვილიკო, ტყეში ნაძვის ხეები ძალიან მჭიდროდ არიან, მზის სხივისთვის ერთიმეორეს უსწრებენ. ეს არსებობისათვის ბრძოლაა. ქვემოთ, ჩრდილში დარჩენილი, გამხმარი ტოტები ნახე? იმისათვის, რომ იარსებო და იცხოვრო, ზოგჯერ რალაცა უნდა გაწირო. აქ კი სიფართოვეა, ჰაერიც და მზის სხივიც საკმარისად აქვთ, თავისუფლებაა...

შვილიშვილმა დაუფიქრებლად თქვა:

– ისეთი განსხვავება ყოფილა, როგორც ქალაქსა და სოფელს შორის!

– ეგ რანაირად? – მე ვერაფერი გავიგე.

შვილიშვილმა ამიხსნა:

– აი, პაპა. ქალაქში ბინები ძალიან ახლო-ახლოსაა. ისინი, როგორც ტყეში ნაძვის ხეები სულ ზემოთ მიისწრაფვიან. სოფლად კი ყველანაირად თავისუფლებაა...

შვილიშვილს სწორი დასკვნა გამოეტანა. მისი დაკვირვებაცა და მსჯელობაც ზუსტი იყო...

BƏSİMDİ

Yolçu atını ağacın kölgəsində saxladı. Ağır xurcununu birtəhər aşırıb yerə saldı. Əlini atın yanına şappıldatdı.

- Yeri, ay allahın heyvanı, sən də bir nəfəsini dər...

Bağlamasını çıxarıb süfrə açdı. Olanından yeyib-içdi, dincəldi. Sonra “ya Allah!”, deyib ayağa qalxdı. Atını yedəkləyib gətirdi. Nə qədər güc verdi, çalışdısa dolu xurcununu təzədən atın belinə qaldıra bilmədi.

Yaxınlıqdan ötən bir nəfər bunu görüb dayandı.

- Salam, qardaş. Yükün ağırdı, deyəsən?..

- Hə, ağırdı. Allah xatirinə, kömək edin...

- Allaha da qurban olum, onun bəndəsinə də! Niyə eləmirəm, eləyəm...

Köməkləşib xurcunu götürdülər. Yad adam yükün altında hıqqıldadı:

- Xurcunun gözünə daş yığmısan-nədi, qardaş?..

- Daş da var, başqa şey də, - deyə yolçu xəfifcə qımışdı.

Yad adam xurcunu qaytarıb yerə qoydu. Yolçunu şübhəli-şübhəli süzdü.

- Doğrudan, daşdı?..

- Hamısı yox. Bir gözündəki daşdı, o biri gözündəki buğdadı...

- Buğda buğdadı, bəs daş nədi, qardaş?..

- Tarazlıq üçündü...

Yad adam yolçunun avamlığına əməlli-başlı güldü.

- Indicə daşsız da tarazlıq yaradarıq, dedi.

Havayıdan özünə də əziyyət verirsən, yazıq heyvana da...

Xurcunun gözlərini açdı. Daşları yerə boşaltdı. Buğdanı yarı böldü. Bu dəfə ikisi xurcunu atın belinə asanca qaldırdılar.

Yolçu ağızdolusu alqış etdi:

- Allah səni heç zaman darda qoymasın, qardaş! Bu cür aqlım olsaydı, padşahdan-zaddan idim yəqin...

- Ə, padşah-zad nəyimə gərəkdii!.. - Yad adam közü-könlü tox dilləndi.

Onlar atın yanınca yanaşı addımlayırdılar. Yolçu yad adamı sorğu-suala tutmuşdu.

- Bu ağılla necə dolanırsan barı?..

- Belə də, birtəhər dolanıram, naşükür deyiləm. - Yad adam miyanə cavab verdi.

Yolçu əl çəkmədi.

- Demək, boynuna almırsan? Yəqin bəy kefindəsən? Kimsəyə ehtiyacın yoxdu? Var-dövlət, mal-at...

- Ə, var-dövlət nə qayırır? Kasıb, kəndli babayam. Allah var-dövləti başqalarına, ağılı da mənə verib.

Yolçu yenə inanmadı.

- Sən canın, doğru sözündü, ya məni dolamısan?..

Kəndli:

- Əlbəttə, doğru sözümdü. Üst-başımı görmürsən? Cındırımdan cin hürkür...

Yolçu o saat dayandı. Atın yüyənindən yapışıb ağzını geri döndərdi.

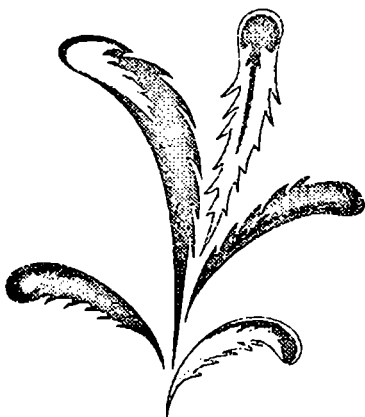
- Onda qayıdaq, qardaş, geri qayıdaq.
- Boy, niyə, ə?.. - Yad adam bərk təəccübləndi.
- Arxamca gəl, indi bilərsən.

Yolçu bayaq dayanıb dincəldiyi ağacın altına çatdı. Xurcunu aşırıb atdan yerə saldı. Kəndliyə dedi:

- Acığın tutmasın, necə boşaltmışan, qaytar mənim daşlarımı elə də xurcunuma yığ!..

- Ə, nə danışarsan? Dəli olmusan?..

Dəli-zad olmamışam! Bu cür ağıl mənə lazım deyil. Öz yox ağılımla səndən yaxşı dolanıram, bəsimdi...

მე გყოფნის

მგზავრმა ცხენი ხის ქვეშ ჩრდილში მიაყენა. მძიმე ხურჯინი დაბლა ძლივს ჩამოიღო. ხელით ცხენს გვერდებზე შემოჰკრა.

– იარე, ღმერთის გაჩენილო პირუტყვო, შენც ცოტას დაისვენებ...

ბოხჩა ამოიღო და სუფრა გაშალა. რაც გააჩნდა, პატარა ნაიხემსა, სული მოითქვა. შემდეგ „ღმერთს დიდება“ უთხრა და წამოდგა. ცხენი ლაგამით წაიყვანა. ბევრი ინვალა, მაგრამ სავსე ხურჯინი ცხენს ველარ აჰკიდა.

გზად ერთმა გამვლელმა დაინახა, შეჩერდა და უთხრა:

– სალამი, ძმაო. მე მგონი ტვირთი მძიმე გაქვს?

– კი, მძიმეა. ღმერთის ხათრით, მომეხმარე...

– ღმერთსაც ვენაცვალე, მის შექმნილსაც! რატომ არ მოგეხმარები, მოგეხმარები...

ორივემ ერთად აწიეს ხურჯინი. უცხო კაცს ტვირთი ემძიმა:

– ხურჯინში ქვები ხომ არ ჩაგილაგებია, ძმაო?..

– ქვაც არის და სხვა რამეც, – მგზავრს ოდნავ გაელიმა.

უცხო კაცმა ხურჯინი ისევ ძირს თავის ადგილას დადო. ეჭვნარევი მზერით მგზავრი აათვალიერ-ჩამოათვალიერა. – მართლა ქვა არის?

- მთლად არა, ხურჯინის ერთ თვალში ქვაა, მეორეში - ხორბალი...

- კი მაგრამ, ხორბალი ხორბალია, ქვა რაღად გინდა, ძმაო?..

- წონასწორობისთვის არის საჭირო...

უცხო კაცს მგზავრის უვიცობაზე გულიანად გაეცინა.

- აი, ახლავე გავანონასწორებ ქვების გარეშეც, - უთხრა. - ტყუილუბრალოდ შენც წვალობ და საცოდავ პირუტყვესაც აწვალე...

ხურჯინის ორივე თვალი გახსნა, ქვები ძირს დაცალა. ხორბლის ნახევარი ერთთვალში ჩაყარა, ნახევარი მეორეში. ამჯერად ხურჯინი მსუბუქად აწიეს.

მგზავრმა უცხო კაცი დალოცა და გულითადი მადლობა გადაუხადა:

- ღმერთმა გაჭირვებაში არასოდეს ჩაგაგდოს, ძმაო! ასეთი ჭკუა რომ მქონდეს, ალბათ მეფე ან ვინმე დიდი კაცი ვიქნებოდი ნამდვილად...

- მეფობა ან დიდკაცობა რაში მჭირდება! - უცხო კაცმა თვალმაძღრულად თქვა.

მგზავრმა უცხო კაცით აღფრთოვანებულმა ჰკითხა: - ბარემ ისიც მითხარი ამ ჭკუით შენ როგორ ცხოვრობ?

- ისე რა, რამენაირად ვცხოვრობ, უმადური არ ვარ. - უპასუხა უცხო კაცმა. მგზავრი არ შეეშვა.

- არ გინდა აღიარო, რომ ბატონკაცურად

ცხოვრობ? არავითარი გაჭირვება არ გაქვს? ქონება, სიმდიდრე, საქონელი...

– არა, ქონება-სიმდიდრეს ჩემთან რა უნდა? ერთი ღარიბი, გლეხი კაცი ვარ, ღმერთს ქონება-სიმდიდრე სხვებისთვის, ჩემთვის კი ჭკუა გაუმეტებია.

მგზავრმა ისევ არ დაიჯერა.

– გაფიცებ, მართალს იძახი, თუ მაბრიყვებ?

გლეხი:

– რა თქმა უნდა, მართალს გეუბნები. ჩემს ჩაცმულობას ვერ უყურებ? ერთი უბრალო კაცი ვარ.

მგზავრი იმწამსვე შეჩერდა. ცხენის აღვირს ხელი მოკიდა და უკან მოაბრუნა.

– მაშინ დავბრუნდეთ ძმაო, უკან დავბრუნდეთ.

– ვა, რატომ? – ძლიერ გაიკვირვა უცხო კაცმა.

მომყევი უკან და ახლავე მიხვდები.

მგზავრი იმ ხისკენ წავიდა, სადაც წელან ისვენებდა. ხურჯინი დაბლა ჩამოიღო და გლეხს უთხრა:

– არ გამიწყრე, ეს ქვები როგორც დაცალე, აილე და ისევ თავის ადგილას დააბრუნე.

– ეი, რას ლაპარაკობ, გაგიჟდი?..

– გიჟი არა ვარ! ეგეთი ჭკუა მე არ მჭირდება. ჩემი უჭკუობით შენზე უფრო უკეთესად ვცხოვრობ, მეყოფა...

MƏRC

Yay tətili idi. Elman dostu Telmana dedi:

- Axşam televizorda o enlikürək, nəhəng pəhləvanı gördün? Bax, anam deyir ki, gündəlik yeməyini artırısan, tezliklə həmin pəhləvan kimi olarsan...

Telman boy-buxunca, bədəncə Elmandan zəif idi. Amma pəhləvana oxşamaq onun da arzusuydu. Telman dedi:

- Mənim atam isə deyir ki, kim idmanı sevsə, idmanla məşğul olsa, pəhləvan kimi güclü olar.

- Yox, kim çox yesə... - Elman etiraz etdi.

Dostların sözü düz gəlmədi. Mübahisə qızıqdı. Biri atasını, o biri isə anasını haqlı saydı. Axırda qərara gəldilər ki, Telman atasının, Elman da anasının sözüne əməl etsin. Kim tez pəhləvana oxşasa, mərci də o udur...

Telman hər gün yerindən erkən qalxır, idman edir, bədəninə yaş dəsmalla silir, dişlərini təmizləyir, yaxşıca yuyunurdu. Yalnız bundan sonra stol arxasına keçir, iştahla səhər yeməyini yeyirdi...

Elman yuxudan gec oyanır, gözlərini açandan sonra hələ bir müddət yerinin içində tənbel-tənbel gah əsnəyir, gah da gərnəşirdi. Tələm-tələsik əl-üzünü yuyub anasından yemək tələb edirdi. O da neçə cür dadlı yeməyi tez gətirib süfrəyə düzürdü. Elman bütün günü beləcə yeyib yatır, anası da başına fırlanırdı...

Telman bütün günü idmanla məşğul olur, gəzintiyə çıxır, təzə aldığı kitablarını oxuyur, yaxşıca dincəlirdi. Axşamlar yatmadan qabaq yataq otağının havasını dəyişir, gecələr nəfəsliyi açıq qoyub yatırdı. Elman isə yatanda qapı-pəncərəni bağlayır, böyür-başını yorğanla bərk-bərk basdırırdı...

Günlər keçir, yavaş-yavaş Telmanın əzələləri şişir, kürəkləri enlənir, gücü artırdı. Məhəllənin dəcəl uşaqları indi ona kənardan həsədlə baxır, sataşmağa ehtiyat edirdilər...

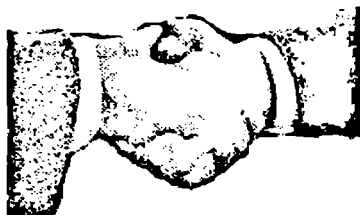
Elmanın da görkəmi dəyişirdi. Əməlli-başlı ətə-qana dolmuşdu. Qarnı irəli çıxmışdı. Yanaqları şişmişdi. Lakin onu görəndə uşaqları gülmək tuturdu. İndi o, yöndəmsiz, nataraz bədənini zorla gəzdirirdi...

Yay tətili sona yetdi. Dostlar bir-birinə qoşulub məktəbə getdilər. Telmanı görəndə uşaqlar dedilər:

- Sən bir bunun əzələlərinə bax! Əsil pəhləvana oxşayır!..

Elmanı görəndə uşaqlar dedilər:

- Sən bir bu gombula bax! Lap ayı potasına oxşayır!..

სანაძლო

ზაფხულის არდადეგები იყო. ელმანმა თავის მეგობარ თელმანს უთხრა:

– გუშინ სალამოს ტელევიზორში ის უშველებელი, მხარბეჭიანი ფალავანი ნახე? აი, დედაჩემი იძახის, რომ ყოველდღიურ ჭამას თუ მოუმატე, მალე შენც იმ ფალავანივით იქნებიო...

თელმანი ტანადობით ელმანზე უფრო სუსტი იყო, თუმცა მასაც დიდი სურვილი ჰქონდა, რომ იმ ფალავანივით ყოფილიყო. თელმანმა თქვა:

– მამაჩემი კი იძახის, რომ ვისაც სპორტი უყვარს და ვარჯიშობს, ის ფალავანივით ძლიერი იქნებაო.

– არა, ვინც უფრო მეტს შეჭამს... – შეედავა ელმანი.

მეგობრები ვერ შეთანხმდნენ, კამათი გაცხარდა. ერთმა დედას, მეორემ კი მამას აზრი სამართლიანად მიიჩნია.

ბოლოს გადანყვიტეს, რომ თელმანმა მამას და ელმანმა დედას ნათქვამი შეასრულონ. უფრო მალე იმ ფალავანს რომელი მიემსგავსება, სანაძლოსაც ის მოიგებს...

თელმანი ყოველდღე დილაადრიან დგება, ვარჯიშობს, ტანს სველი ტილოთი იწმენდს, კბილებს იხეხავს და მხოლოდ ამის შემდეგ მიუჯდება სუფრას და ლაზათიანად მიირთმევს საუზმეს..

ელმანი გვიან იღვიძებს, ჯერ ლოგინში ზანტად ტრიალებს, ამთქნარებს, იზმორება, შემდეგ

სასწრაფოდ ხელპირს იბანს და დედას სუფრის გაშლას სთხოვს.

დედა გემრიელ კერძებს სუფრაზე აწყობს. ელმანი მთელი დღეები სულ ჭამს, სძინავს, დედა კი სულ თავს ევლება...

თელმანი სპორტით კავდება, სასეირნოდ გადის, ახლადნაყიდ წიგნებს კითხულობს, კარგად ისვენებს. სალამოს ძილის წინ საძინებელ ოთახს ანიავებს, ღამ-ღამობით სარკმელს ღია ტოვებს და იძინებს. ელმანი კი დაძინებისას კარ-ფანჯარას ახშობს, საბანს მაგრად იხვევს...

რაც დღეები გადიოდა, თელმანს ნელ-ნელა კუნთები უსივდება, ბეჭები უგანიერდება, ძალა ემატებოდა. უბნის მოუსვენარი, ცელქი ბიჭები უკვე მას შორიდან შურით დასცქერიან, ფრთხილობენ, ზედმეტი არ აკადრონ...

ელმანის გარეგნული შესახედაობაც იცვლებოდა. ის სერიოზულად გასუქებულიყო. მუცელი წინ გამობერილი, ლოყები გასიებული ჰქონდა. მის დანახვაზე ბავშვები სიცილ-ხარხარს ტეხდნენ. ეს-ლა ის თავის შეუხედავ, უშნო ტანს ძლივს ატარებდა...

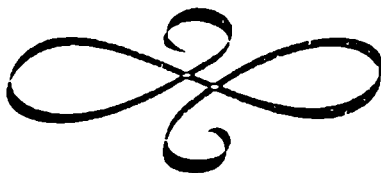
ზაფხულის არდადეგები დასრულდა. მეგობრებმა ისევ მოძებნეს ერთმანეთი და სკოლაში წავიდნენ. თელმანის დანახვაზე ბავშვებმა თქვეს:

– შენ, ერთი, მის კუნთებს შეხედე! ნამდვილ ფალავანს ჰგავს!..

ელმანის დანახვაზე კი – შენ, ერთი, ამ ბუთხუზას შეხედე! ნაღდ დათვის ბელს ჰგავს!..

NAĞILLAR

ზღაპრები

PLASTILİN TÜLKÜ

Balaca Elşənin nə qardaşı vardı, nə də bacısı. Bütün günü evdə tək darıxırdı.

Bir gün atası ona bir qutu plastilin alıb dedi:

- Oğlum, istəyirsən plastilindən sənə cürbəcür fiqurlar, oyuncaqlar düzəldim?

- İstəyirəm, ata, - Elşən sevindi.

- Onda de görüm nə düzəldim?

- Cücə, cücə!.. - Elşən cücələri babasıgildə görmüşdü. Çox xoşuna gəlmişdi.

Atası Elşənə plastilindən bir cücə düzəltdi. Diqqətlə atasının əlinə baxan Elşənə elə gəldi ki, bu, asan işdi. Odu ki, özü də cücə düzəltməyə girişdi. Bütün günü çalışıb-vuruşdu. Nəhayət, kor-kobud, qıçları əyri-üyrü, eybəcər bir cücə düzəltdi. Amma görəydiniz necə sevinirdi! Atılıb-düşür, yerə-göyə sığmırdı. Atası onu o ki var təriflədi. Həvəsə dolan Elşən plastilindən çoxlu cücə düzəltdi. Onlar yavaş-yavaş əsl cücələrə oxşadılar. Rəngbərəng, qəşəng, sevimli idilər!..

Elşənin plastilin cücələrini anası da bəyəndi. Amma o saat da soruşdu:

- Bəs bunların anası hanı?..

Elşən nə cavab verəcəyini bilməyib atasının üzünə baxdı. Atasını dedi:

- Bu saat biz bir toyuq da düzəldərik. O da cücələrimizin anası olar.

Vaxt itirmədən işə başlayan ata-bala plastilindən bir toyuq düzəldilər. Elşən balaca, rəngbərəng cücələri onun böyür-başına düzüb anasını çağırırdı.

- Hə, ana, bax gör cücələrimizin anası xoşuna gəlir?

- Xoşuma gəlir, oğlum, - anası baxıb dedi. - Amma bilirsən indi də nə çatmır?

- Nə çatmır? - Elşən soruşdu.

- Xoruz, - anasını dedi, axı onları qurd-quşdan kimsə qorunmalıdı.

Ata-oğul plastilinləri təzədən ortaya tökdülər. Əlləşib-vuruşub bir xoruz da düzəldilər. O əsl xoruza oxşayırdı. Qıçları uzun, hündür, dimdiyi iti, pipiyi dilikli, qıpqırmızıydı...

Elşən plastilin xoruzu, toyuq-cücələri ilə xeyli oynadı. Amma axırda cansız oyuncaqlar onu bezdirdi. Atasına dedi:

- Mən istəyirəm onlar doğruçu olsun...

- Necə doğruçu, oğlum? - Atasını başa düşmədi.

- Doğruçu də. Xoruz kənddə, babamgildə gördüyüm xoruz kimi banlasın, toyuq toyuq kimi qırtıldaşsın, cücələr də civildəşib ora-bura qaçsınlar...

- Axı bunlar plastilin xoruz, toyuq, cücələrdi, oğlum.

- Neyniyim, neyniyim!.. - Elşən ayaqlarını yerə döyüb ağladı.

Atası bilmədi onu necə sakitləşdirsin. Başından eləmək üçün dedi:

- Yaxşı, oğlum, gecəni yat, dur, plastilin toyuq-cücələrin doğruçu olacaq.

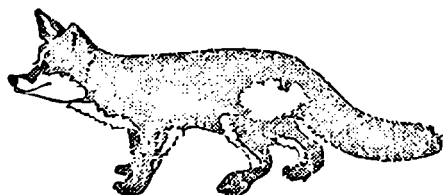
- Xoruzum da?.. - Elşən inamsız soruşdu.

- Əlbəttə, xoruzun da, - atası inandırdı. Fikirləşdi ki, əşi, uşaqdı də, yatıb duracaq, hər şey yadından çıxacaq. Lakin belə olmadı...

Elşən səhər yuxudan xoruz banına oyandı. Gözlərini ovub o biri otağa qaçdı. Möcüzə baş vermişdi. Plastilin oyuncaqlar bir gecənin içində əsl, doğruçu xoruza, toyuğa, cücələrə dönmüşdü. Qaqqıltı və səsküyləri otağı başına götürmüşdü...

Elşənin sevincinin həddi-hüdudu yox idi. Tez atasını çağırdı. Onlar da gəlib bu işə mat qaldılar...

Hə, uşaqlar, inanın ki, mən bu nağılı pis sonluqla bitirmək fikrində deyildim. Amma neyniyim ki, günlərin bir günü Elşən plastilindən bir tülkü də düzəltdi...

პლასტილინის მელია

პატარა ელშანს არც ძმა ჰყავდა და არც და. ამიტომაც მთელი დღე სახლში მარტო დარჩენა უხდებოდა და ძალიან განიცდიდა. ერთ დღეს მამამ მას ერთი კოლოფი პლასტილინი უყიდა და უთხრა:

– შვილო, გინდა პლასტილინისგან სათამაშოები დაგიმზადო?

– მინდა, მამი, მინდა! – გაუხარდა ელშანს.

– მაშინ მითხარი, რა დაგიმზადო?

– წინილა, წინილა!.. – ელშანს წინილები პაპასთან ჰყავდა სოფელში ნანახი. მაშინ ისინი ძალიან მოეწონა.

მამამაც ელშანს პლასტილინისგან წინილა გამოუძერწა.

ელშანი ხელებში აკვირდებოდა მამას, მოეჩვენა, რომ ეს საქმე ადვილი იყო და ამიტომ, თვითონაც დაიწყო წინილის გამოძერწვა. მთელი დღე იწვალა, იწვალა და ბოლოს ერთი ფეხებმოდრეცილი, მახინჯი წინილა გამოძერწა. ნეტავ გენახათ, როგორ უხაროდა! მამა კი აქებდა და აქებდა შვილს. ნახალისებულმა ელშანმაც პლასტილინისგან ბევრი წინილა გამოძერწა. თანდათანობით ისინი ნამდვილ წინილებს ემსგავსებოდნენ. ფერადი, ლამაზი და ბუხუნა წინილები გამოუვიდა.

დედასაც ისე ძალიან მოეწონა შვილის ნამუშევრები, რომ მაშინვე ინსტიტუტურად ჰკითხა:

– ელშან, კრუხი სადღა არისო.

ელმანს რა პასუხი უნდა გაეცა არ იცოდა და მამას სანწყლად გადახედა. მამამ თქვა:

– ახლავე ჩვენ ერთ ქათამსაც გამოვძერწავთ და ის ჩვენი წინილების კრუხი იქნებაო. მამა-შვილმა დრო აღარ დაკარგეს და პლასტილინისგან ერთი ქათამიც გამოძერწეს. ელმანმა წინილები მის ირგვლივ დაალაგა და დედას გასძახა.

– მო, დედი, აბა ერთი შეხედე, როგორ მოგწონს კრუხი?

დედამ აღერსიანად შეათვალიერა კრუხ-წინილები, შვილს ნამუშევარი შეუქო და უთხრა:

– ახლა იცი კიდევ რა აკლიაო?

– რა აკლია დედი? – გაკვირვებით შეხედა ელმანმა.

– რა და, მამალი! – მიუგო დედამ. – ისინი ყვავ-ყორნებისაგან ვინმემ ხომ უნდა დაიცვას?

მამა-შვილმა პლასტილინი ისევ მოიმარჯვეს, ინვალეს და ცოტა ხანში ნამდვილი, გრძელფეხა, ბასრნისკარტიანი, წითელ ბიბილოიანი მამალიც გამოძერწეს.

ელმანი პლასტილინის მამალ-კრუხ-წინილებთან კარგა ხანს ლაზათიანად გაერთო, ბოლოს თამაში რომ მოსწყინდა, მამას უთხრა:

– მე მინდა ესენი ნამდვილები იყვნენ...

– როგორ თუ ნამდვილები, შვილო? – ვერ მიუხვდა მამა.

– როგორ და, ისეთი, როგორიც პაპასთან ვნახეთ – კრუხი კრიახობდეს და წინილები აქეთ-იქით დარბოდნენ და წივნივებდნენ.

- ესენი ხომ პლასტილინისანები არიან, შვილო?

- ნამდვილი კრუხ-წინილები მინდა, მამი - მორთო ღრიალი ელშანმა და ფეხები გაშალა.

- კარგი, შვილო, - დაამშვიდა მამამ. ახლა დაიძინე და ხვალ დილით პლასტილინის კრუხ-წინილები ნამდვილები იქნებიანო.

- მამალიც? - სიხარულით იკითხა ელშანმა.

- რა თქმა უნდა, მამალიც. დააჯერა მამამ შვილი. იფიქრა, ხვალ დილამდე იქნებ დაავიწყდესო.

ელშანს დილით დარე მამლის პირველ ყვილზევე გამოეღვიძა და თვალების ფშვნეცით მეორე ოთახში გავარდა. სასწაული მართლაც მომხდარიყო. პლასტილინის სათამაშოები ერთ ლამეში ნამდვილ მამლად, კრუხ-წინილებად გადაქცეულიყვნენ. ოთახში წინილების წივ-წივი და კრუხის კრიახი ისმოდა.

ელშანის სიხარულს საზღვარი არ ჰქონდა და უმალ მშობლებთან გაიქცა. ისინიც მაშინვე შემოცვივდნენ ოთახში და ძალიან გაკვირვებულები დარჩნენ...

დიახ, ბავშვებო, დამიჯერეთ, მე ეს ზღაპარი ცუდი დასასრულით არ მინდოდა რომ დამემთავრებინა, მაგრამ რა ვქნა. ერთ მშვენიერ დღეს ელშანმა პლასტილინისგან ერთი მელიაც გამოძერწა და...

SAATIN ƏQRƏBLƏRİ

Saatın böyük və kiçik əqrəbi uzun illərdi bir-biri ilə mehriban dolanır, sahibinə can-başla qulluq edirdi. Günlərin bir günü onların başının üstündə üçüncü bir əqrəb də peyda oldu. Bu, zərif, nərmənazik, ox kimi dümdüz saniyəölçəndi. Əqrəblər onu görüb heyrətləndilər. Vaxtı həmişə onlar göstərmiş və inanmışdılar ki, başqası buna qadir deyil. Əvvəllər cəldlikdə, uzağa tullanmaqda böyük əqrəbin tayı-bərabəri yox idi. Kiçik əqrəb on iki saata, yəni yarım günə zorla dolandığı məsafəni bircə saata başa vururdu. İndi görürdülər ki, buna görə saniyəölçənə cəmi-cümlətəni bircə dəqiqə kifayətədi...

Böyük əqrəb üzdə özünü elə göstərirdi ki, guya saniyəölçən əqrəbi sayə salmır. Əslində isə ona həsəd aparırdı. Kiçik əqrəbin də köhnə dərdi təzələnmişdi. Axı haçansa o da iti qaçmağın arzusu ilə yaşamış, hətta bir müddət gizlicə, altdan-altdan böyük əqrəbin yerişini yeriməyə çalışmış, ancaq bacarmamışdı...

Böyük əqrəblə kiçik əqrəbin xəbəri yoxdu ki, saniyəölçənin də öz növbəsində onlara, onların dostluğuna paxıllığı tutur. O güdüb-güdüb bir gün təklikdə, kiçik əqrəbdən xəlvət böyük əqrəbin qulağına pıçıldadı:

- Çik-çik! O tısağa yerişlidə nə görmüsən ki, ondan qopmursan? Axı o sənənin tayın deyil.

Böyük əqrəb saniyəölçənin cəsərətinə mat qaldı.
Yoğun, zəhmli səslə təpindi:

- Çıq-çıq! Həddini bil! İki dostun arasına girmə!..

Saniyəölçən əqrəb dilini dinc saxlamadı.

- Çik-çik! İstəyirsən sürətli çaparağımı sənə də öyrədim?..

Təklif böyük əqrəbin ürəyindən idi. Amma saniyəölçənin qarşısında özünü sındırmadı. Kinayə ilə dedi:

- Çıq-çıq! Sən bir buna bax! Dünən yumurtadan çıxıb “çik” eləyib, bu gün mənə çaparaq öyrədəcək. Çox lazımmış!..

Saniyəölçən əqrəb köhnə, sınınmış üsula əl atdı. Kiçik əqrəbin adından cürbəcür yalanlar uydurmağa başladı. Guya kiçik əqrəb daha böyük əqrəbi bəyənmiş, arxasınca ağız büzür, ona işarə ilə uzunun aqlının topuğunda olduğunu söyləyirdi. Daha nələr... nələr...

Axır ki, dünyada bircə dəfə “pıç-pıç” əvəzinə “çik-çik” öz işini gördü. Sadələvh böyük əqrəb saniyəölçənin toruna düşdü. Deyilənlərin həqiqət olub-olmadığını yoxlamadan dostundan şübhələndi. Yanından ötərkən qəfilcə donquldandı:

- Çıq-çıq! Bilmirəm sən bu tısbağa yerişinlə nə vaxtacan mənim əl-ayağıma dolaşacaqsan?..

Məsələdən xəbərsiz olan kiçik əqrəb bərk təəccübləndi. Lakin ehtiyatı əldən vermədi. Təmkinlə dedi:

- Cınc-cırcıq! Tələsən təndirə düşər...

Söz altında qalmasa da kiçik əqrəbin ürəyi sındı. Dostu ilə cıdırı çıxaraq onu ötmək, intiqam almaq qərarına gəldi...

Yarış başlandı. Hakim saniyəölçəndi. Əqrəblər onun fiti ilə özlərini toplayıb irəli atıldılar. Kiçik əqrəb nə qədər özünü yeyib-tökdüsə həmişəki kimi yenə böyük əqrəbə çata bilmədi. Hirsindən-havasından az qaldı ortasından çatlasın. Birdən nə fikirləşdisə arxayınca yerində dayandı. Tullana-tullana qaçan böyük əqrəbə baxıb şaqqanaq çəkdi. Böyük əqrəb özünü itirdi. Nədi, nə olmuşdu?.. Sürətini aldı. Qaliblərə məxsus bir əda ilə əlini belinə vurdu.

- Çıq-çıq! Nə var, dişlərini niyə ağardırısan?..

Kiçik əqrəb rişxəndlə dedi:

- Cınc-cırcıq! Vallah, sənin halına acıyıram. Axşama qədər bu yollarda əriş-argacsan, amma səni heç sayə-hesaba alan yoxdu. Kim vaxtı bilmək istəyirsə, mənə müraciət edir: "Saat neçədi?" Mən də deyirəm, üçdü, beşdi, ondu və s.

Bu sözlər böyük əqrəbin yeddi qatından keçdi.

- Çıq-çıq! Yalan danışma! Hamı mənə müraciət edir: "Saat neçədi?". Mən də deyirəm, ikiyə on dəqiqə var, altıya iyirmi dəqiqə işləyib və s.

Saniyəölçən əqrəb burda özünü saxlaya bilmədi. Cır xoruz kimi ortaya atıldı.

- Bağışlayacaqşınız! İndi adamlar vaxtlarını saniyə ilə ölçürlər...

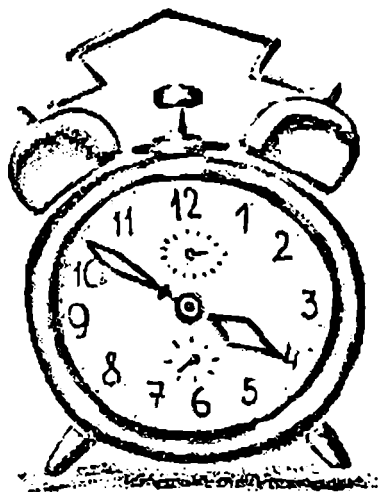
- Yalan deyirsən!..

- Sən yalan deyirsən!..

- Sən!..

Günlər ötür, əqrəblərin şöhrətpərəstlik azarı şiddətləndikcə aralarındakı ədavət də artırdı. Əsil vəzifə, vaxtı düzgün göstərmək isə heç birinin yadına düşmürdü.

Nə yaxşı dünyada saatsaz əmi vardı! Onların qulağını yaxşıca burdu. Başa saldı ki, hər kəs öz yerində daha qiymətli!..

საათის ისრები

მრავალი წელი გავიდა მას შემდეგ, რაც საათის დიდი და მომცრო ისრები ერთმანეთთან ტკბილად ცხოვრობდნენ და თავიანთ პატრონს გულწრფელად ემსახურებოდნენ. ერთ დღესაც მათ თავზე მესამე ისარიც გამოჩნდა. ეს თმასავით წვრილი, მშვილდის ისარივით სწორი წამზომი იყო. ისრებმა მისი დანახვა გაიკვირვეს. დროს ყოველთვის ისინი აჩვენებდნენ და სჯეროდათ, რომ სხვა ამას ვერ შეძლებდა. წინათ სისწრაფეში, შორს ხტომაში დიდ ისარს ვერავინ ეჯიბრებოდა. იმ მანძილს, რომლის გავლასაც პატარა ისარი თორმეტ საათს, ე.ი. ნახევარ დღეს ძლივს ახერხებდა, ის ერთ საათში გადიოდა. ეხლა ისინი ხედავდნენ, რომ ამისათვის წამზომს სულ ერთი წუთიც საკმარისი იყო...

წუთზომს, ე. ი. დიდ ისარს თავი ისე მოჰქონდა, თითქოს წამზომს სათვალავში არც თვლიდა. სინამდვილეში კი, შურდა მისი. მომცრო ისარსაც ძველი დარდი გახსენებოდა. ოდესღაც მასაც სწრაფი სიარულის ოცნებით ეცხოვრა: ერთ დროს მასაც ჩუმ-ჩუმად გულში დიდი ისრის სიჩქარით სიარული უნდოდა, მაგრამ ვერასდროს ვერ მიეღწია...

დიდმა და მომცრო ისრებმაც ის არ იცოდნენ, რომ წამზომსაც თავის მხრივ მათი ურთიერთობა, მეგობრობა შურდა. მან ერთ დღეს იხელთა მო-

მენტი და მომცრო ისრის თვალისგან მალულად მოდიდო ისარს ყურში წასჩურჩულა:

– ჩიკ-ჩიკ! იმ კუს სიჩქარით მოსიარულესი რა მოგწონს, რომ არ ეშვები? ის ხომ შენ ვერ შეგედრება?

წამზომის ეს გულადობა დიდი ისარი გააკვირვა. ომახიანი ხმით უსაყვედურა:

– ჩიკ-ჩიკ! საზღვარს ნუ გადადიხარ! ორ მეგობარს შუა ნუ ჩადგები!...

წამზომმა ენა არ გააჩერა.

– ჩიკ-ჩიკ! გინდა სწრაფად სიარული შენც გასწავლო?..

მიუხედავად იმისა, რომ დიდ ისარს სწრაფი სიარული ძალიან უნდოდა, წამზომთან თავი არ დაიმცირა და ირონიით უთხრა:

– ჩიკ- ჩიკ! ერთი ამას უყურე! გუშინ „ჩიკ“ თქვა და გამოიჩეკა, დღეს კი მე სწრაფი სიარული უნდა მასწავლოს. ვითომ ძალიან მჭირდებოდეს!..

წამზომმა ძველ, გამოცდილ ხერხს მიმართა. მომცრო ისრის სახელით ნაირნაირი ტყუილების გავრცელება დაიწყო. ვითომ მომცრო ისარს დიდი ისარი აღარ მოსწონს, მალულად მას დასცინის, მასზე მინიშნებით „დიდების ჭკუა მოკლე არისო“ იძახის. კიდევ რეები... რეები...

ბოლოს გულუბრყვილო დიდი ისარი წამზომის მახეში გაება. მოარული მითქმა-მოთქმა არ გადაამონმა და მეგობარზე ეჭვიანობა დაიწყო.

მასთან გამოვლისას მოულოდნელად წაილულლულა:

– ჩიკ-ჩიკ! ამ კუს ნაბიჯებით არ ვიცი როდემდე უნდა შემიშალო ხელი?

მომცრო ისარს, რომელიც ამ მოვლენების შესახებ არაფერი იცოდა, ძალიან გაუკვირდა. დინჯად თქვა: – ჯინგ-ჯირინგ! ვინც იჩქარებს, ის თონეში ჩავარდება...

მიუხედავად იმისა, რომ მომცრო ისარმა მეგობარს სათანადო პასუხი გასცა, გულში მაინც ეწყინა. მეგობართან გაჯიბრება, მისი გასწრება და შურისძიება გადაწყვიტა...

შეჯიბრი დაიწყო. მსაჯი წამზომი იყო. ისრებმა წამზომის სასტვენზე თავი წინ წაიგდეს. მომცრო ისარმა ბევრი ინვალა, მაგრამ როგორც ყოველთვის, დიდ ისარს მაინც ვერ მიუახლოვდა. ნერვიულობისგან ლამის გასკდა. უეცრად თითქოს აზრად რაღაცა მოუვიდაო და შეჩერდა, ხტუნვა-ხტუნვით მიმავალ დიდ ისარს მიაცქერდა და გულიანად გადაიხარხარა. დიდი ისარი დაიბნა. რა იყო, რა მომხდარიყო?.. სიჩქარეს მოუკლო. გამარჯვებულის იერით, აგდებულად დოინჯი შემოიყარა.

– ჩიკ-ჩიკ! რა იყო, რას იკრიჭები?

მომცრო ისარმა ირონით მიუგო:

– ჯინგ-ჯირინგ! ღმერთს ვფიცავარ, მეცოდები. დილიდან-სალამომდის ამ გზებში იქანცები, მაინც არავინ აინუნში არ გიგდებას. ვისაც დროს

გაგება სურს მე მომაკითხავს: „რომელი საათია?“
მე კიდეც ვპასუხობ „სამია“, „ხუთია“, „ათია“ და
ა.შ.

ეს სიტყვები დიდ ისარს ტყვიასავით მოხ-
ვდა.

– ჩიკ-ჩიკ! ნუ იტყუილები! მე უფრო მეკით-
ხებიან: „რომელი საათია?“ მეც ვპასუხობ „ორს
ათი ნუთი უკლია,“ „ექვსის ოცი ნუთია“ და ა.შ.

ნამზომმა აქ ვერ მოითმინა. მამლაცინნასავით
თავი წამოყო:

– უკაცრავად! ახლა ადამიანები დროს წამო-
ბით ზომავენ...

– ტყუიხარ!..

– შენ ტყუიხარ!

– შენ!

რაც დღეები გადიოდა ისრების პატივმოყვა-
რეობის, განდიდების სურვილის გამძაფრებასთან
ერთად, მათ შორის შურიც და მტრობაც უფრო
და უფრო ძლიერდებოდა. ნამდვილი სამსახური,
დროის სწორი ჩვენება კი არც ერთს აღარ ახსოვ-
და.

კიდეც კარგი, რომ ამქვეყნად მესაათე ძია
იყო! მათ, ყური ერთი კარგად აუწია, აუხსნა და
მიახვედრა, რომ ყველა თავის ადგილზეა უფრო
ძვირფასი!..

KİMƏ LAZIMDI

Padşahın qəribə şəkəri vardı. Boş vaxtlarında sarayın el yoluna açılan pəncərəsinin qabağında əyləşərək gəlib-gedənə baxar, fikrini dağıdardı...

Günlərin bir günü padşah yenə pəncərənin qabağında öz yerini tutmuşdu. Bu zaman yolda bir oğlan göründü. Qıçlarını ədəb-ərkanla aşıraraq eşşəyinin üstündə rahatca əyləşmişdi. Gün başını deşir, tər dabanlarından su kimi axırdı. Altındakı eşşək yerişindən, təhər-tövründən tənbel, ölüvay eşşəyə oxşayırdı. Lakin cavan oğlan ləng tərpendiyinə görə nə hirslənir, nə də eşşəyini söyür, döyürdü. Muşquraraq ayaqlarını yellədir, əliynən eşşəyin boyun-boğazını şappıldadır, sığallayıb-tumarlayırdı. Bütün bunlarla kifayətlənməyərək arabir yağlı dilini də işə salırdı.

- Tərpən, canım-gözüm. Qızılım, gümüşüm mənim! Laçınım, tərланım, ceyranım, yelqanadlım!..

Heç nəyi vecinə almayan axmaq heyvan yerişinə bircə qarış da haram qatmırdı. Di gəl oğlan yorulub usanmır, dil boğaza qoymadan eşşəyini oxşayırdı.

Padşah bu işə mat qaldı. Fikirləşdi ki, yəqin cavanın ağılı bir balaca o məsələ, çatmır. Dalınca adam göndərdi ki, görsün bu nə məsələdi? Oğlan dedi:

- Cavanlıqdan dilimi şirin öyrətmək istəyirəm.

Cavab padşahın xoşuna gəldi. Əmr elədi, ona bir kisə qızıl, yaxşı da bir at bağışladılar...

Altmış yaşlı bir qoca bu xəbəri eşidib çox sevindi. Eşşəyini minib el yoluna çıxdı. Saraya yaxınlaşanda eşşəyini şirin dillə oxşamağa başladı.

- Atam-anam sənə qurban, a tərланım. Qıratım, Düratım! Evimin dirəyi, çörəyi, gözəlim, göyçəyim...

Bir sözlə, qoca dünyada o şirin söz qalmadı ki, düdüləyib tökməsin...

Padşah yenə pəncərənin qabağında əyləşib el yoluna tamaşa edirdi. Adam göndərdi ki, görsün bu nə haqq-hesabdı?..

Qoca dirəndi ki, mənə padşahın yanına aparın. Cavabımı ona deyəcəyəm. Onu padşahın yanına gətirdilər. Padşah soruşdu:

- Qoca, ağsaqqal vaxtında o cür qiymətli sözləri niyə hörmətdən salırsan?..

Altmış yaşlı qoca dedi:

- Padşah sağ olsun, dilimi şirin öyrətmək istəyirəm...

Hamı elə bildi ki, bu söz padşahın yenə xoşuna gələcək. Ancaq belə olmadı. Padşah bərk qəzəbləndi. Əmr etdi ki, ona iyirmi çubuq vursunlar.

- Axı mənim günahım nədi?.. - Qoca ağlayıb-sıtqadı. Padşah dedi:

- Axımaq qoca, sənənin günahın böyükdü. Altmış yaşa çatmışsan, hələ dilini şirin öyrətməmişən. Bundan belə şirin olacaq dil kimə lazımdı?..

ვის სჯირდება

მეფეს უცნაური ჩვევა ჰქონდა. თავისუფალ დროს სასახლეში ფანჯარასთან დადგებოდა და შარაგზაზე მოსიარულე ხალხს აკვირდებოდა ხოლმე...

ერთხელაც მეფეს თავისი ადგილი დაეკავებინა. ამ დროს შარაგზაზე ახალგაზრდა ბიჭი გამოჩნდა. სახედარზე კოხტად ამხედრებულიყო. მზის სხივებისგან საშინლად შეწუხებულს, ძლიერი ოფლი სდიოდა. სახედრის შეხედულებაზე ეტყობოდა, რომ ცოცხალ-მკვდარი იყო. მიუხედავად მისი ნელი სიარულისა, ახალგაზრდა მას მაინც არ უჯავრდებოდა, არ სცემდა, არ აგინებდა. პირიქით, ფაფარზე ხელს უსმევდა და ეალერსებოდა. მისთვის არც ტკბილი სიტყვები ენანებოდა:

– ცოტა ჩქარა, ჩემო კარგო, ჩემო ოქრო, ვერცხლო! ჩემო სწრაფმავალო მერანო!..

ახმახ ცხოველს აინუნში არაფერი მოსდიოდა, სიარულს ოდნავადაც არ უმატებდა. ახალგაზრდა ბიჭი კი ენას არ აჩერებდა და დაულალავად ეფერებოდა.

ამ ამბის მნახველი მეფე გაოცებული დარჩა. იფიქრა, ეტყობა ამ ახალგაზრდას ჭკუა მთლად წესრიგში არ უნდა ჰქონდესო. დასაძახებლად კაცი გაგზავნა, რომ გაეგო რაში იყო საქმე. ბიჭმა უპასუხა:

– ახალგაზრდობიდანვე მინდა, რომ ენა ტკბილად საუბარს მივაჩვიო.

მეფეს პასუხი მოეწონა. ბრძანება გასცა მისთვის ერთი ქისა ოქრო და ერთი კარგი ცხენი ერუქებინათ...

სამოცი წლის მოხუცმა ეს ამბავი გაიგო და ძალიან გაუხარდა. მანაც თავის ვირზე ამხედრდა და შარაგზაზე გავიდა. სასახლეს რომ მიუახლოვდა, ტკბილი, ლამაზი სიტყვებით ვირის მოფერება დაიწყო.

– ჩემი სიცოცხლე შემოგეველოს, ჩემო მერანო, ჩემო გირათო, ჩემო დურათო, (გირათი და დურათი – აზერბაიჯანელი სახალხო გმირის – ქოროლლუს ლეგენდარული ცხენები. ჯ. მ.) ჩემო სახლის მთავარო ბოძო, საზრდო, ჩემო ლამაზო, მშვენიერო...

ერთი სიტყვით, მოხუცმა რაც კი ტკბილი სიტყვები იყო, სულ ჩამოარაკრაკა...

ამ დროს მეფე ისევ ფანჯარასთან იჯდა და გამვლელებს ათვალიერებდა. მან მოხუცს კაცი მიუგზავნა, რომ გაეგო ეს რა ამბავი იყო?..

მოხუცი გაჯიუტდა, რომ მეფესთან წაეყვანათ, რათა სათქმელი იქ ეთქვა. ის მეფესთან მიიყვანეს. მეფემ ჰკითხა:

– მოხუცო, აღსაგალობისას (აღსაგალი – ხანშიშესული, დარბაისელი, კეთილი და კარგი რჩევების მიმცემი, სანიმუშო ადამიანი. ჯ. მ.) მაგ ძვირფას სიტყვებს აბუჩად რატომ აგდებ?

მოხუცმა უპასუხა:

– მეფემ იდლეგრძელოს, მინდა რომ ენა ტკბილად საუბარს მივაჩვიო...

ყველას ეგონა, რომ ეს სიტყვები მეფეს ისევ მოეწონებოდა, მაგრამ ასე არ მოხდა. ამის გაგონებაზე მეფე ძალიან განრისხდა. მას ოცი შოლტის დარტყმა უბრძანა.

– კი მაგრამ, რა დავაშავე?.. – მოხუცმა ტირილი მორთო.

მეფემ უთხრა:

– სულელო მოხუცო, შენი დანაშაული დიდია. სამოცი წლის გამხდარხარ და ჯერ ენისთვის ტკბილი საუბარი არ გისწავლია. ეგ ენა ამის შემდეგ ვისლა სჭირდება?..

BAŞI OLSAYDI

Qocalıb əldən-dildən düşmüş şir ac-acına meşəni dolanırdı. Talada bir tülküyə rast gəldi. Tülkü də qocalmışdı. Amma bicin kəlləsiydi.

Şir hazırlaşdı ki, tülkünü qamarlayıb parçalasın, qarnını doyursun. Tülkü məsələni duyub hiyləyə əl atdı. Şirin qabağında diz çöküb torpağa qapandı.

- Ey heyvanların şahı, səhərdən səni axtarıram. Bütün meşəni ələk-fələk etmişəm.

- Neynirsən məni, ay tülkü lələ?.. - Şir səbrini basıb rişxəndlə soruşdu.

- Hökmdar, bu çağacan sayəndə firavan ömür sürmüşəm. İstəyirəm qoca vaxtımda yaxşılıqlarının əvəzini çıxam, sənə bir qulluq göstərəm.

- O necə qulluqdu, tülkü lələ? Yoxsa yenə hiylə-filan qurmusan?

- Hökmdar, tövbə eləmişəm, hiylə-filanla birdəfəlik qurtarmışam...

- Yaxşı, çox uzatma! - Şir nərildədi. - Qulluğunu bəyan elə.

- Şahlara layiq dadlı-ləzzətli bir qəlyanaltı sifariş vermişəm. Bəlkə onu qəbul edib tülkü lələşini şərəfləndirəsən?..

Şirin ayaq üstə dayanmağa taqəti qalmamışdı. Acından başı fırlanır, ürəyi bulanırdı. Qəlyanaltı adı eşidəndə gözləri bir az işıqlandı. Amma ətrafa baxıb heç nə görmədi.

- Bəs hanı qəlyanaltı?..

Tülkü təzədən baş endirdi.

- Bu yaxındadı, qibleyi-aləm. Gəldim əvvəlcə səni tapım, yerini-yurdunu öyrənim, sonra gətirim.

Şir hirsindən-havasından qəzəblə nərildədi. Daha doğrusu, inildədi.

- Axmaq tülkü, boş-boş danışıb başımı niyə ağrıdırsan? Tez ol, qəlyanaltını gətir!..

Tülkü o saat meşədə gözdən itdi. Bayaq bu tərəfə gələndə çayın qırağında sahibsiz, təmtək otlayan bir uzunqulaq görmüşdü. Onu aldadıb bu talaya gətirə bilsə, həm şirin yanında xətir-hörmət qazanar, həm də ortalıqda qalan artıq-urtuqdan özü də yeyib dirçələrdi...

Tülkü uzunqulağa yaxınlaşıb yaltaq dilini işə saldı.

- Ey heyvanların ən ağıllısı, ən gözəli! Bizim meşəyə xoş gəlib səfa gətirmisən!..

Eşşək etinasız-etinasız tülkünü süzüb soruşdu:

- Sən kimsən, mən səni tanımıram?..

- Məni tanımırısan? Tülkü lələyəm də...

Deyəsən, sənin haqqında eşitmişəm axı... - Uzunqulaq bir az fikirləşəndən sonra axmaq-axmaq başını tərpətdi.

- Əlbəttə, eşitmisən! Xəbərin var ki, biz qohumuq? Səni çoxdan görmək istəyirdim.

- Bəs bu vaxtacan hardaydın, tülkü lələ?..

- Başım qarışmışdı o biri qohumlara. - Tülkü lovğalandı. - Hərəsinin bir işi düşür, gərək aşırısan.

- Bəlkə mənə də bir yaxşılıq edəsən, tülkü lələ. Uzunqulaq sevindi.

- Niyə eləmirəm, qohum deyilik?..

- Bilirsən, mənim sahibim çox zalım adamdı. Mənə göz verib işıq vermir. Bütün günü işlədir. Daha onun əlindən bezmişəm.

- Əşi, onu yaxşı tanıyıram, - Tülkü gopa basdı. - Bir dəfə hini səhv salmışdım. Bir çolpaya görə az qalmışdı dərimə saman təpə.

- Görürsən?.. - Uzunqulaq donquldandı. - Yəqin indi məni axtarır. Tapsa çomaqla bel-buxunumu sındıracaq. İşi yarımçıq qoyub qaçmışam.

- Gəl mənimlə gedək. - Tülkü dedi. - Yaxınlıqdakı talada yaşayıram. Sahibin orda səni tapmaz. Başın haqqı, lap cənnətdi. Bəyənməsən, yenə qayıdarsan...

Ulaq tülkünün sözüne inanıb ona qoşuldu. Talada şiri qəfildən qarşısında görəndə qaçmaq istədi. Amma şir aman vermədi. Onu tutub bircə anda parçaladı. Leşini yedi, başını isə sonraya saxladı. Yıxılıb yatdı.

Girəvədən istifadə edən tülkü də uzunqulağın başını yedi. Şir yuxudan ayılıb ətrafı axtardı, ancaq heç nə tapmadı.

- Mənim ağam, itiyi itmiş kimi nə axtarırsan? - Tülkü bic-bic soruşdu.

- Uzunqulağın başını, - şir dedi.

- Qibleyi-ələm, axı onun başı yox idi, - tülkü dedi.

- Yox idi? - Şir təəccübləndi. - Başsız da heyvan olar?..

- Niyə olmur? - Tülkü dedi. - Olsaydı, mənə qoşulub bura gəlməzdi.

მას თავი რომ ჰქონოდა

ღრმად მოხუცებული და მშვიერი ლომი ტყეში ტრიალებდა. მინდორში მელას შეხვდა. მელა დაბერებულიყო, მაგრამ ეშმაკობაში ბადალი მაინც არ ჰყავდა.

მელიას დანახვაზე ლომს მისი დაჭერა და შეჭმა მოუნდა, მაგრამ მელა განზრახვას მიუხვდა და ხერხს მიმართა. მის წინაშე მუხლი მოიდრიკა და მინას გაერთხა.

– ცხოველების მეფევ, დილას აქეთ შენ გეძებ. ტყე მთლიანად გადავატრიალე, შენ კი ვერსად გნახე.

– რად გინდივარ, მელია ბატონო?.. – ლომმა თავი შეიკავა და ირონიული ტონით ჰკითხა:

– მბრძანებელო, აქამდე შენი მეშვეობით სულ უზრუნველად ვცხოვრობდი. ახლა სიბერის დროს მინდა მეც გემსახურო და შენს სიკეთეს სიკეთითვე ვუპასუხო.

– ეგ რანაირი სამსახურია, მელია ბატონო? თუ ისევ ვერაგულად ეშმაკობ? – მბრძანებელო, მე ეშმაკობასთან, ცბიერებასთან საერთო აღარა მაქვს რა, მოვინანიე...

– კარგი, ბევრი ნუ გააგრძელებ! – ლომმა დაიღრიალა. – შენი სამსახური რაში მდგომარეობს, ამიხსენი.

– შაჰებს რომ შეშვენით, ისეთი გემრიელი საუზმე მაქვს შეკვეთილი. იქნებ ეს ჩემი შემოთა-

ვაზება მიიღო და ეს შენი მსახური – ბებერი მელია გაახარო?

ლომს ზეზე დგომის ძალაც აღარ შერჩენოდა. შიმშილისგან თავბრუ ეხვეოდა და გული ერეოდა. საუზმის გაგონებაზე თვალთ ოდნავ სინათლე მოუვიდა, მაგრამ ირგვლივ მიმოიხედა და ისეთი ვერაფერი ნახა – მაშ, სად არის საუზმე?

მელამ ისევ თავი დაუხარა:

– აქვე ახლოს არის, მბრძანებელო. ჯერ მოვედი, რომ თქვენი სამყოფელი შევისწავლო და შემდეგ მოგართმევთ.

ლომი ნერვიულობისგან ისევ აღრიალდა, უფრო სწორედ, დაიკვნესა.

– სულელო მელია, უაზრო ლაპარაკით თავს რაზე მატკიებ? სასწრაფოდ საუზმე მომგვარე!

მელია იმ წამსვე ტყეში გაუჩინარდა. წელან აქეთკენ რომ მოდიოდა მდინარის ნაპირზე ერთი უპატრონო ვირი შეემჩნია, თუ კი იგი ამ სახედრის მოტყუებით წამოყვანას შეძლებდა, ლომთანაც პატივისცემას დაიმსახურებდა და მისი ნარჩენებით თვითონავ ცოტა სულს მოითქვამდა...

მელია სახედარს მიუახლოვდა და მლიქვნელი ენა აამუშავა.

– ცხოველებს შორის ყველაზე ჭკვიანო და ლამაზო! კეთილი იყოს შენი მობრძანება ჩვენს ტყეში!..

სახედარმა მელია აგდებულად აათვალიერ-ჩამოათვალიერა:

– შენ ვინ ხარ, მე არ გიცნობ...

– არ მიცნობ? მელაკუდა ვარ რა...

– მე მგონი შენ შესახებ მსმენია... – სახედარმა ცოტა ხნის ფიქრის შემდეგ თავი სულელურად გააქნია.

– რა თქმა უნდა, გაგიგია! შენ ხომ იცი, ნათესავეები ვართ. რამდენი ხანია შენი ნახვა მინდოდა.

– მაშ აქამდე სად იყავი, ბატონო მელა?

– სხვა ნათესავეებთან ვიყავი გართული. – მელამ დაიკვეხა. – ზოგს რა უჭირს, ზოგს რა, ყველას ხომ უნდა დაეხმარო?

– ბატონო მელა, იქნებ მეც დამეხმარო? – სახედარს სახე გაუბრწყინდა.

– აუცილებლად დაგეხმარები, ნათესავეები არა ვართ?

– იცი, ჩემი პატრონი უკიდურესად სასტიკი, დაუნდობელი ადამიანია. ძალიან მტანჯავს, მთელი დღე მამუშავენს. უკვე აღარ შემიძლია.

– კაცო, მაგას კარგად ვიცნობ, – თქვა მელამ. – ერთხელ საქათმე ამერია, ერთი ვარიას გულისთვის ლამის ნუთისოფელს გამომასალმა.

– ხედავ?... – სახედარმა წაილულლულა, – სულაც შეიძლება ახლა მე მეძებს. რომ მიპოვოს კომბლით გვერდებს დამინგრევს. სამუშაო დაუმთავრებელი დავტოვე და გამოვიქეცი.

– მოდი ერთად წავიდეთ, – მელამ უთხრა, – აქვე ახლოს მინდორში ვცხოვრობ. შენი პატრონი

იქ ვერ მოგძებნის. შენ თავს ვფიცავარ, იქაურობა ნამდვილი სამოთხეა. თუ არ მოგეწონოს, ისევ უკან წამოხვალ...

ვირმა მელას დაუჯერა და გაჰყვა. მან მინდორში ლომი რომ დაინახა, გაქცევა დააპირა, მაგრამ ლომი ეცა და დაგლიჯა. ლეში მთლიანად შეჭამა, თავი კი სხვა დროისთვის გადაინახა. დანვა და დაიძინა. მელამ შემთხვევით ისარგებლა და დარჩენილი თავიც მან შეჭამა. ლომს გამოეღვიძა, თავი მოიკითხა, მაგრამ არსად იყო.

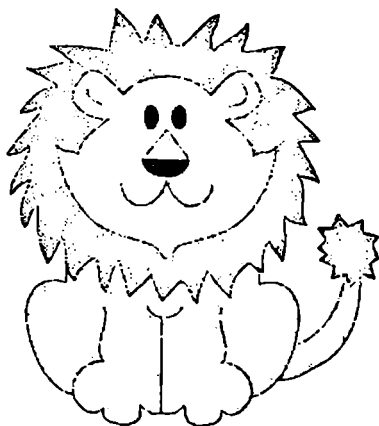
– ჩემს პატრონს თითქოს რაღაცა ჰქონდეს დაკარგულიო? – მელიამ ეშმაკურად იკითხა:

– ვირის თავს ვეძებ, – ლომმა უთხრა

– მეფეთ მეფევ, მას თავი არ ჰქონდა? – მელიამ მიუგო.

– არ ჰქონდა? – ლომს გაუკვირდა. – უთავო ცხოველი როგორ იქნება?

– როგორ არ არის? – მელამ ლომი დაარწმუნა: – მას თავი რომ ჰქონოდა მე გამომეყვებოდა?

ƏCƏL QARMAĞI

Biri vardı, biri yoxdu, keçmiş zamanda bir tacir vardı. Onun var-dövləti başından aşırıdı. Tacirin əziz-xələf bir oğlu da vardı. İpə-sapa yatmır, sözünə baxınırdı. Dünyada nigarançılığı yalnız ondan idi. Oğlu gününü özü kimi əhli-kef dostları ilə eyş-işrətdə keçirirdi. Atası nə qədər çalışırdısa onu bu yoldan döndərə bilmirdi.

Günlərin bir günü tacirin əcəli çatdı. Oğlunu yanına çağırırdı. Vəsiyyətini elədi. Malının-mülkünün, varının-dövlətinin yerini göstərdi. Zirzəmiyə girəndə oğlunun gözü tavandan sallanan qəribə bir qarmağa sataşdı. Atası onu bura təsadüfən gətirməmişdi.

- Bu nə qarmaqdı, ata?.. - Oğlan maraqlandı.

- Əcəl qarmağıdı, oğlum, - tacir dedi. - Tezliklə köçümü sürüb bu dünyadan gedəcəyəm. Bilirəm, məndən sonra əhli-kef dostlarımla var-dövlətimi dağıdacaq, axırına çıxacaq, quru yurdda qalacaqsan...

- Qarmağın bura nə dəxli var, ata?..

- Var, oğlum, - tacir dedi. - Qarmağı sənə görə düzəltmişəm ki, tez-tez gəlib ona baxasan, aqlını başına cəm edəsən. Biləsən ki, müflis olsan, özünü bu qarmaqdan asmaqdan başqa əlacın yoxdu...

- Məndən nigaran olma, ata. - Oğlu lovğalandı. - Dostlarım məni heç zaman atmazlar. Səndən sonra sədaqətli dostlarımla sayəsində var-dövlətini birə beş artıracağam...

Tacir vəsiyyətini eləyib gözlərini əbədi yumdu. Oğlu dostlarını başına yığıb atasını dəfn etdi. Gen-bol ehsan verdi...

Günlər keçdi. Oğlanın başı dost-tanışları ilə təzədən eyş-işrətə qarışdı. Bir də onda ayıldı ki, atasından qalan var-dövlətin axırına çıxıb. Pula gedən mülklərini də satıb başına daş salmışdı. Kasıbladığını görən dost-tanışları yavaş-yavaş ondan üz döndərməyə, gen gəzməyə başladılar. Hansının üstünə diləyə getdisə əliboş yola saldılar.

Atasının vəsiyyətini xatırladı. Zirzəmiyə yendi. Əcəl qarmağını tapdı. Qarmağın ucunda kəndir də vardı. Bircə ayağının altına nəsə qoyub yuxarı qalxmaq, kəndiri boğazına keçirtmək qalırdı. Oğlan şərəfsiz yaşamaq-dansa özünü asmağı qərara aldı.

Kəndiri boğazına keçirib ayağının altındakı stulu kənara itələdi. Ancaq əcəl qarmağı onun ağırlığına tab gətirmədi. Gurultu ilə uçub başına töküldü.

Oğlan huşunu itirib bir müddət yerdə qaldı. Handan-hana ayılında gördüklərinə inanmadı. Ətrafında o qədər qızıl vardı ki, parıltısından gözləri qamaşdı...

Tacir çox uzaqgörəndi. Qarmağın altına bir küp qızıl qoydurmuşdu...

Bundan sonra oğlan tamam başqa cür yaşamağa başladı...

სიკვდილის მარყუჟი

იყო და არა იყო რა, ძველ დროში ცხოვრობდა ერთი დიდი ვაჭარი. მას უთვალავი სიმდიდრე გააჩნდა. ვაჭარს თვალისჩინი, ერთადერთი ძე ჰყავდა. იგი მის სწორ გზაზე დაყენებას ვერაფრით ახერხებდა. ამ ქვეყნად მხოლოდ ამის გამო წუხდა. ვაჟი კი თავისნაირ მოქეიფე, დროსტარების მოყვარულ მეგობრებთან ერთად დღემუდამ ღრეობებში იყო. დღე დღეს მისდევდა. ვაჭარი ბევრს ცდილობდა ვაჟის გამოსასწორებლად მაგრამ იგი თავისას მაინც არ იშლიდა.

ერთ დღეს ვაჭარმა სიკვდილის მოახლოება იგრძნო. ძეს თავისთან მოუხმო და ანდერძი დაუტოვა. ქონება-მამულის ადგილები მიუთითა. სახლის სარდაფში ჩასვლისას ვაჟმა ჭერზე ჩამოკიდებულ ერთ უცნაურ მარყუჟს მოჰკრა თვალი. მამას ის, სარდაფში შემთხვევით არ ჩაეყვანა.

– ეს რა მარყუჟია, მამა?.. – ვაჟი დაინტერესდა.

– სიკვდილისაა, შვილო, – ვაჭარმა უთხრა, – სულ მალე ჩემი წუთისოფლიდან წასვლის ყამი დადგება. ვიცი, ჩემს მერე შენ და შენი მსგავსი მეგობრები ჩემს ქონებას, სიმდიდრეს გაანიავებთ და მშრალზე დარჩები...

– მერე მარყუჟი რა შუაშია, მამა?..

– შუაშია, შვილო, შუაშია – ვაჭარმა მიუგო. ეს მარყუჟი შენთვის გავამზადებინე, იქნებ მალ-

მალე მოხვიდე, დაათვალიერო და ცოტა მაინც მოჭკვიანდე. იცოდე, რომ გაკოტრების შემთხვევაში, ამ მარყუჟში თავის ჩაყოფის მეტი, სხვა გზა აღარ რჩება...

– ჩემს გამო ნუ ღელავ, მამი. – შვილმა ნაიტრაბახა. – ჩემი მეგობრები არასდროს მიმატოვებენ. შენს მერე ჩემი ერთგული მეგობრების დახმარებით შენს სიმდიდრეს და მამულს ერთიხუთად გავზრდი...

ვაჭარმა როგორც კი ანდერძი დაასრულა, თვალები სამუდამოდ დახუჭა. მისმა ვაჟმა თავის მეგობრებთან ერთად მშობელი მამა მიწას მიაბარა და მდიდრული ქელეხიც გადაიხადა.

დღეები გავიდა. ბიჭმა ისევ თავის ნაცნობ მეგობრებთან ქეიფს და დროსტარებას მიჰყო ხელი. მაშინ მოვიდა გონს, როცა ნახა, რომ მამამისის დანატოვარი სიმდიდრიდან აღარაფერი შემორჩენოდა. რაც მამულები ჰქონდა გაუყიდა და ფულიც შემოუხარჯავს. მისი გაკოტრების მნახველი მეგობრები ნელ-ნელა დაშორდნენ. რომელ მეგობართანაც რაიმის სათხოვნელად მივიდა, ყველამ უარით გამოისტუმრა. ვაჟს მამის ანდერძი გაახსენდა, სარდაფში ჩავიდა, სიკვდილის მარყუჟთან მივიდა. ყველაფერი გამზადებული იყო, მხოლოდ ფეხქვეშ რალაცის დადგმა და მასზე ასვლა, თოკში თავის ჩაყოფა რჩებოდა. ბიჭმა უსახელო ცხოვრებას, სიკვდილი ამჯობინა და თავის ჩამობრჩობა გადაწყვიტა. თავი მარყუჟში ჩაყო და სკამს

ფეხი ჰკრა. თოკმა მის სიმძიმეს ვერ გაუძლო და განწყდა. ამ დროს ბიჭს თავზე მძიმე საგანი დაეცა. ბიჭმა გონება დაკარგა და გონწართმეული დიდხანს ეგდო ძირს. გონს რომ მოვიდა, თვალებს არ დაუჯერა: ირგვლივ იმდენი ოქრო ეყარა, რომ სიკაშკაშისაგან თვალეები აუჭრელდა...

ვაჭარი ძალიან შორსმჭვრეტელი იყო. მარყუჟის მიღმა ოქროთი სავსე ქილა ჰქონია თურმე გადამალული...

ამის შემდეგ ბიჭი სხვა ცხოვრების გზას დაადგა...

XAN VƏ KASIB OĞLAN

Biri vardı, biri yoxdu, keçmiş zamanda kasıb bir oğlan vardı. Amma kasıb olsa da çox ağıllı-kamallı oğlandı. Bir gün qoca anasına dedi:

- Gərək elçi düşsən, qonşu xanın qızını mənə alasan.

Anası dedi:

- Ay bala, xan qızı hara, biz hara? Eldə, obada qız qəhətliyidi?..

Oğlan iki ayağını bir başmağa dirədi.

- Mənə xan qızını almalısan, vəssalam!..

Anası oğlunun xasiyyətinə bələd olsa da təzədən yalvarıb-yaxardı:

- A bala, gəl bu daşı ətəyindən tök. Camaatı bizə güldürmə...

Oğlan dediyindən dönmədi ki, dönmədi. Qoca anasını geyindirib-kecindirib qonşu xanın sarayına, elçiliyə apardı. Ana-bala elçi daşının üstündə oturub xeyli gözlədilər. Xəbər xana çatan kimi oğlanı anası ilə bərabər hüzuruna gətirdi. Oğlan xanın qarşısında ədəblə baş əydi. Gəlişinin məqsədini bildirdi.

- Cavan oğlan, de görüm var-dövlətdən nəyin var ki, belə cəsarətlənib mənim qızıma elçi düşmüşsən? - Xan soruşdu.

- Yüz dəvəm olsa necədi?.. - Oğlan dedi.

- Yaxşı!.. - Xan dedi.

- İlxıynan atım olsa, necədi?.. - Oğlan soruşdu.

- Yaxşı!.. - Xan dedi.

Oğlan soruşdu:

- Gözəl bağ-bağatım, içində də gözəl bir imarətim

olsa, necədi?..

- Yaxşı!.. - Xan dedi.

- Göz işlədikcə uzanan zəmilərim olsa, necədi?.. -

Oğlan soruşdu.

- Yaxşı!.. - Xan dedi.

Oğlan beləcə sadaladı, xan bığını burub məmnunluqla “yaxşı!” dedi. Axırda da qızını kasıb oğlana əvə verdi. Dəm-dəsgahla öz el-obasına yola saldı...

Aradan xeyli keçdi. Xan bir gün qızı üçün bərk darıxdı. Fikirləşdi ki, gedim görüm qızım, kürəkənim necədi, nə təhər dolanırlar?..

Başının adamları ilə soraqlaya-soraqlaya kasıb bir komaya gəlib çıxdılar. Xan gözlərinə inanmadı. Oğlanın söylədikləri hara, gördükləri hara?..

Qızı ilə kürəkəni onu gülərlə, mehriban qarşılıdı. Salam-kalamdan, hal-əhvaldan sonra xan üzünü kürəkəninə tutub soruşdu:

- Oğlum, bu nə olan işdi? Bəs sən var-dövlətin hanı?..

Oğlan özünü bilməməzliyə vurdu:

- Xan sağ olsun, hansı var-dövlətdən danışırısan?..

Xan dedi:

- Bir zaman mənə sadaladığın var-dövlətdən...

Oğlan güldü:

- Xan sağ olsun, sadalamağa sadalamışdım. Amma “var” sözünü dilimə gətirməmişdim. Demişdim, “olsa necədi?”, sən də demişdin, “yaxşı!..”

Xan başa düşdü ki, bərk aldanıb. Ancaq iş-işdən keçəndən sonra haray hara çatacaqdı?..

ყაენი და ღარიბი ბიჭი

იყო და არა იყო რა, ძველ დროს ცხოვრობდა ერთი ღარიბი ბიჭი. ღარიბი კი იყო, მაგრამ ამავე დროს ძალიან ჭკვიანი და გონიერი. ერთ დღეს მოხუც დედას უთხრა:

– უნდა მიმაჭანკლო და მეზობელი ყაენის ასული მომიყვანო.

დედამ უპასუხა:

– შვილო, სად ჩვენ, სად ყაენი და მისი ასული? რა, ჩვენს მხარეში გოგოები განყდა?

ბიჭი ჯიუტობდა.

– ყაენის ასული უნდა შევირთო, მორჩა და გათავდა!..

დედამ ვაჟის ხასიათი კარგად იცოდა, მაგრამ მაინც შეევედრა:

– შვილო, შეუძლებელს ნუ მთხოვ, მოდი სასაცილოდ ნუ გაგვიხდი საქმეს.

დედამ ბევრი სცადა, მაგრამ ბიჭმა ერთხელ ნათქვამს არ გადაუხვია: მოხუც დედას ჩააცვა და მეზობელი ყაენის სასახლეში სამაჭანკლოდ წაიყვანა. დედა-შვილი ყაენის სასახლის წინ ქვაზე ჩამოჯდნენ და ასე დიდხანს იყვნენ. მათი იქ ყოფნის ამბავი ყაენს შეატყობინეს, ყაენმა ისინი თავისთან მიიხმო. ბიჭმა ყაენის წინაშე ქედი მოიხარა და მისვლის მიზეზი ამცნო.

– ყმანვილო, ერთი მითხარი, ქონება-სიმდიდრე ისეთი რა გაგაჩნია, რომ ბედავ და ჩემი გოგოს სათხოვნელად მოდიხარ? – ჰკითხა ყაენმა.

– ასი აქლემი რომ მყავდეს, როგორია?.. – თქვა ბიჭმა.

– კარგი!.. – მიუგო ყაენმა.

– ცხენების რემა რომ მყავდეს, როგორია?..

– კარგი!..

– ლამაზი ბალ-ვენახი და შიგნით ლამაზი სასახლე რომ მქონდეს, როგორია?..

– კარგი!..

– თვალუნვდნელი ყანები რომ მქონდეს, როგორია?.. – ისევ შეეკითხა ბიჭი.

– კარგი!.. ისევ უპასუხა ყაენმა.

ბიჭმა ასე ჩამოთვალა, ყაენმა თითები უღვაშებზე გადაისვა და კმაყოფილებით „კარგი!“ თქვა. ბოლოს თავისი ასული ღარიბ ბიჭს მიათხოვა. დიდი ზარ-ზეიმით ბიჭის მხარისკენ გამოისტუმრა...

გავიდა რამდენიმე ხანი. ერთ დღეს ყაენს თავისი ასული ძალიან მოენატრა. გაიფიქრა, ნავალ ერთი ვნახავ, ჩემი ასული და სიძე როგორ არიან, რას შერებიან?

თავისი ამალით კითხვა-კითხვით ერთ ღარიბ ქოხს მიადგნენ. ყაენმა თვალებს ვერ დაუჯერა: სად ბიჭის ნათქვამი და სად თვალით ნანახი?

ასული და სიძე მას მომღიმარი სახით და ტკბილად შეხვდნენ. მისალმების, ერთი-მეორის

მოკითხვის შემდეგ ყაენი სიძეს მიუბრუნდა და ჰკითხა:

– შვილო, რაშია საქმე, შენი ქონება-სიმდიდრე სად არის?

– ბიჭი ვითომ ვერ მიხვდა რაზე იყო საუბარი:

– ყაენმა იდლეგრძელოს, რომელ ქონება-სიმდიდრეზეა საუბარი?

ყაენმა თქვა:

– ერთ დროს მე რომ ჩამომითვალე...

– ბიჭს გაელიმა:

– ყაენმა იდლეგრძელოს, ჩამოთვლით კი ჩომოვთვალე, მაგრამ „მაქვს“ თქვა არ მითქვია. „რომ იყოს, როგორია?“ მქონდა ნათქვამი და თქვენ „კარგი!“ თქვით...

ყაენი მიხვდა, თუ როგორ ძლიერ გაცურებულყო, მაგრამ საქმეს რალა ეშველებოდა...

PAXIL QONŞU

Biri var idi, biri yox idi, keçmiş zamanlarda iki qonşu vardı. Biri kasıb, o biri də varlı, dövlətli. Kasıb qonşu xeyirxah, gözü-könlü tox idi. Varlı qonşunun isə bir gözü həmişə kasıb qonşusundaydı. Çox dargöz, paxıl adam idi.

Varlı qonşu bir axşam bacadan kasıb qonşusunu pusurdu. Kasıb qonşu arvadına yuxusunu danışdı.

- Arvad, bax, bu saat mürgüləmişdim, qərribə bir yuxu gördüm...

Arvadı kinayə ilə:

- Səninki də elə boş-boş yuxu görməkdi, a kişi, - dedi. - Əlindən ayrı bir iş gəlmir.

- Bu yuxu özgə yuxulara bənzəmir, arvad.

- Yaxşı, uzatma, yuxunu danış...

- Hə, arvad, gördüm ki, nurani bir qoca başımın üstündə dayanıb. Əlini də çiynimə qoyub deyir: "Ey bəni-insan! Yatmısansa, oyan, oyaqsansa, eşit. Ətəyində yurd saldığınız dağın o üzündə bir kaha var. Həmin kahanın ortasında bir küpə qızıl basdırılıb. Vaxtında özünü çatdırsan, qızılların hamısı sənindi, yox əgər geciksən, onda öz bəxtindən küs..."

- Sonra, sonra necə oldu, kişi?.. - Arvadı səbirsizliklə soruşdu.

- Necə olacaq, arvad? Gözümü açdım ki, nurani kişi-zad yoxdu.

- Ay kişi, bəlkə, doğrudan, o dağın arxasındakı kahada qızıl basdırılıb?..

- Nə bilim, ay arvad? Yuxuya necə inanasan?..

- Amma mən sənin yerində olsaydım, yoxlayardım.

- Elə indi, gecənin bu vaxtımı?..

- Hə, lap elə indi!..

- Nədi, qaçhaqaçdı? Allahın sabahı açılmayacaq?..

- Bəlkə sabaha qədər qızılları ordan tapıb götürdülər?..

- Qismətdisə, götürməzlər, arvad. Axşamın xeyirindənsə sabahın şəri yaxşıdı...

Arvad çox dedi, kişi az eşitdi. Axırda yıxılıb yatdılar...

Varlı qonşu bunu eşidən kimi bel, külüng, çıraq dalınca qaçdı. Tez dağın arxasına hərlənib kahanı tapdı. İçəri girib əlindəki çırağı münasib yerdən asdı. Sonra külünglə, bellə torpağı qazdı. Küpəni çıxartdı. Sevincək ağzını açdı. Qızıl əvəzinə küpədə nə görsə yaxşıdı? Bir sürü ilan, əqrəb. Qorxudan az qaldı kişinin bağı yarıl-sın. Birtəhər küpənin ağzını qapadı. Qoltuğuna vurub geri qayıtdı. Düz kasıb qonşusugilə. Küpəni bacadan içəri atdı.

- Al, - dedi, - bu da sənə qızıl!..

Tez də ordan uzaqlaşdı.

Küpə yerə dəyən kimi parça-parça oldu. Varlı qonşunun gözünə ilan, əqrəb kimi görünən qızıllar ətrafa səpələndi...

ხარბი მეზობელი

იყო და არა იყო რა, ძველ დროში იყო ორი მეზობელი. ერთი ღარიბი, მეორე მდიდარი, შეძლებული. ღარიბი მეზობელი გულკეთილი და კეთილმოსურნე, მდიდარი კი – ბოროტი, შურიანი და გაუმაძღარი იყო. მდიდარ მეზობელს ცალი თვალი სულ ღარიბ მეზობელზე ეჭირა.

ერთ დღეს მდიდარი მეზობელი სარკმლიდან ღარიბ მეზობელს უთვალთვალებდა. ღარიბი მეზობელი ცოლს სიზმარს უყვებოდა.

– ქალო, აი ამ წუთას წავთლიმე თუ არა, რაღაც უცნაური სიზმარი დამესიზმრა...

– ქალმა ირონიულად უთხრა:

– შენ უხეირო სიზმრების ნახვის გარდა სხვა არაფერი გეხერხება კაცო.

– არა ქალო, ეს სიზმარი სხვებს არა ჰგავს.

– კარგი, ნუ გააგრძელე, მომიყევი...

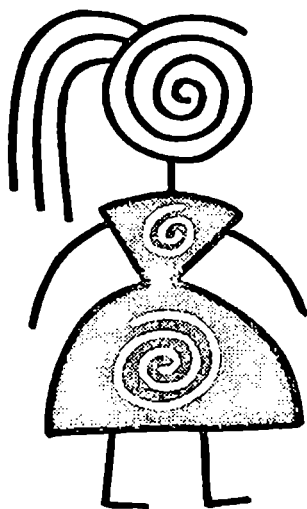
– ხო, ქალო, ვნახე, რომ ერთ დარბაისელ უხუცესს ხელი ჩემს მხარზე დაედო, თავზე მადგა და მეუბნება: „ეი ადამიანო! თუ გძინავს, გამოიღვიძე, თუ გღვიძავს, ისმინე! ამ მთის მეორე მხარეს ერთი გამოქვაბულია. იმ გამოქვაბულის შუაში ერთი ქილა ოქროა დამალული. დროზე თუ მოასწრებ, ოქრო სულ შენი იქნება, თუ დაგაგვიანდება, მაშინ საკუთარი ბედი დასწყევლე...”

– მერე, მერე რა მოხდა კაცო?.. – ქალმა სულწასულმა ჰკითხა.

- რა უნდა მომხდარიყო, ქალო? თვალი გავახილე და ვერავინ ვერ ვნახე.
- კაცო, იქნება იმ გამოქვაბულში მართლაც ოქრო იყოს დამარხული?..
- რა ვიცი, ქალო? სიზმარს როგორ უნდა ენდოს კაცმა?..
- მაგრამ მე შენს ადგილას რომ ვყოფილიყავი, გადავამონმებდი.
- აი, ეხლა შუალამისას?
- კი, აი ზუსტად ეხლა!..
- რა იყო, ქალო, ღმერთი ხვალინდელ დილას აღარ გაათენებს?
- ხომ შეიძლება დილამდის ოქროები ვილაცამ იპოვოს და წაილოს?
- თუ ჩვენი ხვედრია, არ წაიღებენ, ქალო. სალამოხნის ხეირსა, დილის შარი ჯობია... ქალმა ბევრი თქვა, კაცმა არ მოუსმინა. ბოლოს დაწვინე და დაიძინეს...
- მდიდარმა მეზობელმა ეს რომ გაიგო, სასწრაფოდ ბარი, წერაქვი და ლამპარი მოიმარჯვა, მთის მეორე მხარეს ის გამოქვაბული იპოვა, შიგნით შევიდა და ლამპარი შესაფერის ადგილას ჩამოკიდა. შემდეგ ბარით, წერაქვით მინა ამოთხარა და ქილა ამოიღო. გახარებულმა ქილას ახადა. ოქროს მაგივრად ქილაში რა ნახა? უამრავი გველი, მორიელი. შიშისგან ლამის გული გაუსკდა. როგორმე ქილას ისევ დააფარა, ილღიაში მოიდო და უკან წამოვიდა, ღარიბი მეზობლის სარკმელთან.

ქილა სარკმელიდან შიგნით, ოთახში შეაგდო. –
აილე, ესეც შენი ოქრო!.. – თქვა და სასწრაფოდ
იქაურობას გაეცალა.

ქილა ძირს რომ დაენარცხა, სულ დაიმსხვრა.
მდიდარ მეზობელს გველ-მორიელად მოჩვენებუ-
ლი ოქრო ირგვლივ მიმოიფანტა...

BİR YERDƏ Kİ

Günlərin bir günü şir eşitdi ki, qonşu meşədə ceyran, cüyür əlindən tərpnmək olmur. Başqa sözlə, nə qədər istəsən ov var. Daha yaşadığı meşədəki kimi günlərlə ov axtarmağa, yüyürüb-yortmağa, özünü əziyyətə salmağa ehtiyac yoxdu. Odu ki, yığışb qonşu meşəyə köçdü. Doğrudan da, hər şey eşitdiyi kimiydi. Əlüstü bir ceyran ovladı. Yarısını ləzzətlə yeyəndən sonra şikarının yanında, yamyaşıl otların üstündə yatıb dincəlmək fikrinə düşdü. Təzəcə mürgüləmişdi ki, səs eşitdi. Baxdı ki, şələquyruq tülküdü. Kənarda dayanıb həris gözlərini onun qarşısındakı cəmdəyə dikmişdi.

- Nədi, tülkü lələ, xeyir ola?.. - Şir soruşdu.

Tülkü ağzının suyunu axıda-axıda dedi:

- Ey heyvanların şahı, üç gündü acam. İcazə versəydin süfrəndən bir tikə də mən dadar, canına dua oxuyardım...

- Buyur, buyur, tülkü lələ. - Kefi kök, damağı çağ şir qırağa çəkildi. Ancaq tülkü yaxın durmadı.

- Bəlkə bir az da çəkiləsən? - dedi.

Şir çəkildi.

- İndi sözün nədi?

- Yox, qorxuram, - tülkü yenə yerindən tərpnmədi.

- Qorxma, toxunmaram, - şir söz verdi.

- Şər deməsən, xeyir gəlməz, - tülkü dedi, - birdən fikrini dəyişdin, onda necə? Yaxşısı budu izn ver, əl-

ayağını bağlayıb tamam arxayın olum...

Bu fikir şirə maraqlı göründü. Əylənmək xatirinə tülkünün yağı dilinə aldı. Cəmdəkdən yeyib doyandan sonra sadələvh şirin əl-ayağını açmaq hiyləgər tülkünün yadına da düşmədi. Ağız-burnunu yalaya-yalaya meşənin dərinliklərində gözdən itdi...

Şir aldandığını başa düşsə də heç nə edə bilmədi...

Axşamtərəfi yaxınlıqdan ötən bir çaqqal şirin əl-ayağını bağlı görüb bərk təəccübləndi. Nə qədər ağır olsa da şir ondan xahiş etdi:

- Ay çaqqal, qorxma, sənə dəymərəm. Bir yaxşılıq elə, əl-ayağımı aç.

Çaqqal dedi:

- Bir şərtlə açaram. Gərək icazə verəsən, şikarından bir qarın da mən yeyəm.

- Halal xoşundu, ye, nə qədər yeyirsən, - şir dedi. - Amma vaxtı uzatma, tez ol.

Çaqqal insafılı çıxdı. Cəmdəkdən yeyib doyandan sonra şirin əl-ayağını açdı və tez oradan uzaqlaşdı...

Tülkünün hiyləsinə aldanan şirin halı pərişandı. Öz-özünə düşündü, bir yerdə ki, şirin əl-ayağını tülkü bağlayıb, çaqqal-çuqqal açsın, orda ov nə qədər bol olursun, qalib yaşamağa dəyməz!

იქ, სადაც...

ერთ დღეს ლომმა გაიგო, რომ ახლომდებარე ტყეში ირმის, შველის ჯოგი მრავლად ყოფილა, რამდენიც გინდა, იმდენი საზრდოა. საცხოვრებლად იქ თუ გადავიდოდა, ამის შემდეგ მთელი დღეები საზრდოს საძებნელად აქეთ-იქით სირბილი აღარ დასჭირდებოდა. ამიტომ ადგა და იმ ტყეში გადასახლდა. ახალ საცხოვრებელში მართლაც ყველაფერი ისე იყო, როგორც გაგონილი ჰქონდა. უმაღლესი ირემი მოინადირა, ნახევარი ლაზათიანად მიირთვა და იქვე ნანადირევთან მწვანე ბალახზე წამოწვა. პატარა წასთვლიმა თუ არა, ხმა მოესმა. თვალები გაახილა და ნახა, რომ ეს მელაკუდაა, ცოტა მოშორებით მდგომი ცბიერი თვალებით ნანადირევს მიშტერებოდა.

– რა არის მელა ბატონო, ხომ მშვიდობაა? – იკითხა ლომმა.

მადალძრულმა მელამ პირიდან ნერწყვის დენით უპასუხა:

– ცხოველების მეფეო, სამი დღეა მშიერი ვარ. ნებას თუ მომცემდი, შენი სუფრიდან ცოტას მეც ვიგემებდი და დაგლოცავდი...

– მობრძანდი, მობრძანდი, ბატონო მელა. – კარგ ხასიათზე მყოფი ლომი ცოტა გვერდზე მიინია, მაგრამ მელა ახლოს არ მიეკარა.

– იქნებ ცოტაც მიინიო? – თქვა.

ლომი გვერდზე გაინია.

- ეხლა რას იტყვი?

- არა, მეშინია, - მელა ისევ ადგილიდან არ გაინძრა.

- ნუ გეშინია, არაფერს არ დაგიშავებ, - ლომმა პირობა მისცა.

- შარს თუ არ იტყვი, ხეირი არ მოვაო, ნათქვამია - თქვა მელამ. - ვაი თუ გადაიფიქრე, მაშინ რა მეშველება? კარგი იქნება ნება დამართო ხელ-ფეხი შეგიკრა და მთლად დამშვიდებულად და არხეინად ვიგრძნო თავი...

- ეს აზრი ლომს საინტერესოდ მოეჩვენა. გართობის მიზნით მელაძუას ნება მისცა, რომ ხელ-ფეხი შეეკრა. ცბიერმა მელიამ რამდენიც შეეძლო, ხორცი მიირთვა და გაძლა, მაგრამ გულუბრყვილო ლომისთვის ხელ-ფეხის გახსნა არც კი გახსენებია, ცხვირ-პირის ლოკვით ტყის სიღრმეში გადაიკარგა...

ლომი მიხვდა რომ მელაკუდამ გააცურა, მაგრამ რაღას გაანყობდა?..

სალამო ხანს ახლოსგამვლელმა ტურამ ხელ-ფეხშეკრული ლომის დანახვაზე გაიკვირვა. მიუხედავად იმისა, რომ ლომს უძძიმდა ტურასთვის რამე ეთხოვა, მაინც უთხრა:

- ნუ გეშინია, არაფერს გერჩი, სიკეთე ჰქენი და ხელ-ფეხი შემისხენი.

- ერთი პირობით შეგიხსნი. შენი ნანადირევიდან კუჭი მეც ამომავსებინეო.

- ალალი იყოს, რამდენიც შეგიძლია, იმდენი შეჭამე, ოღონდაც დროს ნუ განელავ, დაუჩქარე.

ტურა კეთილსინდისიერი აღმოჩნდა. როგორც კი შეჭამა და გაძღა, ლომს ხელ-ფეხი გაუხსნა და სასწრაფოდ იქაურობას გაეცალა...

მელას ვერაგობით დაღონებულმა ლომმა თავისთვის გაიფიქრა: იქ, სადაც ლომს ხელ-ფეხს მელა შეუბოჭავს და ტურა გაუხსნის, რამდენი საზრდოც იყოს, დარჩენა და ცხოვრება არ ღირს!

ZINQIROVUN QIYMƏTİ

Biri vardı, biri yoxdu, kasıb bir kəndli vardı. Onun da bir inəyi. Bir gün oğru inəyi oğurladı. Kəndli onu nə qədər axtardısa, tapmadı. Axırda aləmə car çəkdi ki, kim inəyimi tapsa, onu üç manata həmin adama satacaq. Oğru bunu eşidib sevindi. Fikirləşdi ki, üç manat böyük pul deyil. Yaxşısı budu, inəyi üzə çıxartsın, pulunu ödəyib halallığını alsın. Yoxsa üstü açılar, başı ağrıyar.

Kəndlinin yanına gəlib soruşdu:

- Doğrudan, inəyini tapana üç manata satacaqsan?..

- Əlbəttə, - kəndli dedi.

- Onda al bu üç manatı, inəyini mən tapmışam, - oğru dedi.

Kəndli kasıb olsa da ağıllı adam idi. Pulu götürmədi.

- Hələ bir dayan, - dedi. - Gərək qabaqca heyvana baxam. Bəlkə sən tapdığın inək heç mənim deyil. Özgəsinin malını satmaq da, almaq da günahdı. Hətta oğurluğa bərabərdir.

- Yaxşı, gedək, bax, - deyib oğru kəndlini evinə gətirdi.

Kəndli görən kimi inəyini tanıdı.

- Hə, mənim inəyimdi, - dedi.

- Onda pulunu al, çıx get, qardaş, - oğru sevindi.

- Hələ dayan, - kəndli onu yenə saxladı. - Bu işi belə tələm-tələsik həll etmək olmaz. Əvvəl gərək inəyi evə aparam. Sabah bazara çıxardam. Camaatın gözünün qaбаğında, hamının şahidliyi ilə sənə satam...

- Axı bu artıq əziyyət nəyə lazımdı?.. - Oğru soruşdu.

- Lazımdı, qardaş, lazımdı, - kəndli dedi. - Dilinə yiyəlİK etməyən çoxdu. Yerinə-yurduna şeytanlayarlar ki, oğurlamısan, səni tutarlar. Amma belə hamı görər, bilər ki, inəyi sənə özüm satmışam.

İnəyi yarıkönül sahibinə qaytaran oğru xəbərdarlıq etdi:

- Bax ha, sözünün üstündə dur!..

Oğru xoruzbanlamazdan bazarı kəsdirdi. Qorxurdu kəndli yağlı müştəri tapa, inəyi baha sata, əli boşda qala. Kəndlinin gəldiyini görüb qabağına qaçdı.

- A kişi, hardasan, gözləməkdən gözümün kökü saraldı? Fikrini dəyişməmişən ki?..

- Əlbəttə, dəyişməmişəm.

- Onda al üç manatını, ver inəyi, hava qızmamış əkilim.

- Dayan, tələsmə, - kəndli onu saxladı. - Bəs mən bu zıncırovun pulunu kimdən alım?.. İnəyin boğazına bağladığı zəngi göstərdi.

- Nə danışırsan, kişi? - Oğru dağalladı. - Zıncırov mənim nəyimə lazımdı?..

- İnəyin özünüdü, qardaş, - kəndli dedi. - İtən günü evdə qalmışdı. Bir halda ki, inəyi satıram, onu neynirəm saxlayıb?..

- Yaxşı, neynək... - Oğru fikirləşdi ki, əşi, bir zıncırovdan yana işi pozmağa dəyməz. Bir də, inəyi üç manata satan, yəqin zəngini də qudurar bir manata-zada satar. - Di tez ol, zıncırovun qiymətini söylə.

- İnəyin qiyməti üç manat, zıncırovunun qiyməti isə üç min manatdı! - Kəndli dedi.

ზანზალაის ღირებულება

იყო და არა იყო რა, იყო ერთი ღარიბი გლეხი. მას ერთი ძროხა ჰყავდა. ერთ დღეს ქურდმა მას ძროხა მოჰპარა. გლეხმა ბევრი ეძება, მაგრამ ამაოდ. ბოლოს მთელ ქვეყანას მოსდო, რომ ვინც მაგის ძროხას იპოვნოდა, სამ მანეთად ძროხას ისევ იმას მიჰყიდოდა. ქურდს ამის გაგონებაზე გაეხარდა. იფიქრა, სამი მანეთი დიდი ფული არ არის, ძროხას გამოვაჩინ, ფულს გადავიხდი და არხეინად ვიქნებიო. თუ არა, ეს საქმე რომ გაიხსნას, საქმე ცუდად წავაო.

ქურდი გლეხთან მივიდა და ჰკითხა:

– მართლა შენი ძროხის მპოვნელს ძროხას სამ მანეთად მიჰყიდი?

– რა თქმა უნდა, – უპასუხა გლეხმა.

– მაშინ ჰა ეს სამი მანეთი, შენი ძროხა მე ვიპოვე, – უთხრა ქურდმა.

გლეხი ღარიბი, მაგრამ ჭკვიანი კაცი იყო. ფული არ გამოართვა.

– ნუ ჩქარობ, ჯერ საქონელი უნდა ვნახო. შეიძლება შენი ნაპოვნი ძროხა სულაც ჩემი არ არის. სხვისი საქონლის გაყიდვაც და ყიდვაც ცოდვაა, ქურდობის ტოლფასია.

– კარგი, ნავიდეთ, ნახე, – თქვა ქურდმა და გლეხი სახლში წაიყვანა.

გლეხმა თავისი ძროხა მაშინვე იცნო.

– ხო, ჩემი ძროხაა.

– მაშინ ძმაო, ფული გამომართვი და წადი, –
ქურდს გაეხარდა.

– ჯერ გაჩერდი, – ისევ შეაჩერა გლებმა. –
ამ საქმის ასე უცბად, ნაჩქარევად გადანყვეტა არ
შეიძლება. ჯერ ძროხა შინ უნდა წავიყვანო, დი-
ლას ბაზარზე გავიყვანო. ხალხის თვალწინ, ყვე-
ლას თანდასწრებით მოყვიდო...

– კი მაგრამ, ამდენი წვალეზა რისთვის არის
საჭირო? – იკითხა ქურდმა.

– საჭიროა, ძმაო, საჭიროა, – თქვა გლებმა.
– რა, ცოტა მავანია? დაგაბეზლებენ, მოუპარიაო
და დაგიჭერენ. ასე კი ყველა დაინახავს, რომ
ძროხა მე თვითონ მოგყიდე.

ქურდმა ძროხა უხალისოდ პატრონს დაუბ-
რუნა და თან გააფრთხილა:

– იცოდე, სიტყვას არ გადახვიდე!..

სანამ მამალი იყივლებდა, დილაუთენია ქურ-
დი ბაზარში წავიდა: იგი ფრთხილობდა, რომ
გლებს ფულიანი მუშტარი არ მოენახა და ძროხა
კარგ ფასში არ გაეყიდა. როგორც კი გლები დაი-
ნახა, გაეხარდა და მისკენ გაიქცა.

– სადა ხარ კაცო, შენი ლოდინით მოვკვდი.
სიტყვას ხომ არ გადაუხვიე?..

– რა თქმა უნდა, არა.

– მაშინ აილე შენი სამი მანეთი, სანამ დაც-
ხეს, მეც აქაურობას მოვცილდე.

– გაჩერდი, არ იჩქარო, – ისევ შეაკავა გლებ-
მა. – მაშ მე ამ ზანზალაკის საფასური ვის გამო-

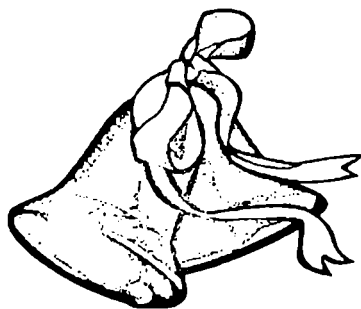
ვართვა? – ძროხის ყელზე ჩამოკიდებულ ზანზალაკზე მიანიშნა.

– რას ლაპარაკობ, კაცო? – ქურდმა გაიკვირვა. – ზანზალაკი რაღა ჭირად მინდა?

– ძროხისაა, ძმაო – თქვა გლეხმა. – იმ დღეს რომ დაიკარგა, სახლში ჰქონდა დარჩენილი. თუ კი ძროხას ვყიდი, ის რაღად მინდა შევინახო?

– კარგი, რა ვქნათ... ქურდმა იფიქრა, კაცო ერთი ზანზალაკის გულისთვის არ ღირს საქმე ჩავშალო. ძროხის სამ მანეთად გამყიდავი, ალბათ ზანზალაკსაც ჰა-ჰა ერთ მანეთად გაყიდისო – ხო, კარგი, დაუჩქარე, ზანზალაკის ფასი მითხარი.

– ძროხის ფასი სამი მანეთი, ზანზალაკის კი სამი ათასი მანეთია! – უთხრა გლეხმა.

VƏSİYYƏT

Atanın üç oğlu vardı. Ölüm ayağında bütün var-dövlətini üçünün arasında bərabər böldü. Torpaqdan, iki öküzdən və bir kotandan başqa. Onları bölmədi. Dönə-dönə, bərk-bərk tapşırdı:

- Nə badə onları böləsiniz. Onların gücü, dəyəri birlikdədi. Ayrı-ayrılıqda heç biri sizə fayda verməyəcək...

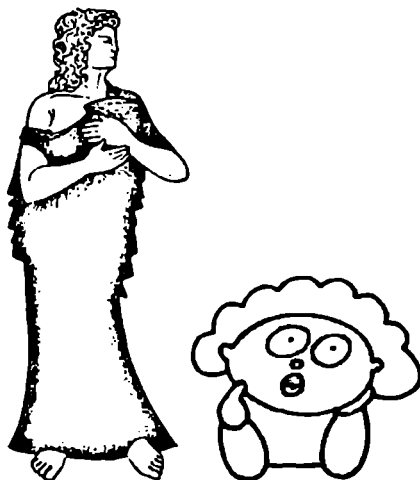
Oğullar bir müddət atalarının vəsiyyətiynən oturub-durdular. İşləri düz getdi. Ancaq bu mehribanlıq uzun sürmədi. Tezliklə qardaşların arası dəydi. Ayrıldılar. Atalarının vəsiyyətini unudub torpağı, öküzləri və kotanı da bölmək qərarına gəldilər. Amma nə qədər baş sındırdılarsa bölə bilmədilər. Biri torpağı, yaxud öküzləri, kotanı götürən kimi o biriləri də uduzacaqlarından qorxaraq məhz onu tələb edirdilər. Odu ki, mübahisə uzandı. Qardaşların arvadları daha ağıllıydılar. Əvvəl bu işdə onlara mane olmağa çalışdılar. Bacarmayanda məsləhət gördülər ki, püşk atsınlar...

Elə həmin gündən qardaşların pis günləri başladı. Heç biri ona düşən bölgüynən əkib-biçə, məhsul götürə bilmədi. Birinin torpağı vardı, amma onu şumlamağa, əkməyə öküzü, kotanı yoxdu. O birinin kotanı vardı, onu qoşmağa öküzü, becərməyə torpağı yoxdu. Üçüncünün öküzləri vardı, becərməyə torpağı, kotanı yoxdu. Bir sözlə, qardaşlar bir-birindən asılı

vəziyyətdəydilər. Ancaq bir-birinə güzəştə getmək, barışmaq fikrində deyildilər...

Bu tutuşla becərməyən torpağı ala q otu basdı, bekar yeyib yatan öküzlər iş-gücü tərğitdi, əvvəl par-par parıldayan kotan yanını yerə verib pas atdı... Yavaş-yavaş qardaşların qapısını ehtiyac, aclıq döydü. Arvadları baxdılar ki, belə getsə hamısı aclıqdan qırılacaq. Gizlicə danışıb bir araya gəldilər. Yaxşı zamanlarda olduğu kimi öküzləri kotana qoşub torpağı şumlamağa başladılar...

Qardaşlar arvadlarına baxıb utandılar. Bir-biriyənən barışdılar...

ანდერძი

მამას სამი ვაჟი ჰყავდა. სიკვდილის მოახლოება რომ იგრძნო, მთელი ქონება და სიმდიდრე თანაბრად გაუნაწილა. მხოლოდ, მიწების, ორი ხარის და გუთნის გარდა. თან მკაცრად გააფრთხილა:

– არავითარ შემთხვევაში ისინი არ გაინაწილოთ, მათი ძალა და ღირებულება ერთიანობაშია. ისინი ცალ-ცალკე თქვენ არაფერს გარგებთ...

ბიჭებმა ერთ ხანს მამის ანდერძის მიხედვით იცხოვრეს და საქმეებიც კარგად მისდოდათ. მაგრამ მათ შორის არსებულმა ამ ურთიერთობამ დიდხანს ვერ გასტანა. მალე მათ შორის განხეთქილება მოხდა. ერთმანეთს გაეყარნენ. მამის ანდერძი დაივიწყეს და მიწის, ხარების და გუთნის განაწილების გადაწყვეტილება მიიღეს. ბევრი თავპირი იმტვრიეს, მაგრამ ვერაფრით გაინაწილეს. ერთი მიწას, ან ხარს რომ თხოულობდა, ის ორი დანარჩენიც წაგების შიშით ზუსტად მაგას თხოულობდა. ამიტომ კამათი გაიწელა. ამ ძმების მეუღლეები ქმრებზე უფრო ჭკვიანები და გონიერები იყვნენ. ჯერ ეცადნენ ამ განაწილების საქმეში მათთვის ხელი შეეშალათ, მაგრამ ქმრების სიჯიუტის გამო არ გამოუვიდათ. მაშინ ურჩიეს, რომ კენჭი ეყარათ...

ზუსტად იმ დღიდან ძმებს უხეირო დღეები დაეწყოთ. ვერცერთმა მისთვის რგებული წილი-

დან სარგებელი ვერ ნახა: ერთს მინა ჰქონდა, მაგრამ მის დასამუშავებლად არც ხარი ჰყავდა და არც გუთანი ჰქონდა. მეორეს გუთანი ჰქონდა, დასამუშავებლად კი არც მინა ჰქონდა და არც ხარი გააჩნდა. მესამეს ხარი ჰყავდა, არც მინა და გუთანი ჰქონდა. ერთი სიტყვით, ძმები ერთიმეორეზე დამოკიდებულნი იყვნენ, თუმცა დათმობაზე, შერიგებაზე სულ არ ფიქრობდნენ...

ამასობაში მოუვლელი მიწები სარეველა მცენარეებმა დაფარა, ხარები უსაქმურად დარჩნენ და შრომას გადაეჩვივნენ, უნინ სულ მოპრიალე გუთანი გვერდზე წამოიწვა და დაიჟანგა... ნელ-ნელა ძმების კარზე გაჭირვებამ და შიმშილმა დააკაკუნა. ძმების ცოლებმა ნახეს, რომ ასე გაგრძელება აღარ შეიძლებოდა, თუ არა და ყველანი შიმშილით დაიხოცებიან. ჩუმად მოილაპარაკეს და როგორც უნინ იყო ხოლმე, ხარები გუთანს შეაბეს და მიწის ხვნი დაიწყეს... ძმებმა ეს რომ ნახეს, შერცხვათ და შერიგდნენ...

ƏFSANƏ

ԵՆԵՆԵԼՅ

MƏRHƏMƏT

Üç kəndli yaxın qonşu idi. Di gəl bir-birini görməyə gözəri yoxdu. Həmişə bir-birinin paxıllığını çəkirdilər...

Bir-birinin bənsinə torpaqlarını yaxşı şumlamış, çoxlu taxıl əkmışdilər. Zəmiləri göm-göy göyərüb boy verəndə birdən-birə quraqlıq başlamış, su gələn arxlar qupquru qurumuşdu. Göydən yerə damcı da düşmürdü.

Qonşular əlləri göydə Allaha yalvarır, imdad diləyirdilər. Göylər isə sirli-sirli susur, rəhmə gəlmirdi...

Ümumi dərd-bəla qonşuları yavaş-yavaş bir-birinə yaxınlaşdırdı. Baş-başa verib dərdlərini bölüşür, ağlaşırdılar. Yaxınlıqdan ötən peyğəmbər əkinçilərin bu halını görüb ayaq saxladı. Salam verib soruşdu:

- Qardaşlar, niyə qan-yaş tökürsünüz?

Peyğəmbəri tanımayan qonşular dedilər:

- Dərdimiz böyükdü, yolçu qardaş. Su qəhətə çəkilib, ağır zəhmət bahasına becərdiyimiz taxıl zəmilərimiz od tutub yanır...

Peyğəmbər dedi ki, Allahla görüşə gedir. Onların da diləyini Allaha çatdırar.

Onlar peyğəmbərin ayağına qapandılar.

- Bizi də apar, - dedilər. - Qoy özümüz Allaha yalvarıb-yaxaraq.

Peyğəmbər razılaşdı. Xeyli getmiş əkinçilərdən biri yerə oturdu. Qıçını yel tutduğuna görə yeriyə bilmirdi.

- Qardaşlar, - dedi, - siz gedin, mən bu daşın üstündə oturub yolunuzu gözləyəcəyəm. Xoş xəbərlə qayıtsanız, mənə çatmamış o dağın döşündə çalıb-oyna-yarsınız. Uzaqdan çalıb-oynadığınızı görüb biləcəyəm ki, Allah diləyimizi eşidib...

Dağın arxasında peyğəmbər üzünü göyə tutub Allahla danışmağa başladı. İnsanların arzu-istəklərini, diləklərini bir-bir Allaha çatdırdı, təvəqqəsini etdi.

Axırda əkinçilər də öz dərdlərini danışdılar, Allaha yalvardılar. Allah bərk qəzəbləndi:

- Yox, sizin zəmilərinizi yandırıb külə döndərəcək, zəhmətinizi itirəcəyəm!..

Peyğəmbərin əkinçilərə yazığı gəldi. Allahı birtəhər sakitləşdirməyə, yola gətirməyə çalışdı. Ancaq Allahın qəzəbi soyumadı. Peyğəmbər soruşdu:

- Ey yeri-göyü, bütün məxluqatı yaradan, bu cür qəzəblənməyinə səbəb nədi?

Allah dedi:

- Onları yaxşı tanıyırsan. Onlar bir-birinə rəhm, mərhəmət etmir, mənə nə düşüb?

Əkinçilər başlarını aşağı salıb kor-peşiman geri döndülər. Dağı bəri üzə aşıb yoldaşlarına yaxınlaşanda biri ayaq saxlayıb o birinə dedi:

- Hə, qardaş, indi neyniyək? Qonşumuzun üzünə

necə çıxacaq?..

O biri çiyinlərini çəkdi.

- Nə bilim, vallah? Əliboş qayıtdığımızı görüb fağırın ürəyi partlayacaq.

Birinci nəsə xatırlayıb dedi:

- Bəlkə yalandan çalib-oyunayaq? Allah kərimdi, çatanda deməyə bir şey fikirləşib taparıq. Nə olar, olar...

Razılığa gələn əkinçilər qol götürüb arsız-arsız oynamağa başladılar.

Beləcə çal-çağırla yaxınlaşan əkinçilər bir də gördülər ki, yol gözləyən qonşuları onlardan da sevincək, şad-xürrəmndi. Həm də elə süzür-elə süzür ki, heç elə bil qıçlarını yel tutan bu deyil...

Çatanda gözlərinə inanmadılar. Yaxınlıqda çağlayan bulağın suyu ətrafı ağzına almış, hər tərəfi basmışdı. Bu möcüzəyə mat qaldılar...

Peyğəmbər də qayıdıb ordan keçərkən bulağı görüb bərk təəccübləndi. Üzünü göyə tutub soruşdu:

- Ey yeri-göyü yaradan, bu nə deməkdir? Səndə də yalan olur?..

Allah dedi:

- Onlara su vermək fikrim yox idi. Ürəklərinə rəhm, mərhəmət gəldiyini, yoldaşlarına münasibəti görüb yumşaldım...

გულმონათობა

სამი გლეხი ახლო მეზობლები იყვნენ. ერთიმეორე იმდენად ეზიზღებოდათ, რომ ერთმანეთის დანახვა არ უნდოდათ. ყოველთვის ერთიმეორის შურდათ...

თითოეულს ერთმანეთის ჯიბრზე მინა კარგად დამუშავებული და ხორბალი ჰქონდათ დათესილი. როცა ხორბალი ამწვანდა და ნამოიზარდა, გვალვები დაიჭირა და ციდან წვეთი წყალიც არ ჩამოვარდა.

მეზობლები მალლა ხელაპყრობილი ღმერთს ევედრებოდნენ და შველას სთხოვდნენ. ზეცა კი დუმდა და მონყალებას არ იჩენდა...

საერთო გასაჭირს მეზობლები ერთმანეთთან თანდათანობით დაეახლოვებინა. იკრიბებოდნენ, ერთიმეორეს გასაჭირს უზიარებდნენ, სწუხდნენ.

ახლოს გამვლელმა ღმერთის მოციქულმა გლეხების ეს მდგომარეობა დაინახა, შეჩერდა. მისალმების შემდეგ კი ჰკითხა:

– ძმებო, რა ხდება, რატომ ხართ ასე შეწუხებული?

მეზობლებმა მოციქული ვერ იცნეს და უპასუხეს:

– ჩვენი მწუხარება უსაზღვროა, ძმაო. დიდი შრომის ფასად მოყვანილი ხორბლის ყანები უწყლობის გამო იწვის...

მოციქულმა უთხრა, რომ ღმერთთან შესახვედრად მიდის და მათ გასაჭირსაც აუცილებლად გადასცემს ღმერთს.

ისინი მოციქულს ფეხებში ჩაუვარდნენ:

– ჩვენც წაგვიყვანე, – შეეხვეწნენ, – ჩვენ თვითონ შევევედრებით ღმერთს.

მოციქული დასთანხმდა. კარგა ხანს იარეს. ერთ გლესს ფეხი ასტკივდა და ძირს ჩამოჯდა. მას მეტი სიარული აღარ შეეძლო.

– ძმებო, – უთხრა, – თქვენ წადით, მე აქვე ამ ქვაზე ჩამოვჯდები და თქვენს მოსვლას დაველოდები. თუ კარგი ამბით დაბრუნდით, სანამ აქამდე მოხვალთ, იქ მთაზე დაუკარით და იცეკვეთ. შორიდან თქვენს ცეკვას რომ დავინახავ, მივხვდები რომ უფალმა ჩვენი სურვილი შეასრულა...

მთის იქითა მხარეს მოციქულმა ხელები მალა აღაპყრო და ღმერთთან ლაპარაკი დაიწყო. ადამიანების ოცნებები, სურვილები სათითაოდ ღმერთს აუწყა, მათი შესრულება სთხოვა.

ბოლოს გლესებმაც თავიანთი გულისწუხილი გამოთქვეს, ღმერთს შეევედრნენ. ღმერთი სასტიკად გაცხარდა:

– არა, თქვენს ყანებს გადავწვავ, ფერფლად ვაქცევ, თქვენს ნაშრომ-ნაამაგარს არად ვაქცევ!..

მოციქულს გლესები შეეცოდა. რამენაირად ღმერთის დანყნარებას შეეცადა, მაგრამ ვერაფრით ვერ მოახერხა. მოციქულმა იკითხა:

– ყველაფრის შემქმნელო და ბატონ-პატრონო, ასე ძლიერ გაბრაზების საბაბი რა არის?

ღმერთმა უპასუხა:

– შენ მათ კარგად არ იცნობ. ესენი ერთიმეორის მიმართ უღმობლები არიან და მე რაზე უნდა დავინდო?

გლეხებმა თავები დაბლა დახარეს და დამნუხრებულები გამობრუნდნენ. როცა მთა გადმოლახეს და ამხანაგს მოუახლოვდნენ, ერთმა მეზობელმა მეორეს უთხრა:

– ძმაო, ეხლა რა ვქნათ? მეზობელს რანაირად შევხედოთ თვალებში?

მეორემ მხრები აიჩეჩა:

– არ ვიცი, ძმაო. ჩვენი ხელცარიელი მოსვლა რომ ნახოს, საცოდავს გული გაუსკდება.

პირველმა რაღაცა გაიხსენა და თქვა:

– იქნება ტყუილად დავკრათ და ვიცეკვოთ? ღმერთი მოწყალეა, როცა ჩავალთ რამეს მოვიფიქრებთ და ვეტყვით. რაც იქნება, იქნება...

გლეხებმა უდარდელად დაიწყეს ცეკვა.

ასე ცეკვა-ცეკვით მოსულმა გლეხებმა ნახეს, რომ მათი მეზობელი უფრო გახარებული და ბედნიერია. ისე ცეკვავს, ისე ცეკვავს, თითქოს ფეხები არ სტკიოდეს...

როცა შინ მივიდნენ, თვალებს არ დაუჯერეს. ყანებთან ახლოს მდებარე წყაროს წყალს იქაურობა დაეტბორა. სასწაულის გაუკვირდათ...

მოციქულმა ეს რომ ნახა, მასაც ძალიან გა-
უკვირდა. ხელები ზეცისკენ აღაპყრო და ჰკითხა:

– ეი, სამყაროს შემქმნელო, ეს რას ნიშნავს,
შენთანაც არის ტყუილები?..

ღმერთმა უპასუხა:

– მაგათთვის ნყლის მიცემას არ ვაპირებდი,
მაგრამ როცა ვნახე, რომ ერთმანეთის მიმართ
გულში გულმონყალების გრძნობა გაუჩნდათ, მა-
შინ მოვლბი...

KITABIN İÇİNDƏKİLƏR

HEKAYƏLƏR მოთხრობები

Bahalı şokolad qutusu	5
ძვირადღირებული შოკოლადის კოლოფი	8
Baba və nəvə	13
პაპა და შვილიშვილი	13
Ovda	16
მონადირეობისას	18
Ən qiymətli	21
ყველაზე ძვირფასი	24
Barışdılar	28
შერიგდნენ	31
Təbiətin dostları	34
ბუნების მეგობრები	36
Donzanqurdu və almaqurdu	38
ფუნაგორია და ვაშლის მატლი	41
Bozlar	45
ბოზლარა	51
Padşahın qatırı	58
მეფის ჯორი	60
Kim güclüdü.	63
ვინ უფრო ძლიერია?	65
Birlik	67
ერთობა	70
Meşədən qayıdarkən	74
ტყიდან დაბრუნებისას	76
Bəsimdi	78
მე მყოფნის	81
Mərc	84

სანაძლეო 86

NAĞILLAR ზღაპრები

Plastilin tülkü	88
პლასტელინის მელია.....	91
Saatın əqrəbləri	94
საათის ისრები	98
Kimə lazımdı.....	102
ვის სჭრიდება.....	104
Başı olsaydı.....	107
მას თავი რომ ჰქონოდა	110
Əcəl qarmağı.....	114
სიკვდილის მარყიჟი	116
Xan və kasıb oğlan.....	119
ყენი და ღარიბი ბიჭი.....	121
Paxıl qonşu.....	124
ხარბი მეზობელი.....	126
Bir yerdə ki	129
იქ, სადაც	131
Zıncırovun qiyməti	134
ზანზალაკის ღირებულება.....	136
Vəsiyyəət	139
ანდერძი	141

ƏFSANƏ ლაჰენდა

Mərhəmət	143
გულმონყალეობა.....	146

EYVAZ ZEYNALOV
ეივას ზეინალოვი

UŞAQ HEKAYƏLƏRİ
VƏ NAĞİLLAR
საბავშვო მოთხრობები
და ზღაპრები

(Azərbaycan və gürcü dillərində)
(საზებარეო ენულ დეაქართულ ენებზე)

Texniki redaktor: Nana Dumbadze
ტექნიკური რედაქტორი ნანა დუმბაძე
Yigici: Pəyala Cəmbülqızı
ზეგიტორი პეალაჯემბულკიზი
Korrektor: Anar Rəfiqoğlu
კორექტორი ანარ რაფიგოღლი

Çapın tərtibatçıları: Ə. Əliyev, S. Əliyeva
1990, 2010

Forma / გრაფიკა
60/84 სმ

Şəkil çəkicisi / ბილაშვილი სანაგული ქალაქი
93

Tiraj / ტირაჟი
700

Kitab «Universal» nəşriyyatının mətbəəsində hazır diapozitivlərdən çap olunmuşdur.

გამომცემლობა „UNIVERSAL“

თბილისი, 0179, ი. ჯავახიშვილის გამზ. 19, ☎: 22 36 09, 8(99) 17 22 30
E-mail: universal@internet.ge

